

audit

FINANCIAR

- **Nevoia de etică în auditul financiar**

8/2010

- **Reflectarea în situațiile financiare a raporturilor contractuale dintre proprietari și manageri: câteva caracteristici românești**
- **Modelul „Software as a Service” și posibilele sale aplicații în domeniul auditului financiar**
- **Metoda eșantionării în funcție de valoare - aspecte practice**

Din activitatea CAFR

Seminar cu participare internațională axat pe controlul calității

În perioada 25-26 iunie a.c., la Baia Mare, în organizarea Camerei Auditorilor Financiari din România, s-a desfășurat un seminar cu participare internațională axat pe controlul calității.

În deschiderea manifestării, prof. univ. dr. Ion Mihăilescu, președintele CAFR, a relevat faptul că seminarul se înscrie în contextul acțiunilor convenite în protocolul de colaborare profesională semnat anul trecut la Cluj-Napoca, între Camera și Institutul Contabililor Autorizați din Anglia și Țara Galilor (ICAEW) și a salutat, în acest sens, prezența a doi importanți specialiști din partea acestei organizații profesionale britanice: Chris Cantwell, director tehnic Reglementarea Practicilor și Paul Simkins, Directorul Departamentului de asigurare a calității. Totodată, a urat „Bun venit” unor invitați de onoare din țări vecine României, precum Victoria Lisina și Mikhail Krapivko, vicepreședinți ai Uniunii Auditorilor din Ucraina, Hristo Mavrudiev, vicepreședinte al Institutului Contabililor (IDES) din Bulgaria, Pal Lakatos, membru în Consiliul de conducere al filialei Budapesta și Istvan Puskas, membru în Comitetul de Control al Calității, din Camera Auditorilor din Ungaria, Veaceslav Ciobanu, președintele Asociației Contabililor și Auditorilor Profesioniști din Republica Moldova.

Au participat la seminar membri ai Consiliului CAFR și ai Comisiilor de apel și, respectiv, de audit statutar, auditori financiari din județele Maramureș și Satu Mare, formatori pentru pregătirea continuă din mai multe regiuni de dezvoltare ale României.

În cadrul unor alocuțiuni de salut din partea oaspeților străini, aceștia au mulțumit pentru invitație și pentru oportunitatea de a realiza un schimb important de informații

pe o temă extrem de actuală și preocupantă pentru auditul financiar, în contextul economic dificil cu repercusiuni la nivel global și național.

Asistența a audiat următoarele teme:

- **Paul Simkins** și **Chris Cantwell** – de la institutul britanic I.C.A.E.W.

- Reglementarea auditului și controlul de calitate
- Implementarea practică a Standardelor Internaționale de Audit clarificate

- **Mircea Bozga**, director audit, din firma Pricewaterhouse-Coopers România

- Managementul riscului în auditul financiar

- Prof. univ. dr. **Elena Dobre**, Universitatea „Ovidius” din Constanța

- Managementul, controlul și auditul proiectelor.

Pe marginea prezentărilor s-au pus întrebări, s-au purtat discuții ample pe aspecte de conținut sau punctuale.

În încheierea lucrărilor, prof. univ. dr. Ion Mihăilescu, președintele Camerei, a subliniat valoarea profesională deosebită a ex-punerilor și dezbaterilor în cadrul seminarului, care au contribuit la clarificarea unor aspecte de ordin practic și au relevat soluții la probleme actuale ale asigurării calității în misiunile de audit. În acest sens, a mulțumit lectorilor pentru expertiza pe care au oferit-o participanților, pentru prestația de înalt nivel profesional. Totodată, a apreciat în mod deosebit reușita acestui eveniment, remarcând în această privință implicarea domnului Szmutku Zoltan, auditor financiar din Baia Mare.

În privința participării internaționale, președintele Camerei a subliniat importanța acestor întâlniri profesionale, atât pe plan european, cât și zonal, care au meritul incontestabil al unei mai bune cunoașteri reciproce a problemelor care se pun și al realizării unor cooperări reale în beneficiul dezvoltării profesiei.

Participarea CAFR la Conferința aniversară a Camerei Auditorilor din Lituania

O delegație a Camerei Auditorilor Financiari din România, formată din prof.univ.dr. **Ion Mihăilescu**, președinte, și **Adriana Coșa**, șef birou relații internaționale, a participat în perioada 3-5 iunie 2010, la conferința organizată la Vilnius de Camera Auditorilor din Lituania, cu tema „Practici de audit în Lituania: experiență și noi tendințe”.

Această manifestare a marcat și sărbătorirea a zece ani de la înființarea organismului omolog din Lituania.

În cadrul conferinței, președintele CAFR a susținut o prezentare care s-a axat pe provocările profesiei de audit financiar în Uniunea Europeană, mai precis pe experiența țării noastre.

Cu ocazia acestei deplasări, au fost inițiate și discuții referitoare la o viitoare colaborare între cele două organisme profesionale, care se doresc a se finaliza prin semnarea unui Acord de cooperare, care să fructifice schimbul de experiență și acțiunile comune între auditorii financiari din România și Lituania.

Prof.univ.dr. Eugeniu ȚURLEA, dr. Eugen NICOLĂESCU & drd. Mihaela MOCANU

Nevoia de etică în auditul financiar
The Need for Ethics in Financial Audit

3

Drd. Irinel ION

Folosirea metodei ABC în vederea cuantificării economiei de costuri generate de implementarea proceselor de management al riscurilor

The Assessment of The Costs Decrease Generated by Risk Management Process Using ABC Method

14

Drd. Dan Florentin BĂDESCU

Reflecția în situațiile financiare a raporturilor contractuale dintre proprietari și manageri: câteva caracteristici românești

The Reflection of the Contractual Relationships between Shareholders and Managers in the Financial Statements: Some Romanian Features

21

Lector dr. Dragoș MANGIUC

Modelul „Software as a Service” și posibilele sale aplicații în domeniul auditului financiar

The “Software as a Service” Model and Its Possible Applications in the Field of Financial Audit

29

Veaceslav CIOBANU & Marina ȘELARU

Exigențe și provocări ale auditului financiar în Republica Moldova

Financial Audit in the Republic of Moldova: Requirements and Challenges

40

Alexandru CORACIONI

Metoda eșantionării în funcție de valoare - aspecte practice

Monetary Unit Sampling Method - Practical Aspects

47

Pe marginea raportul anual al IFAC

Vocea profesiei contabile, în sprijinul restabilirii sistemului financiar și a încrederii publice

The Voice of the Accountancy Profession, Supporting the Recovery of the Financial System and of the Public Trust

55

Revistă editată de
**Camera Auditorilor Financiari
din România**
Str. Sirenelor, nr. 67-69, sector 5, București

Director științific: Prof.univ.dr. **Pavel NĂSTASE**, ASE București
Director editorial: Dr. **Corneliu CÂRLAN**
Redactor șef: **Cristiana RUS**

Consiliul științific

Academician **Constantin IONETE**, Academia Română
Academician **Iulian VĂCĂREL**, Academia Română
Prof. univ. dr. **Dinu AIRINEI**, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Prof. univ. dr. **Veronel AVRAM**, auditor financiar, Universitatea din Craiova
Prof. univ. dr. **Sorin BRICIU**, Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
Prof. univ. dr. **Alain BURLAUD**, Institut National des Techniques Economiques et Comptables, Paris
Prof. univ. dr. **Tatiana DĂNESCU**, auditor financiar, Universitatea „Petru Maior”, Târgu Mureș
Prof. univ. dr. **David HILLIER**, Leeds University Business School, Marea Britanie
Prof. univ. dr. **Allan HODGSON**, Amsterdam Business School, Olanda
Prof. univ. dr. **Ion IONAȘCU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București
Prof. univ. dr. **Dumitru MATIȘ**, auditor financiar, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
Prof. univ. dr. **Marilen PIRTEA**, Universitatea de Vest, Timișoara
Prof. univ. dr. **Vasile RĂILEANU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București
Prof. univ. dr. **Victoria STANCIU**, auditor financiar, Academia de Studii Economice, București
Prof. univ. dr. **Ioan TALPOȘ**, auditor financiar, Universitatea de Vest din Timișoara
Mircea BOZGA, auditor financiar, ACCA, PricewaterhouseCoopers, București
Dr. **Alexandra LAZĂR**, auditor financiar, director adjunct în Ministerul Finanțelor Publice
Andreia MANEA, director ACCA Europa de Sud-Est
Monica ȘTEFAN, auditor financiar, ACCA, București

Revistă recunoscută de CNCIS,
categoria B+
B.D.I.: <http://www.ulrichsweb.com>;
<http://www.proquest.com>

Colectiv redacțional:

*Marina ANTOFIE, Adriana COȘA,
Alexandra JORA, Eduard JUGRAVU
Alice PETCU, Daniela ȘTEFĂNUȚ,
Angela TUDOR*

Secretar de redacție:

Cristina RADU

Prezentare grafică și tehnoredactare:

Nicolae LOGIN

Tipar:

Universal Color S.A.,
str.Victoriei, bl. A2-A3, Pitești,
tel.: +40 (248) 215788

ISSN 1844 - 8801

*Consiliul științific și colectivul redacțional
nu își asumă responsabilitatea
pentru conținutul articolelor
publicate în revistă.*

Telefon:
(021) 410.74.43 interior 120;
Fax:
(021) 410.03.48;
E-mail:
revista@cafr.ro;
http:
revista.cafr.ro

Nevoia de etică în auditul financiar

Eugeniu ȚURLEA*, Eugen Gh. NICOLĂESCU** & Mihaela MOCANU***

Abstract

The Need for Ethics in Financial Audit

Professional ethics is a present-day topic of discussion, not only in financial audit, but also in other professions. However, is there actually a need for ethics in financial audit? The present paper aims at answering this question and at bringing in solid arguments in favor of the need for ethics in this profession. For this purpose, the paper presents the general characteristics of a profession and emphasizes the tight connection between ethics and professionalism. Then, the features of the audit profession, which make ethics necessary, are discussed. Moreover, the main pressures generated by the social contract and by the auditor-auditee contract are discussed, as well as the conflicts that exist in the audit environment. The discourse thus constructed leads to a clear conclusion: the audit profession cannot be separated from ethics.

Key words: *financial audit, profession, professionalism, pressures, ethics*

Cuvinte cheie: *audit financiar, profesie, professionalism, presiuni, etică*

Introducere

În prezent, subiectul eticii în auditul financiar este din ce în ce mai dezbătut atât la nivel național, cât și la nivel global. Acest interes se datorează condițiilor economice și politice existente la nivel internațional. În primul rând, așteptările societății cu privire la lumea afacerilor sunt din ce în ce mai complexe. Indiscutabil, a avut loc o schimbare de atitudine a publicului față de mediul de afaceri, căci la această dată se discută despre responsabilitatea socială a companiilor și contabilitatea socială și de mediu, iar natura relațiilor

comerciale devine din ce în ce mai complexă. Tendințele contemporane (globalizarea, amenințarea terorismului, societatea cunoașterii, respingerea din ce în ce mai accentuată a autorității și lipsa de respect față de profesii) schimbă și percepția asupra profesiei contabile. Astfel, practica contabilă se comercializează, iar statutul de profesionist se demonetizează. Ce rol are etica în acest context? Articolul argumentează nevoia de etică în auditul financiar, pornind de la caracteristicile de bază ale acestei profesii. Lucrarea este structurată astfel: prima secțiune prezintă trăsăturile definitorii ale unei pro-

fesii și semnificația profesionalismului. A doua secțiune analizează principalele caracteristici ale profesiei de auditor financiar care vin în sprijinul demersului argumentativ inițiat, iar a treia secțiune prezintă principalele conflicte și presiuni la care este supus auditorul financiar și care, în opinia autorilor, nu pot fi combătute decât prin etică.

Metodologia de cercetare

Obiectivul acestui studiu este de a aduce argumente în favoarea nevoii de

* Prof. univ. dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: eturlea@yahoo.com

** Dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: eugennicolaescu@yahoo.com

*** Drd., Academia de Studii Economice București, e-mail: mihaela.g.mocanu@gmail.com

etică în auditul financiar. În consecință, cercetarea are structura unui eseu argumentativ, a cărui concluzie finală reprezintă ideea către care converg toate argumentele dezvoltate în corpul lucrării. Demersul efectuat implică următoarele etape: în primul rând, se determină înțelesul conceptelor-cheie „profesie” și „profesionalism”. Pe baza trăsăturilor definitorii ale unei profesii, prezentate în prima secțiune a articolului, se concluzionează că activitatea de audit financiar este o profesie în înțelesul anterior determinat. În continuare, sunt prezentate principalele trăsături ale acestei profesii, care o diferențiază de medicină sau avocatură. Nu în ultimul rând, se demonstrează faptul că auditorul financiar își desfășoară activitatea într-un mediu conflictual, identificându-se principalele presiuni din cadrul contractului dintre auditor și compania auditată și din cadrul contractului social, precum și principalele conflicte potențiale dintre diversele grupuri de persoane existente în mediul de audit. Astfel, pe baza identificării atributelor specifice profesiei de auditor și a analizei mediului conflictual în care activează auditorul, se concluzionează că etica în auditul financiar este absolut necesară pentru însăși existența acestei profesii.

Profesie și profesionalism

Literatura de specialitate din România prezintă diverse preocupări privitoare la profesionalism, în general, și la profe-

sionalism în auditul financiar, în particular. Profesionalismul poate fi definit ca dedicarea față de o ocupație care necesită un nivel ridicat de pregătire, împreună cu angajamentul față de un set de principii care au în prim-plan interesul public¹. Profesionalismul presupune ca persoana aparținând unei profesii să adere la un set de valori ce cuprind obligații profesionale statutare, coduri de conduită stabilite în mod formal, precum și așteptări informale ale clienților, colegilor și altor persoane sau entități care sunt interesate de activitatea sa. În mod ideal, profesionalismul se manifestă în toate activitățile pe care membrul unei profesii le desfășoară, acesta fiind dator să aplice standardele și normele profesionale în vigoare și să manifeste imparțialitate în îndeplinirea atribuțiilor de serviciu². Profesionalismul este un indiciu al calității serviciilor oferite de un profesionist, calitate care este așteptată la cote înalte de toate părțile interesate³.

Potrivit dicționarului explicativ al limbii române, profesionalismul este definită, pe scurt, drept conștiință profesională, practicarea unei îndeletniciri ca profesiune. Așadar, nu orice ocupație are rangul de profesie. În general, se consideră că dedicarea față de interesul public reprezintă însăși esența profesionalismului⁴. Principalul argument pentru această afirmație constă în faptul că o profesie este formată dintr-un număr limitat de membri, cu o arie de expertiză restrânsă, cărora societatea le oferă putere, acordându-le chiar monopol. În această situație, există pericolul ca acest mic grup de experți să

nu-și folosească puterea în beneficiul societății. Pentru a elimina aceste temeri, fiecare profesie se angajează să-și utilizeze experiența, competențele și cunoștințele în interesul public.

Literatura de specialitate internațională conține, de asemenea, diferite încercări de a identifica principalele caracteristici ale unei profesii. McPhail și Walters⁵ prezintă trăsăturile cele mai răspândite ale unei profesii:

- **abilități bazate pe cunoștințe teoretice:** se presupune că profesioniștii au cunoștințe teoretice ample, dispun de abilități care se bazează pe aceste cunoștințe și sunt capabili să-și pună în practică abilitățile, în interesul clienților lor.
- **o perioadă îndelungată de educație și training:** pentru a dobândi competențele necesare, o profesie are nevoie de o perioadă de educație formală, precum și de o perioadă de training sau stagiatură.
- **testare:** persoanele care doresc să facă parte dintr-o profesie sunt obligate să se înscrie și să promoveze un examen, pe baza cunoștințelor lor teoretice.
- **licență:** o persoană trebuie să fie înregistrată sau să dispună de o licență care să demonstreze că persoana a obținut statutul de membru în respectiva profesie.
- **autonomie și independență de lucru:** profesioniștii obțin controlul asupra propriei munci, ceea ce oferă profesionistului un anumit grad de independență.

1 Lazăr, M. (2008), *Profesionalism și etică în profesia contabilă și de audit*, Revista „Audit financiar” nr. 1/2008, p. 15;

2 Popescu V.A., Lepădatu G., Popescu G., *Studii privind etica profesionistului contabil în condițiile crizei financiar-economice globale*, Revista „Audit financiar” nr. 11/2009, p. 11;

3 Bogdan, A.M., 2005, *Etica profesională: condiție și deziderat pentru auditorii financiari din România*, Revista „Contabilitatea, expertiza și auditul afacerilor” nr. 5, mai 2005, p. 54;

4 Lazăr, M. (2008), *Profesionalism și etică în profesia contabilă și de audit*, Revista „Audit financiar” nr. 1/2008, p. 15;

5 McPhail, K; Walters, D (2009), *Accounting & Business Ethics: An Introduction*, Ed. New York: Routledge, p. 138;

- **asociații profesionale:** profesiile dispun de organisme profesionale, printre scopurile acestora numărându-se acela de a îmbunătăți statutul membrilor.
- **cod de conduită profesională:** de regulă, organismele profesionale au reguli de conduită sau de etică pentru membrii lor, precum și proceduri disciplinare pentru aceia care încalcă regulile.
- **auto-reglementare:** organismele profesionale insistă asupra faptului că ar trebui să dispună de capacitate de auto-reglementare și să fie independente de guvern.
- **serviciu public și altruism:** serviciile oferite sunt prestate în interesul public.
- **statut înalt și recompense:** profesiile de succes dobândesc un statut înalt, prestigiu public și recompense pentru membrii lor.

Înțelesul atribuit noțiunii de profesionalism se află în strânsă legătură cu percepția asupra ideii de profesie, ambele noțiuni nefiind predeterminate, ci construite social. O profesie poate fi definită ori sociologic, ori filozofic. Din punct de vedere sociologic, profesiile sunt definite prin intermediul unor criterii similare acelor stabilite pentru prima oară de Abraham Flexner, în 1915. Potrivit acestuia, următoarele aspecte reprezintă caracteristici ale profesiilor:

- implică operații intelectuale cu responsabilitate individuală mare;
- își obțin materia primă din știință și prin învățare;
- dezvoltă materialul astfel obținut pentru îndeplinirea unui scop practic și bine definit;

- posedă o tehnică ce poate fi comunicată prin educație;
- tind către auto-organizare;
- devin din ce în ce mai altruști în motivația lor.

Pe lângă aceste trăsături, comunitatea academică a identificat și alte aspecte relevante ce caracterizează profesiile:

- există calificări profesionale standard necesare pentru accesul la profesie;
- au anumite standarde de conduită;
- au un statut recunoscut;
- sunt constituite de asociații dedicate progresului obligațiilor sociale ale profesiei;
- au o cultură distinctă, care implică obiceiuri, tradiții și simboluri proprii.

Din punct de vedere filozofic, o profesie este un mod sistematic și organizat în care persoanele, prin munca lor zilnică, pot oferi societății un important bun incomensurabil (perspectivă prezentată în detaliu de Cheffers și Pakaluk⁶). Există două categorii de bunuri: bunuri comensurabile și bunuri incomensurabile (sau nobile). Ele pot fi definite prin intermediul conceptului de comensurabilitate, care se regăsește în științele matematice. Astfel, a afirma că un bun X este comensurabil în raport cu Y este echivalent cu a spune că X poate fi exprimat ca un multiplu de Y. În general, două bunuri sunt **comensurabile** dacă valoarea lor relativă poate fi exprimată ca o proporție sau o fracție de forma X/Y și dacă sunt folosite drept instrumente sau unelte. Pe de altă parte, un bun **incomensurabil** este cel care nu poate fi comparat cu un altul în privința valorii sale relative. Pentru astfel de

bunuri nu se poate stabili un preț în mod rezonabil, deoarece ele nu servesc ca instrumente, ci sunt valoroase în sine sau reprezintă fundamentul pentru achiziția sau posesia de bunuri instrumentale în general. În mod clasic, astfel de bunuri sunt numite și bunuri nobile sau onorabile (*bonum honestum*). În timp ce o afacere oferă bunuri comensurabile, o profesie oferă bunuri incomensurabile.

Profesia de auditor financiar

Profesia de auditor financiar are anumite trăsături specifice, care accentuează nevoia de etică a membrilor săi, prezentate de Cheffers și Pakaluk⁷. În primul rând, **auditorii financiari nu sunt plătiți de cei ale căror interese le reprezintă**. Ei sunt mandatați și remunerați de conducerea unei companii, deci de către persoanele responsabile cu managementul eficient al resurselor încredințate de proprietarii de drept ai respectivelor resurse. Așadar, situația auditorului financiar este una aparte, pentru că, în mod obișnuit, cei care solicită serviciile unui profesionist și îl remunerează coincid cu cei interesați de rezultatul muncii respectivului profesionist.

În auditul financiar situația diferă, deoarece, deși managementul beneficiază de serviciile de audit prin faptul că, pe lângă raportul de audit, i se oferă și recomandări privitoare la întocmirea situațiilor financiare, nu acesta este principalul beneficiar al muncii auditorului. Investitorii sunt cei direct interesați de raportul de audit, deoarece, absența fiind, se pot interesa în mod adecvat de

6 Cheffers M., Pakaluk M. (2007), *Understanding Accounting Ethics*, Sutton: Allen David Press, p. 35-38;

7 Cheffers M., Pakaluk M. (2007), *Understanding Accounting Ethics*, Sutton: Allen David Press, p. 35-38;

bunăstarea financiară a companiei și de modul în care conducerea entității controlează resursele puse la dispoziție. Informațiile privind succesul companiei reprezintă o legătură-cheie între cei care oferă capital și afacerile care folosesc respectivul capital⁸. Rolul auditorului financiar este de a oferi investitorilor informații fiabile și relevante pentru deciziile de alocare a capitalului. Din această perspectivă, etica este extrem de necesară în auditul financiar, pentru a oferi asigurarea că interesele auditorilor financiari sunt aliniate la cele ale investitorilor și ale altor stakeholderi, iar raționamentul lor profesional nu este afectat de nicio dependență față de management. Aceasta este și perspectiva care transpare din Codul Etic pentru Profesioniștii Contabili emis de IFAC, în forma sa recent revizuită, care accentuează în repetate rânduri (paragrafele 100.1, 100.6, 100.11 etc.) faptul că responsabilitatea profesioniștilor contabili este de a acționa în interesul public⁹.

În al doilea rând, profesia de auditor financiar este o *profesie de dată recentă*, comparativ cu profesii tradiționale, precum avocatura sau medicina. Spre exemplu, în fostul Imperiu Roman, avocatura era practică de o categorie distinctă de specialiști, care a reprezentat originile profesiei actuale de avocat. De asemenea, medicina ca profesie este practică de mai mult de un mileniu, iar în jurul anului 400 î.Hr., Hipocrate a formulat jurământul care îi poartă numele și care este considerat primul cod de conduită profesională. Așadar, cele mai vechi profesii s-au născut acum aproximativ două mii de ani. În consecință, ele au tradiții și un statut clar, fiind sprijinite de o bogată cultură. Există numeroase

personalități, așa-zii „eroi” ai acestor profesii, cum ar fi Louis Pasteur și Albert Schweitzer în medicină sau Thomas More în avocatură¹⁰.

În schimb, profesia contabilă – și cu atât mai mult profesia de auditor financiar – sunt de dată mult mai recentă. Deși încă din secolul al XV-lea, Luca Pacioli a descris și a sistematizat contabilitatea în partidă dublă folosită de oamenii de afaceri venețieni, apariția contabilității ca știință a coincis cu revoluția industrială și creșterea importanței corporațiilor. Dezvoltarea profesiei contabile, în general, și a profesiei de auditor financiar, în particular, a avut aproximativ același ritm ca și dezvoltarea afacerilor și a economiei de piață. Această caracteristică a profesiei de auditor oferă un alt argument pentru necesitatea eticii: auditul financiar este o profesie, dar îi lipsește istoria și tradiția unei profesii. Ca profesionist, auditorul nu se poate limita la expertiză tehnică și competență. Etica este cea care completează această lacună.

În al treilea rând, *obiectivul profesiei contabile este de a crea încredere în mediul modern al economiei de piață*. Încrederea necesită credibilitate, iar credibilitatea se bazează pe sinceritate. Este vital pentru profesia contabilă să fie orientată pe adevăr. Tema adevărului se regăsește în mod repetat în scrierile fondatorilor contabilității moderne. Spre exemplu, Haskins (1904), citat de Cheffers și Pakaluk¹¹ recomandă ca răspunsurile la întrebările profesioniștilor contabili să fie inteligente și nicidecum rachiunoase. Argumentul acestuia este că profesioniștii contabili „*doresc adevărul și nimic altceva; aparține*

spiritului Contabilității profesionale de a căuta și a le revela adevărul”.

Însă misiunea de a căuta și a revela adevărul cu privire la situațiile financiare ale unei companii nu poate fi realizată dacă nu există standarde uniforme, care să permită comparații relevante în cadrul unei companii și în afara companiei (în cadrul unei ramuri economice, în diferite perioade). Însă situațiile particulare sunt atât de variate în contabilitate și audit, încât un sistem de reguli, oricât ar fi de complet, nu poate asigura capturarea fidelă a poziției financiare a unei companii. Așadar, competența tehnică a unui profesionist contabil nu poate consta doar în a stăpâni un set complex de reguli. Singurul element care îi poate oferi dorita orientare către adevăr este etica, deoarece aceasta îi permite abaterea de la strictetea regulilor (în mod justificat) sau interpretarea lor în acord cu contextul, dar cu respectarea dezideratului de reflectare a adevărului.

În al patrulea rând, o altă problemă cu care se confruntă profesia contabilă în prezent și pentru care etica reprezintă o soluție se referă la statutul auditorilor financiari de „*gardieni*”. Aceasta presupune că auditorii protejează interesul public, cu alte cuvinte interesul creditorilor, investitorilor, guvernului etc. Acest rol trebuie însă jucat în condițiile în care miza este foarte mare din perspectiva sumelor de bani care sunt la mijloc. Se poate ca auditorii să se confrunte cu tentația de a-și urmări interesul propriu. Dorința interioară de a face aceasta se traduce prin „*cupiditate*” (lăcomie), care dacă se manifestă în mod constant, se poate considera o trăsătură de caracter.

8 Staubus, G. (2005), *Ethics Failures in Corporate Financial Reporting*, Journal of Business Ethics 57, p. 5;

9 IFAC, Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants, 2010 Edition, disponibil on-line la <http://web.ifac.org/publications/international-ethics-standards-board-for-accountants/code-of-ethics>;

10 Cheffers M., Pakaluk M. (2007), *Understanding Accounting Ethics*, Sutton: Allen David Press, p. 31;

11 Cheffers M., Pakaluk M. (2007), *Understanding Accounting Ethics*, Sutton: Allen David Press, p. 39;

Cheffers și Pakaluk¹² identifică cinci caracteristici principale ale acestui viciu:

- (1) Esența cupidității constă în a considera banii un scop ultim, nu un mijloc.
- (2) Cu cât o persoană cedează în fața ispitei cupidității, cu atât este mai dificil de a rezista în viitor acestei tentații.
- (3) Cupiditatea nu poate fi niciodată satisfăcută. După ce o persoană a obținut ceea ce a dorit din cupiditate, este nemulțumită și are nevoie de mai mult.
- (4) Rapacitatea conduce la acțiuni care subminează posibilitatea de a obține și a menține pe termen lung bunăstarea. Așa cum "sinceritatea este cea mai bună politică", lăcomia este de fapt cea mai neinspirată politică de a dobândi avere.
- (5) Lăcomia poate conduce la mânie, invidie, mândrie etc. În contabilitate, cupiditatea duce la fraudă și fraudă poate fi de regulă identificată deoarece este însoțită de alte excese și slăbiciuni.

Prin urmare, auditorul este obligat de profesie să caute și să prezinte adevărul și să acționeze în interesul public. Pentru aceasta, este esențial să nu fie influențat de cupiditate, iar aceasta induce nevoia de etică.

Nu în ultimul rând, profesia contabilă este cea care oferă încredere în economia de piață, încredere fără de care relațiile comerciale nu pot exista. Această încredere reprezintă un bun incomen-

surabil, nobil – potrivit definițiilor din secțiunea precedentă. De asemenea, profesia contabilă se caracterizează printr-un nivel de altruism chiar mai ridicat decât în cazul altor profesii, căci auditorul financiar, pe de-o parte, deservește persoane care îi sunt cu desăvârșire necunoscute, iar, pe de altă parte, este de dorit să fie pregătit să renunțe la un mandat decât să facă ceva neonorabil. Așadar, activitatea de auditor financiar are chemarea unei profesii, uneori mai înaltă și mai dificil de realizat comparativ cu alte profesii. Cu toate acestea, în auditul financiar, granița dintre afacere și profesie este foarte îngustă. Această situație poate fi remediată prin intermediul eticii, care accentuează dedicarea profesiei de auditor financiar în a oferi în mod altruist bunuri nobile societății (încredere, credibilitate etc.).

Presiuni și conflicte în auditul financiar

Planificarea auditului, colectarea datelor, testele de audit, formularea unei opinii – toate aceste etape au loc într-un mediu de audit conflictual, sub presiuni sociale, politice și economice. Pe de-o parte, relația între auditat și auditor generează presiuni economice și politice, cum ar fi presiunea timpului, presiunea legată de onorariu și alți factori privitori la competiție. Pe de altă parte, la baza profesiei de audit se află aspecte culturale și sociale – așa-zisul „contract so-

cial” – contractul dintre profesie și societate, care determină preocupări legate de reputația profesională și de riscul de litigiu¹³. De asemenea, pot exista conflicte între diverse grupuri de persoane prezente în mediul în care își desfășoară activitatea auditorul financiar: conflict de interese între auditor și compania-client, conflict între datoria profesională a auditorului și interesul propriu al acestuia, conflict între manageri și acționariat, conflict între compania-client și terți. Existența tuturor acestor conflicte și presiuni, chiar și doar în stadiul de potențialitate, pot pune sub semnul îndoielii calitatea lucrărilor de audit. Dat fiind că finalitatea acestor lucrări este de a oferi un plus de credibilitate situațiilor financiare, influența negativă a acestor conflicte și presiuni poate fi preîntâmpinată doar prin intermediul eticii profesionale¹⁴.

Presiuni în cadrul contractului auditor – companie auditată

Presiunile create în cadrul contractului încheiat între auditorul financiar și compania auditată sunt de natură economică și politică și includ presiuni de timp, presiuni privind onorariul negociat și presiuni legate de competiție¹⁵. Cauza presiunilor de timp o reprezintă limitările resurselor de timp alocate pentru îndeplinirea anumitor sarcini. Bugetele de timp stabilite pentru diverse misiuni în cadrul firmei de audit acționează, pe de-o parte, ca un mecanism de control, iar, pe de altă parte, ca instrument pentru măsurarea performanței¹⁶. Neres-

12 Cheffers M., Pakaluk M. (2007), *Understanding Accounting Ethics*, Sutton: Allen David Press, p. 42;

13 Arnold V., Collier P. A., Leech A. S., Sutton G. S. (2001), *The Impact of Political Pressure on Novices Decision Makers: Are Auditors Qualified to Make Going Concern Judgements?*, *Critical Perspectives on Accounting*, Vol. 12, p. 323–338;

14 Mocanu, M. (2009), *Pressures faced by financial auditors. Is their independence utopic?*, Conferința internațională „Business Excellence”, Brașov, vol. 2, p. 11-14;

15 Arnold V., Collier P. A., Leech A. S., Sutton G. S. (2001), *The Impact of Political Pressure on Novices Decision Makers: Are Auditors Qualified to Make Going Concern Judgements?*, *Critical Perspectives on Accounting*, Vol. 12, p. 326;

16 Liyanarachchi A. G., McNamara M. S. (2007), *Time budget pressure in New Zealand audits*, *Business Review*, Vol. 9, No. 2, University of Auckland, p. 62;

pectarea bugetului de timp sau simpla punere în discuție a fezabilității acestuia de către un membru al echipei de audit poate crea aparența unei incompetențe a acestuia, astfel de acțiuni nefiind, de regulă, încurajate. În unele cazuri, presiunile de timp pot duce la finalizarea prematură a lucrărilor de audit sau la limitarea neobișnuită a procedurilor de audit.

Un alt factor de presiune în cadrul contractului auditor-companie auditată este onorariul negociat de auditor pentru serviciile oferite. Influența onorariilor poate fi de natură pozitivă, prin faptul că, stimulați de un nivel ridicat al onorariilor, auditorii financiari depun un efort crescut în munca de audit și astfel oferă servicii de audit de calitate mai înaltă. Pe de altă parte, influența onorariilor poate avea un caracter negativ, deoarece ele conduc la dependența financiară a auditorului de compania-client sau cel puțin la aparența unei astfel de dependențe, astfel că auditorul poate acționa mânat de teama de a nu pierde onorarii foarte profitabile. De asemenea, presiunea competițională poate conduce la astfel de temeri și implicit la afectarea raționamentului profesional. Din cauza competiției pe piața de audit, nu este exclus ca o companie-client să refuze serviciile oferite de un anumit auditor financiar și să opteze pentru un alt profesionist¹⁷.

Presiuni în cadrul contractului social

Presiunile create de contractul social sunt de natură socială și culturală și provin în principal din reglementările care stau la baza profesiei de auditor.

Contractul social, respectiv contractul încheiat între profesie și societate, impune ca profesia să-și mențină reputația. De asemenea, mai ales în spațiul anglo-saxon este foarte important ca profesia să-și păstreze și să-și exercite capacitatea de auto-reglementare. În acest scop, profesia emite standarde și norme sau revizuește cerințele privind accesul la profesie¹⁸. Adaptarea la aceste schimbări incrementale ale reglementărilor implică presiuni suplimentare pentru auditorii financiari.

La nivel național, organismul profesional responsabil este Camera Auditorilor Financiari din România (CAFR), care are competența de a organiza, coordona și autoriza desfășurarea activității de audit financiar. Potrivit legislației în vigoare, CAFR elaborează următoarele reglementări:

- regulamentul de organizare și funcționare a Camerei, care se aprobă prin hotărâre de Guvern;
- codul etic;
- standardele de audit; normele de desfășurare a examenului de aptitudini profesionale; normele privind procedurile de control al calității auditului financiar;
- regulile privind pregătirea continuă a auditorilor financiari;
- normele privind procedurile minime de audit; normele privind documentarea în audit;
- normele privind sistemul de asigurare a calității și normele privind raportarea auditului.

În România, ultimii câțiva ani au fost marcați de modificări ale cadrului le-

gislativ relevant pentru profesia de auditor: au fost emise Legea nr. 26 din 02.03.2010 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 75/1999 privind activitatea de audit financiar, Ordonanța 90/2008 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate, precum și Ordinul Ministrului Finanțelor Publice nr. 3055/2009 care aprobă Reglementările contabile conforme cu directivele europene, pe care auditorii financiari sunt datori să îl cunoască în profunzime. O altă schimbare a reglementărilor ce vizează activitatea de audit financiar care va presupune un efort de asimilare și implementare din partea auditorilor este reprezentată de revizuirea în 2009 a Codului Etic pentru Profesiunii Contabili, emis de International Ethics Standards Board for Accountants (IESBA) al IFAC (International Federation of Accountants). În forma sa revizuită, Codul Etic pentru Profesiunii Contabili va intra în vigoare începând cu 1 ianuarie 2011¹⁹.

Toate aceste schimbări incrementale în legislația relevantă presupun un efort suplimentar pentru implementare din partea auditorului financiar. Abordarea din perspectiva contractului social este conformă cu practicile de legitimare a profesiei, care constă în negocierea și renegocierea statutului. În literatura internațională de specialitate se afirmă că, pentru a-și menține poziția, grupurile profesionale trebuie să-și legitimizeze în mod permanent statutul în competiție cu alte grupuri ce urmăresc recunoașterea în aceeași arie îngustă de expertiză²⁰.

17 Arnold V., Collier P. A., Leech A. S., Sutton G. S. (2001), *op. cit.*, p. 326;

18 Arnold V., Collier P. A., Leech A. S., Sutton G. S. (2001), *op. cit.*, p. 326;

19 Manolescu M., Mihăilescu I. (2010), *Exigențe și provocări ale noului Cod Etic pentru profesioniști emis de IFAC*, Revista „Audit Financiar” nr. 5/2010, p. 3-8;

20 Reiter S.A., Williams P.F. (2004), *op. cit.*; Vol 14; No 3, p. 15;

În consecință, auditorul implicat într-o misiune de audit se confruntă cu presiuni legate de reputația profesională și riscul de litigiu²¹. Astfel de presiuni sunt pozitive în sensul că motivează un tip de comportament care îndeplinește așteptările din cadrul contractului social. Pentru a-și menține statutul de profesioniști cu înaltă calificare și demni de toată încrederea, care oferă credibilitate situațiilor financiare, auditorii financiari trebuie să-și protejeze reputația de orice posibile amenințări. Litigiile afectează și ele încrederea publicului în auditorii financiari și subminează eforturile de legitimare ale profesiei. Așadar, în cadrul contractului social, auditorii financiari se confruntă cu presiuni legate de necesitatea de protejare a reputației și de evitare a litigiilor.

Posibile zone de conflict în auditul financiar

Demersul de identificare a potențialelor conflicte dintre diverse grupuri de persoane din mediul în care activează auditorul financiar are la bază teoria agenției. Prin definiție, relația de agenție este un contract prin care una sau mai multe persoane (principalul/principali) mandatează o altă persoană (agentul) să execute un serviciu în numele lor²². În spațiul economic, o astfel de relație se naște între proprietarii resurselor economice – asociații entității în calitate de *principali* și managerii însărcinați cu utilizarea și controlul acelor resurse, în calitate de *agenți*. Din cauza asimetriilor informaționale, obiectivelor conflictuale ale agenților și principalilor și a preferințelor diferite ale acestora cu privire la asumarea riscurilor,

este necesară monitorizarea de către principal a modului în care agentul își îndeplinește responsabilitățile. Auditul financiar este cel care îndeplinește acest rol de monitorizare și fidelizare în procesul de contractare descris mai sus, oferind informații fiabile și relevante investitorilor cu privire la situația financiară a companiei și deci implicit cu privire la succesul conducerii în managerierea resurselor puse la dispoziție de către investitori.

Pe acest fundal, au fost identificate următoarele posibile arii de conflict între diverse grupuri de persoane din mediul în care activează auditorul financiar (Goldman și Barlev, citați de Gray și Manson²³):

- *Conflict de interese între auditor și compania-client* (management și acționari) deoarece se poate ca raportul de audit întocmit în conformitate cu realitatea să nu fie perceput ca fiind în interesul managementului sau acționariatului sau al ambelor grupuri.
- *Conflict între datoria profesională a auditorului și interesul propriu al acestuia*. Un scenariu tipic ar fi respectarea dorințelor managementului, chiar dacă acest fapt nu este acceptabil din punct de vedere profesional, pentru a nu pierde misiunea.
- *Conflict între manageri și acționariat*. Managerii pot dori să inducă în eroare acționariatul din motive personale, chiar dacă fac aceasta doar pe termen scurt.
- *Conflict între compania-client și terți*. Organizația poate dori, de exemplu, să inducă în eroare furni-

zorii externi de resurse financiare (cum sunt împrumutătorii) în ceea ce privește poziția sa financiară, pentru a îmbunătăți probabilitatea să continue să primească resurse financiare, chiar dacă aceasta se poate să nu fie în interesul respectivului terț.

Aceste conflicte nu pot fi tratate de către auditorul financiar în mod adecvat, astfel încât imaginea profesiei să nu sufere, decât dacă sunt conștientizate și soluționate prin intermediul eticii.

Concluzii

În prezent, există un conflict între idealurile înalte și obiectivele profesiei contabile și circumstanțele în care profesioniștii contabili (în speță auditorii) își desfășoară activitatea în economia actuală.

Oamenii simt, în mod just, că acest conflict nu poate fi rezolvat de legislație și reguli. De aceea apelează la etică drept singura soluție posibilă pentru presiunile și conflictele existente în mediul în care auditorul financiar își desfășoară activitatea.

Profesionistul contabil este nevoit să se confrunte cu presiuni economice, politice, sociale și culturale, cum ar fi presiunea de timp, presiunea legată de onorarii, presiunea generată de competiție, presiunea de menținere a unei bune reputații etc. În plus, el este responsabil cu îndeplinirea așteptărilor a numeroase grupuri de persoane, cu care rareori intră în contact.

Toate aceste circumstanțe fac ca etica în auditul financiar să fie vitală. Etica

21 Arnold V., Collier P. A., Leech A. S., Sutton G. S. (2001), op. cit., p. 327;

22 Jensen, M., Meckling, W. (1976), *Theory of the firm: managerial behavior, agency costs, and ownership structure*, Journal of Financial Economics 3, p. 308;

23 Gray, I., Manson, S. (2005), *The Audit Process. Principles, Practice and Cases*, Thomson Learning, Third Edition, London, p. 67;

reprezintă de asemenea soluția și pentru dilemele existente în relație cu profesia de auditor financiar:

- (1) auditorii financiari nu sunt plătiți de cei ale căror interese le reprezintă;
- (2) profesia de auditor financiar este o profesie de dată recentă, comparativ cu profesii tradiționale precum avocatura sau medicina;
- (3) obiectivul profesiei contabile este de a crea încredere în mediul modern al economiei de piață și
- (4) auditorul financiar are datoria de a proteja interesul public.

Concluzia generală a prezentului articol este că nevoia de etică în auditul financiar reprezintă un fapt de necontestat. Modul în care se poate asigura un comportament moral al auditorului financiar rămâne o temă de investigat în cadrul unor cercetări viitoare.

Mulțumiri

Acest articol a fost elaborat în cadrul proiectului POSDRU/6/1.5/S/11 „Doctorat și doctoranzi în triunghiul educație-cercetare-inovare (DOC-ECI)”, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013 și coordonat de Academia de Studii Economice din București.

This article is a result of the project POSDRU/6/1.5/S/11 „Doctoral Program and PhD Students in the education research and innovation triangle”. This project is co funded by European Social Fund through the Sectorial Operational Programme for Human Resources Development 2007-2013, coordinated by the Bucharest Academy of Economic Studies.

Bibliografie

- Arnold V., Collier P. A., Leech A. S., Sutton G. S. (2001), *The Impact of Political Pressure on Novices Decision Makers: Are Auditors Qualified to Make Going Concern Judgements?*, *Critical Perspectives on Accounting*, Vol. 12, p. 323–338;
- Bogdan, A.M, 2005, *Etica profesională: condiție și deziderat pentru auditorii financiari din România*, *Revista „Contabilitatea, expertiza și auditul afacerilor”* nr. 5, Mai 2005, p. 54;
- Cheffers M., Pakaluk M. (2007), *Understanding Accounting Ethics*, Sutton: Allen David Press;
- Gray, I., Manson, S. (2005), *The Audit Process. Principles, Practice and Cases*, London: Thomson Learning, Third Edition;
- IFAC, *Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants*, 2010 Edition, disponibil on-line la adresa: <http://web.ifac.org/publications/international-ethics-standards-board-for-accountants/code-of-ethics>
- Jensen, M., Meckling, W. (1976), *Theory of the firm: managerial behavior, agency costs, and ownership structure*, *Journal of Financial Economics* 3: 305–360;
- Lazăr, M. (2008), *Profesionalism și etică în profesia contabilă și de audit*, *Revista „Audit Financiar”* nr. 1/2008, p. 15;
- Liyanarachchi A. G., McNamara M. S. (2007), *Time budget pressure in New Zealand audits*, *Business Review*, Vol. 9, No. 2, University of Auckland, p. 60–68;
- Manolescu M., Mihăilescu I. (2010), *Exigențe și provocări ale noului Cod Etic pentru profesioniști emis de IFAC*, *Revista „Audit Financiar”* nr. 5/2010, p. 3;
- McPhail, K; Walters, D (2009), *Accounting & Business Ethics: An Introduction*, New York: Routledge, p. 138
- Mocanu, M. (2009), *Pressures faced by financial auditors. Is their independence utopic?*, Conferința internațională „Business Excellence”, Brașov, vol. 2, p. 11–14;
- Popescu V.A., Lepădatu G., Popescu G., *Studiu privind etica profesionistului contabil în condițiile crizei financiar-economice globale*, *Revista „Audit Financiar”* nr. 11/2009, p. 11;
- Reiter S.A., Williams P.F. (2004), *The History and Rhetoric of Auditor Independence Concepts*, *Business Ethics Quarterly*; Vol 14; No 3; Vol 14; No 3, p. 15;
- Staubus, G. (2005), *Ethics Failures in Corporate Financial Reporting*, *Journal of Business Ethics* 57, p. 5.
- Legea nr. 26 pentru modificarea și completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 75/1999 privind activitatea de audit financiar, publicată în Monitorul Oficial, partea I nr. 145 din 05.03.2010;
- Ordonanța 90/2008 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și al situațiilor financiare anuale consolidate, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 481 din 30.06.2008;
- Ordinul ministrului finanțelor publice nr. 3055/2009 pentru aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, publicat în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 766 bis din 10.11.2009

Un eveniment științific de referință

Conferința Accounting and Management Information Systems (AMIS) 2010

În organizarea Facultății de Contabilitate și Informatică de Gestiune din cadrul Academiei de Studii Economice din București, în perioada 16-18 iunie 2010 s-a desfășurat un important eveniment științific și profesional, Conferința AMIS 2010, aflată la a 5-a ediție.

În prezentarea făcută cu prilejul ceremoniei de deschidere, desfășurată în Aula Magna a ASE, prof.univ.dr. **Pavel Năstase**, prorector al Academiei de Studii Economice și președinte al Conferinței, a subliniat contextul extrem de semnificativ al acestei manifestări, într-o lume bulversată de criză, în care aportul profesiei contabile este deosebit de important pentru asigurarea climatului de ordine și credibilitate necesar relansării dezvoltării economice. Profesorul Năstase a ținut în mod deosebit să marcheze prezența la Conferință a unor importante personalități ale profesiei din străinătate, care realizează o bună colaborare cu mediul universitar românesc, cu ASE și cu Facultatea de Contabilitate și Informatică de Gestiune, printre care **Donna Street**, Dayton University, USA, președintele IAAER, **Barbara Grunewald**, Senior Research Officer ACCA, **Robert Faff**, Universitatea din Queensland, Australia, **Philippe Germak**, INTEC Paris, **Oktay Guvemli**, Marmara University, Turcia, **Allan Hodgson**, Universitatea din Amsterdam, **Alan Lord**, Bowling Green University, USA, **Lee Yao**, Loyola University, USA, **Katherine Schipper**, Duke University, USA, **David Alexander**, University of Birmingham, UK, **Ashton Bishop**, James Madison University, USA, **Andrei Filip**, ESSEC Paris, Franța, **Mark Nikitin**, Universitatea din Orléans, Franța, **Recep Pekdemir**, Istanbul University, Turcia, **Bernard Raffournier**, HEC Geneva, Elveția, **Eddy Vaassen**, Maastricht University, University of Amsterdam, Olanda, **Francois-Yves Villemin**, CNAM Paris, Franța, alături de profesori de renume din facultățile de profil din țară și de la Academia de Studii Economice.

Cu acest prilej, prof.univ.dr. **Ion Mihăilescu**, președintele Camerei Auditorilor Financiari din România, a felicitat organi-

zatorii evenimentului și a adresat participanților un mesaj din partea Consiliului organismului profesional pe care îl reprezintă, în care este subliniată buna colaborare între CAFR și mediul academic și universitar.

În mesaj se spune, printre altele:

„Preocupată permanent de ridicarea calității profesionale a membrilor săi, Camera Auditorilor Financiari din România a colaborat intens în ultimii ani cu mediul academic universitar, cu facultățile de profil din România. Astfel, cadre universitare de prestigiu asigură sprijinul direct în programul de pregătire continuă a auditorilor financiari și de formare a stagiariilor în audit. De asemenea, Camera a încheiat protocoale cu diferite instituții de învățământ în vederea echivalării testului de acces la stagiul pentru absolvenții de master la discipline specifice activității de audit.

În mod deosebit, avem colaborări foarte bune și eficiente cu Facultatea de Contabilitate și Informatică de Gestiune din cadrul ASE. Este locul să menționăm aici și relațiile extrem de bune și de utile, statornicite între Facultatea dumneavoastră și CAFR, izvorâte din protocoalele prin care se recunoaște dreptul absolvenților de master la diferite discipline conexe cu activitatea de audit, de a accede, fără examen, la stagiul de pregătire pentru a deveni auditori financiari. Iar colaborarea noastră nu se rezumă la atât, ci ea se concretizează și în participarea competentă și eficientă a multor cadre didactice la activitatea organismului nostru profesional, la elaborarea și finalizarea unor studii și materiale privind reglementarea profesiei.

Actualele dificultăți determinate de evoluția crizei economice mondiale ridică o serie de provocări și în domeniul contabilității și auditului. Tocmai de aceea este necesar ca profesioniștii, specialiștii să își pună în valoare toată capacitatea creatoare și energia pentru a găsi cele mai potrivite soluții la problemele crizei. Iar colaborarea noastră, marcată pregnant și prin participarea la acest important eveniment științific, poate fi de natură să contribuie la un asemenea necesar demers profesional.”

*

Conferința AMIS 2010 a inclus o dezbatere privind cercetarea științifică, îndeosebi în legătură cu activitatea doctorală, precum și prezentarea unor teme de actualitate și de mare interes pentru profesie urmate de dezbateri în cadrul a 20 de ateliere de lucru, inclusiv pe probleme de audit, informatică în sprijinul auditorilor și ale managementului auditului.

Profesorul Allan Hodgson, distins cu titlul "Doctor honoris causa" al Academiei de Studii Economice din București

Profesorul **Allan Hodgson**, decan al Amsterdam Business School din cadrul Universității din Amsterdam, apropiat colaborator al mediului academic și universitar românesc și membru al Consiliului Științific al revistei „Audit Financiar”, a fost distins recent cu titlul de „Doctor honoris causa” al Academiei de Studii Economice din București.

Distincția i-a fost înmănată în cadrul Ședinței Senatului ASE din 16 iunie a.c., care a avut loc în Aula Magna, de către rectorul Academiei de Studii Economice, prof.univ.dr. **Ioan Gh. Roșca**.

În „Laudatio”, prof.univ.dr. **Pavel Năstase**, prorector al Academiei de Studii Economice, a trecut în revistă prodigioasa carieră profesională și științifică a profesorului Hodgson și a insistat în mod deosebit asupra colaborării extrem de fructuoase în activitatea didactică din cadrul Academiei de Studii Economice și în general din mediul universitar românesc.

Profesorul Hodgson a fost un colaborator consecvent al Academiei de Studii Economice, prestând și o activitate de susținere a cercetărilor și activităților de

predare ale Academiei. Astfel, a predat un curs în anul 2005 în cadrul unui program de cercetare pentru doctoranzi, precum și un curs integral de analiză financiară internațională în anul 2009, pentru masteranzi. Profesorul Hodgson a ținut discursuri la toate conferințele AMIS începând cu anul 2007, împreună cu reprezentanți ai KPMG, ai Asociației Internaționale pentru Educație și Cercetare în domeniul Contabilității (IAAER). De asemenea, a participat anual ca mentor pentru cercetătorii aflați la începutul carierei. Ca decan al Amsterdam Business School, a facilitat organizarea a numeroase burse de studii în Amsterdam pentru studenții români. Împreună cu alte patru universități din România (Universitatea de Vest din Timișoara, Universitatea „Babeș Bolyai” din Cluj-Napoca, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași și Universitatea „Ovidius” din Constanța), profesorul Hodgson a fost implicat într-un proiect în cadrul Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane (POSDRU), intitulat: „Sistem de colaborare integrat bazat pe cunoștințele pentru îmbunătățirea managementului universităților economice în contextul noului cadru de calificare național în învățământul superior”.

În cadrul discursului de recepție, profesorul Allan Hodgson a remarcat în mod deosebit spiritul deschis, colegial și nivelul profesional ridicat al colaboratorilor români din cadrul ASE și din sistemul universitar românesc, apreciind că primirea titlului de doctor honoris causa din partea Academiei de Studii Economice din București este o mare onoare, care îl așează în rândul unor personalități cu renume mondial, precum **Philip Kotler**, părintele marketingului modern, **Philippe Rolet**, președintele Universității Lille, sau **Alain Burlaud**, fost vicepreședinte al Asociației Internaționale pentru Cercetare și Educație în domeniul Contabilității, care

a inițiat și promovat relațiile și colaborarea internațională.

„Anul acesta - a spus profesorul Hodgson - au fost oferite șapte burse la Universitatea din Amsterdam pentru masteranzii ASE, inițial fiind propuse numai cinci burse, care însă au trebuit suplimentate datorită unui surplus de studenți excelenți. Studenții români care sunt deja la Universitatea din Amsterdam au rezultate extrem de bune și nu mai este un lucru surprinzător să se claseze printre cei mai buni studenți ai universității noastre. Studenții români din Amsterdam ridică stacheta chiar și pentru studenții noștri și sperăm ca și pe viitor să ne trimitеți astfel de studenți.

În ce privește curricula Academiei de Studii Economice din București, la nivel general, aceasta poate concura cu celelalte curricule ale marilor universități din lume”.

Profesorul Hodgson a făcut o scurtă incursiune cu privire la cariera sa și a făcut unele observații asupra mediului în care s-au dezvoltat universitățile, subliniind cu precădere rolul acestora asupra evoluției unor studenți care au devenit profesioniști de valoare, mai ales cu referire la educația în domeniul economic.

„În prezent - a continuat profesorul Allan Hodgson - suntem martorii unei societăți riscante, care prezintă riscuri multiple, în special economice, iar rolul unei universități economice este acela de a susține și informa cu privire la o practică sustenabilă a afacerilor. Viitorul învățământului superior în domeniul afacerilor depinde de activitățile și atitudinea pe care o au mediile universitare. Acesta este numai unul din motivele pentru care Universitatea de Afaceri din Amsterdam dorește să colaboreze cu Academia de Studii Economice din București”.

În legătură cu colaborarea cu revista editată de CAFR, profesorul Allan Hodgson a spus:

„Revista „Audit Financiar” este publicată de Camera Auditorilor Financieri din România încă din anul 2003. În toată această perioadă, revista și-a câștigat o binemeritată reputație în cadrul profesiei contabile, în special în cea de audit financiar, ca de altfel și în mediul academic. Revista publică nu numai articole semnate de reputeți profesori din România (și există un număr important de cadre universitare în Consiliul Științific al revistei), ci și articole semnate de profesioniști în domeniu, precum și articole ale tinerilor cercetători, cu subiecte cuprinzând teme din domeniul auditului financiar, contabilitate, finanțe, management și legislație. Revista „Audit Financiar” se bucură de un important sprijin din partea Camerei Auditorilor Financieri din România, în special din partea prof.univ.dr. Ion Mihăilescu, președintele CAFR. Astfel, revista este capabilă să informeze asupra unor soluții științifice rezultate ale celor mai bune practici.

Apreciez în mod deosebit această revistă care îmi oferă posibilitatea să contribuie la cercetarea problemelor legate de contabilitate și practică în audit din România”.

Cu prilejul evenimentului, prof.univ.dr. **Ion Mihăilescu**, președintele Camerei Auditorilor Financieri din România, l-a felicitat în mod deosebit pe profesorul Allan Hodgson pentru primirea înaltei distincții și i-a înmănat din partea Consiliului Camerei o plachetă în care este înscris următorul text: *„Distinsului profesor Allan Hodgson, în semn de înaltă prețuire pentru prestigioasa activitate didactică și de cercetare științifică în domeniul profesiei contabile, pentru sprijinul acordat Camerei Auditorilor Financieri din România în editarea revistei „Audit Financiar”.*

Profesorul Hodgson a mulțumit călduros pentru acest gest, căruia i-a atribuit semnificația unui angajament al domniei sale de a sprijini în continuare activitatea CAFR și în mod particular în cadrul Consiliului Științific al revistei organismului profesional românesc pentru asigurarea unor prestații publicistice de înalt nivel.

Folosirea metodei ABC în vederea cuantificării economiei de costuri generate de implementarea proceselor de management al riscurilor

Irinel ION*

Abstract

The Assessment of the Costs Decrease Generated by Risk Management Process using ABC Method

The main objective of this study is to highlight a possible solution that can be used to measure the costs decrease generated by the successful implementation of the risk management processes within an organization. An important challenge for the companies, within the actual crisis environment characterized by the existence of limited funds for the support activities, is to measure the efficiency of the risk management processes of the internal audit function.

The authors consider that activity based costing methodology can be used to measure the effects at the costs level, generated by the introduction of the risk management activities. The array represented by the activities within an organization is associated with the risks structure, characterized by different occurrence probabilities and their adverse effects. The risk exposure consists in different costs which are supported by the organizations, as the risks, which are inadequately controlled, materialize.

Using disaggregation, the costs recorded by an organization can be divided into risk free costs and costs which are influenced by the risk exposure of the organization, calculated and presented at each activity level.

Key words: *risks, assessment, ABC method, economies, costs, control*

Cuvinte cheie: *riscuri, evaluare, metoda ABC, economii, costuri, control*

* Drd., Academia de Studii Economice, ACCA, BDG Import SRL, e-mail: irinelion@yahoo.com

1 Marco Allegrini, University of Pisa, Italy

2 Lawrence B. Sawyer, JD, CIA, PA, una dintre cele mai cunoscute personalități în domeniul auditului intern, cunoscut și sub numele de părintele auditului intern modern

Introducere

Dinamica schimbărilor care și-au pus impactul asupra organizațiilor a determinat o evoluție spectaculoasă a practicilor de audit intern, aspect remarcabil și de specialiștii europeni¹, ceea ce face interesantă studierea acestora. Profesiunii auditului intern trebuie să facă față unor provocări din ce în ce mai mari, managementul organizațiilor acordându-le tot mai multă încredere, consultându-se cu aceștia în luarea deciziilor care pot influența viitorul organizației.²

Considerăm că problema cea mai acută, în ceea ce privește conștientizarea importanței auditului intern pentru funcționarea organizațiilor, se manifestă la nivelul entităților private mici și mijlocii. Dacă la organizațiile din sectorul public nevoia de audit intern a fost recunoscută prin reglementarea acesteia prin intermediul legislației auditului public intern, în cadrul organizațiilor private există, într-adevăr, o necesitate obiectivă pentru auditul intern.

Dincolo de definiția auditului intern și de responsabilitățile și funcțiile pe care le îndeplinește această activitate în cadrul unei organizații, ceea ce este cu adevărat important pentru managementul unei organizații în conștientizarea rolului pe care îl joacă auditul intern este plus-valoarea pe care o poate aduce implementarea recomandărilor și propunerilor auditorilor interni pentru organizație. Aceasta poate consta, după caz, în reducerea riscurilor la care se expune și, implicit, diminuarea costurilor, creșterea valorii adăugate, creșterea eficienței proceselor operaționale, identificarea zonelor în care există deficiențe și corectarea acestora etc. Numai după sesizarea acestor aspecte și a valorii adăugate pe care o aduce organizației, managementul va fi într-adevăr convins de importanța acestei funcții (în situația în care managementul nu are o expunere anterioară la o astfel de funcție în cadrul unei alte organizații, caz în care nu mai este nevoie de o altă dovadă suplimentară).

Un rol important în această potențare a importanței auditului intern în structura de ansamblu a unei organizații o au profesioniștii contabili, specialiștii financiari și auditorii care activează în cadrul organizațiilor din România. Aceștia trebuie să ofere managementului organizațiilor în care lucrează argumente solide și exemple practice cu privire la importanța acestei activități pentru mecanismul funcțional al unei organizații.

În planificarea unei misiuni de audit financiar, aspectele cu privire la evaluarea riscului de control, a riscului inerent și a riscului de audit (nedetectare) au o importanță deosebită. Evaluarea

corectă a riscurilor și a sistemului de control intern al companiei auditate permite auditorului financiar să planifice și să dimensioneze în mod corespunzător întinderea procedurilor de audit, în vederea exprimării unei opinii asupra situațiilor financiare care fac obiectul angajamentului.

Obiectivul și metodologia de cercetare

Principalul obiectiv al acestei cercetări este acela de a identifica o soluție în vederea măsurării economiei de costuri generate de către implementarea unei funcții de audit intern, respectiv a unor activități de management al riscurilor la nivelul companiilor. Pentru atingerea acestui deziderat, am realizat o cercetare fundamentală, de tip teoretic, prin care am încercat să transpunem câteva dintre particularitățile metodei ABC de calculație a costurilor în planul evaluării activității de administrare a riscurilor la nivelul companiilor. Ipotezele, metodologia prezentată, precum și rezultatele obținute ca urmare a aplicării metodei propuse reprezintă contribuții proprii ale autorului cercetării.

Particularități ale metodei ABC costing

Metodele tradiționale de calcul de cost se bazează pe „decuparea” întreprinderii în centre de responsabilitate. Însă,

la nivelul organizației, se face simțită interdependența, astfel că este imposibilă identificarea unui centru ale cărui costuri și performanțe nu sunt condiționate de alte centre de responsabilitate (de exemplu, costul unui produs depinde de centrul de proiectare, de costul materiilor prime și al materialelor consumabile, de starea tehnică a echipamentelor tehnologice, de perfecționarea personalului etc). De asemenea, metodele tradiționale de calcul de cost utilizează metode de repartizare a cheltuielilor indirecte bazate pe atribuirea uniformă a consumului de resurse de către obiectul de cost, în timp ce, în mod real, acest consum se realizează în mod diferit, neuniform. Aceste metode conduc la apariția unor fenomene de subevaluare, supraevaluare sau subvenționare a costurilor.

Metoda ABC³ a fost concepută între anii 70 și 80 în Statele Unite ale Americii în sectorul de producție și reprezintă una dintre modalitățile de rafinare a sistemului de calculație a costurilor, printre noțiunile cele mai importante promovate de această metodă fiind „activitate” și „inductor de activitate”. Noțiunea de activitate a fost utilizată pentru prima dată la General Electric⁴ în analiza și descrierea costurilor, deși bazele metodei ABC au fost puse la Harvard Business School de către profesorii Robin Cooper și Kaplan⁵ în anul 1988. De la lucrările desfășurate pe tema managementului contabil de către Johnson⁶ și Kaplan (1987), cercetările întreprinse în această direcție de către diverși autori au fost foarte dinamice. Referitor la studiile cu privire la managementul contabil, Johnson și Kaplan au fost de părere că mai întâi trebuie analizate

3 Activity Based Costing

4 General Electric a experimentat o variantă a metodei ABC în anii 60, Bouquin, H., Comptabilité de Gestion, 4th edition, Economica, Paris, 2006, p. 85-86

5 Robert S. Kaplan (născut în 1940), profesor la Harvard Business School, inclus începând cu anul 2006 în Accounting Hall of Fame

6 Thomas H. Johnson, profesor de administrare a afacerilor la Portland State University, Oregon, cea mai vândută lucrare a sa fiind "Relevance Lost"

mai în detaliu activitățile și procesele din cadrul unei organizații, iar apoi trebuie identificată legătura dintre acestea și managementul strategic, aceste propuneri anunțând dezvoltarea unor instrumente de management precum „Balanced scorecard”⁷ și metoda „Strategic ABC”.

În viziunea metodei ABC, întreprinderea nu mai este considerată un ansamblu de entități mai mult sau mai puțin specializate, ci un federator de activități. Prin reuniunea lor se creează produsul pe care întreprinderea îl vinde. Modelul devine: produsele consumă activități, iar activitățile consumă resurse.

Pentru a înregistra un cost mai pertinent, metoda ABC își propune să repartizeze cheltuielile indirecte în funcție de baza de repartizare care prezintă relația de cauză-efect între activitate și produsul care consumă activitatea. De fapt, conform metodei ABC, baza de repartizare se numește inductor de cost (o bază de repartizare care prezintă relația cauză-efect bazată pe principiul că orice modificare la nivelul inductorului va cauza o modificare la nivelul costului).

Activitatea reprezintă un eveniment sau o tranzacție purtătoare de costuri și care se comportă ca un factor tipic în formarea costurilor dintr-o întreprindere. Activitatea se mai poate defini ca o misiune specifică sau ca un ansamblu de sarcini de aceeași natură, efectuate pentru a aduce un plus de valoare la fabricarea produsului.

Identificarea activităților este o etapă esențială, care duce la eliminarea acelor activități care nu adaugă valoare. De fapt, în afară de materiile prime directe și de muncă, care pot fi urmărite

Metoda ABC reprezintă una dintre modalitățile de rafinare a sistemului de calculație a costurilor, printre noțiunile cele mai importante promovate de această metodă fiind "activitate" și "inductor de activitate"

cu ușurință, toate celelalte activități pot fi considerate activități suport. Activitățile suport sunt toate activitățile imateriale care acompaniază produsul. Numărul de activități dintr-o întreprindere depinde de complexitatea operațiilor. Cu cât operațiile sunt mai complexe cu atât crește numărul de activități purtătoare de costuri. Măsura în care activitățile pot fi combinate depinde de gradul de diversitate al produselor. Astfel, dacă gradul de diversitate al produselor este scăzut, activitățile pot fi combinate mai ușor, fără a afecta acuratețea calculației.

După identificarea activităților urmează etapa de determinare a costului acestora. În acest scop, se utilizează atât informațiile colectate de la angajați, cât și datele din contabilitatea financiară

sau din alte surse interne. Pentru a calcula costul pe obiecte de cost este necesară identificarea cauzei costului, numită inductor de cost sau factor de cost. Inductorii de cost, denumiți și stimulatori de costuri, reprezintă mărimile de referință pentru repartizarea costurilor indirecte. Inductorii de cost reprezintă cauza variației consumurilor de resurse și servesc ca instrument de măsură a volumului prestațiilor furnizate.

Următoarea etapă în aplicarea metodei ABC este reprezentată de constituirea centrelor de regrupare, adică toate activitățile pentru care s-au identificat aceiași inductorii de cost se grupează într-un centru de regrupare. Astfel, se urmărește ușurarea procesului de calcul al costului, renunțând la un tratament individual al fiecărei activități.

Informația despre cost, determinată prin metoda ABC, poate fi utilizată în diverse scopuri în organizație, acest demers fiind cunoscut sub denumirea de Activity Based Management (ABM)⁸. Cele mai importante scopuri sunt: identificarea profitabilității fiecărui client prin calculul distinct a două costuri, cost produs și cost client; responsabilizarea personalului prin faptul că această metodă ajută angajații să înțeleagă costurile și să identifice activitățile fără valoare care vor aduce în final îmbunătățiri ale sistemului; reducerea riscului economic prin adaptabilitatea la piață cu prețuri competitive.

Dar, similar altor metode, și metoda ABC are limite. Printre principalele critici aduse metodei ABC am putea menționa dificultatea identificării activităților care produc valoare și a inductorilor de cost, complexitatea și nivelul detaliilor necesare pentru a realiza o

7 Kaplan și Norton, 1996, instrument de management strategic folosit pentru monitorizarea activității angajaților

8 Kuchta, D. and Troska, M., Activity-based Costing and Customer Profitability, Cost Management, 21 (3), 2007, p.18-25;

calculație adecvată⁹. În cazul folosirii de estimări pentru repartizarea costurilor asupra activităților, acuratețea și relevanța rezultatelor obținute poate avea de suferit.

Identificarea riscurilor la nivelul activităților

În opinia noastră, corelarea metodei ABC de calculație a costurilor cu evaluarea procesului de management a riscurilor presupune, după identificarea activităților purtătoare de costuri, identificarea riscurilor asociate acestor activități și prioritizarea acestora, din punctul de vedere al probabilității de apariție și al impactului acestora. Astfel, se creează o matrice a riscurilor în care sunt prezentate riscurile existente la nivelul activităților purtătoare de costuri și ierarhizarea acestora în funcție de importanță.

Fiecărei activități i se asociază, astfel, un cumul de riscuri caracterizate prin intermediul unor probabilități de apariție diferite. Să considerăm entitatea în starea inițială (fără implementarea unui proces de management al riscurilor) la momentul T_0 . Acestei entități (la momentul T_0), formată dintr-un ansamblu de activități (A_1, A_2, \dots, A_n) îi corespund anumite riscuri identificate cu ocazia analizei de risc. Astfel, activității A_1 îi corespund riscurile ($R_{11}, R_{12}, \dots, R_{1i}, \dots$), activității A_2 riscurile ($R_{21}, R_{22}, \dots, R_{2i}, \dots$), iar activității A_n riscurile ($R_{n1}, R_{n2}, \dots, R_{ni}, \dots$).

Considerăm că, la momentul T_0 , expunerea entității la risc (E_0) poate fi calculată prin folosirea următoarei formule:

$$E_0 = \sum R_{1i} + \sum R_{2i} + \dots + \sum R_{ni}$$

unde E_0 este expunerea societății la risc la momentul T_0 , iar

$$\sum R_{1i} + \sum R_{2i} + \dots + \sum R_{ni}$$

reprezintă suma expunerilor la risc identificate la nivelul activităților (A_1, A_2, \dots, A_n)

Cu alte cuvinte, expunerea entității la risc este egală cu suma expunerilor la risc identificate pentru fiecare activitate în parte. Putem considera că suma riscurilor înglobate în cadrul expunerii la risc a entității se concretizează în anumite costuri suportate de către entitate, ca urmare a manifestării unor riscuri care nu sunt controlate în mod eficient prin cadrul sistemului de control. Astfel, suma costurilor pe care le înregistrează entitatea la momentul T_0 , poate fi delimitată în două părți: pe de o parte, suma costurilor normale generate de o activitate normală și în lipsa manifestării riscurilor specifice activității, iar, pe de altă parte, costurile generate de manifestarea matricii de risc aferente activității entității.

Cea mai mare parte a riscurilor este în stare latentă, adică nu se manifestă pe parcursul derulării activității. Numai o parte dintre riscuri se concretizează în costuri efective pentru entitate, ca urmare a manifestării acestora la nivelul activităților desfășurate de către entitate și în lipsa unor proceduri eficiente de management al riscurilor.

Această delimitare a costurilor între cele două categorii este aproape imposibil de realizat pentru o anumită entitate, dar, ceea ce considerăm că este foarte important și ceea ce va constitui un element esențial al abordării pe care

o vom folosi în continuare, este faptul că o parte importantă din costurile înregistrate de orice entitate sunt determinate de controlul necorespunzător al fenomenului de risc la nivelul unei entități.

Astfel, costurile unei entități la momentul T_0 pot fi dezagregate în costurile fără risc (ne vom referi în continuare la ele sub prescurtarea CFR_0) și costurile generate de expunerea la risc a entității, identificate și cuantificate anterior prin intermediul variabilei E_0 , astfel :

$$CT_0 = CFR_0 + E_0,$$

unde CT_0 sunt costurile totale înregistrate de către entitate la momentul T_0 , iar CFR_0 și E_0 reprezintă costurile fără risc și respectiv costurile generate de expunerea la risc a entității la momentul E_0

Cuantificarea economiei de costuri generate de implementarea proceselor de management al riscurilor

O provocare importantă legată de eficiența implementării unor procese de management al riscurilor rezidă în cuantificarea practică a rezultatelor unei misiuni de audit intern. Dacă la nivel teoretic și la nivel de intenții, activitatea de audit intern are drept scop verificarea sistemelor de control intern pentru a "adăuga valoare și pentru a contribui la îmbunătățirea proceselor operaționale

⁹ De exemplu, Kaplan and Anderson (2007) explică că softul ABC pentru calculul costurilor necesită 3 zile pentru 150 activități și 45.000 repere, pentru Hendee Enterprises, un producător de copertine din Houston

ale unei organizații¹⁰, la nivel practic măsurarea contribuției efective a activității de audit intern la nivelul diminuării costurilor de exploatare ale unei entități pare mai dificil de realizat.

În continuare, propunem o metodă de cuantificare a contribuției auditului intern la diminuarea costurilor de exploatare ale unei entități, care se poate constitui într-un instrument pentru managementul executiv de evaluare a eficienței activității auditorilor interni, nu numai în parametri calitativi, ci și cantitativ, prin cuantificarea economiilor de costuri realizate ca urmare a implementării unor procese de management al riscurilor.

Am văzut anterior că suma costurilor totale înregistrate de către societate, în lipsa unor procese de management al riscurilor, poate fi exprimată prin relația:

$$CT0 = CFR0 + E0,$$

unde $CT0$ sunt costurile totale înregistrate de către entitate la momentul $T0$, iar $CFR0$ și $E0$ reprezintă costurile fără risc și respectiv costurile generate de expunerea la risc a entității la momentul $E0$

Să considerăm că entitatea planifică să implementeze o funcție de audit intern în vederea evaluării sistemului de control intern și a îmbunătățirii proceselor operaționale. Vom considera costul echipei de audit intern CA (costul auditului intern). Acest cost poate fi dezagregat, mai departe, la nivelul tuturor activităților auditate:

$$CA = \sum_{i=1}^n CA_i$$

unde CA_i reprezintă costul activității de audit intern la nivelul activității i

Astfel, costurile totale înregistrate de către entitate la momentul 1 (după implementarea funcției de audit intern) pot fi reprezentate ca:

$$CT1 = CFR1 + E1 + CA,$$

unde $CT1$ sunt costurile totale înregistrate de către entitate la momentul $T1$, $CFR1$ și $E1$ reprezintă costurile fără risc și respectiv costurile generate de expunerea la risc a entității la momentul $T1$, iar CA reprezintă costul auditului intern

Prin dezagregarea formulei prezentată anterior, la nivelul activităților, obținem:

$$CT1 = \sum_{i=1}^n CFR_i + E_i + CA_i$$

unde $CT1$ sunt costurile totale înregistrate de către entitate la momentul $T1$, CFR_i și E_i reprezintă costurile fără risc și respectiv costurile generate de expunerea la risc a entității la momentul $T1$ pentru activitatea i , iar CA_i reprezintă costul auditului intern pentru activitatea i

Pentru a asigura comparabilitatea la nivelul costurilor, între $T0$ și $T1$, considerăm că este necesară retratarea costurilor ținând cont de nivelul activității la momentul $T1$. Astfel, costurile $CT0$, retratate pentru a ține cont de noul volum de activitate, vor fi egale cu:

$$\sum_{i=1}^n CT0_{i,r} = \sum_{i=1}^n CT0_i * (V1_i / V0_i)$$

unde $V1_i$ și $V0_i$ reprezintă volumele realizate pentru activitatea i , la momentele $T0$ și $T1$

Astfel, pentru fiecare activitate, în vederea asigurării comparabilității, costurile

vor fi retratate în conformitate cu noile volume ($V1$) obținute din desfășurarea activității respective.

La nivel de activitate, eficiența introducerii activității de audit intern poate fi analizată prin intermediul comparației:

$$CT0_{i,r} \diamond CT1_i$$

unde $CT0_{i,r}$ reprezintă costurile totale retratate la momentul $T0$ pentru activitatea i , iar $CT1_i$ reprezintă costurile totale la momentul $T1$ pentru activitatea i

Sau, mergând mai departe:

$$CFR0_{i,r} + E0_{i,r} \diamond CFR1_i + E1_i + CA_i$$

unde $CFR0_{i,r}$ = $CFR1_i$ reprezintă costurile la momentul $T0$, retratate pentru a ține cont de noul volum de activitate

și având în vedere faptul că $CFR0_{i,r}$ = $CFR1_i$ deoarece, în mod normal, fără un spor de productivitate, costurile, în lipsa fenomenului de risc, rămân constante în timp,

$$E0_{i,r} - E1_i \diamond CA_i$$

unde $E0_{i,r}$ reprezintă costurile retratate aferente expunerii la risc la momentul $T0$ pentru activitatea i , $E1_i$ reprezintă costurile aferente expunerii la risc la momentul $T1$ pentru activitatea i , iar CA_i reprezintă costul activității de audit intern la nivelul activității i

Rezultă că eficiența resurselor suplimentare angajate în activitatea de audit intern (concretizate în CA_i) poate să fie analizată prin perspectiva economiei de costuri generată de activitatea de audit intern $E0_i - E1_i$, care este egală cu diferența dintre costurile totale retratate

10 Definiția auditului intern dată de Institutul Auditorilor Interni (<http://www.theiia.org/guidance/standards-and-guidance/ppf/definition-of-internal-audit-ing/?search=definition%20Internal%20Audit>): Internal auditing is an independent, objective assurance and consulting activity designed to add value and improve an organization's operations. It helps an organization accomplish its objectives by bringing a systematic, disciplined approach to evaluate and improve the effectiveness of risk management, control, and governance processes.

Între momentele T0 și T1. În situația în care $E0i - E1i > CAi$ se poate aprecia că activitatea de audit intern este eficientă, costurile resurselor angajate fiind inferioare economiei de costuri generate de managementul adecvat al riscurilor și de îmbunătățirea sistemului de control intern, ca urmare a măsurilor propuse de către auditorii interni. Dacă, dimpotrivă, costurile resurselor angajate sunt superioare economiei obținute, activitatea de audit intern nu contribuie încă la crearea de valoare adăugată pentru entitate, acesta neconstituind însă un motiv suficient pentru a desființa activitatea de audit intern.

Pentru a genera rezultate corespunzătoare, metoda descrisă mai sus necesită anumite ajustări/retratări, după cum urmează:

- costurile aferente activităților desfășurate la nivelul unei entități trebuie să fie ajustate între momentul T0 și T1 cu creșterea de productivitate înregistrată de către entitate în perioada respectivă;
- inductorii de cost folosiți la repartizarea costurilor prin metoda ABC trebuie să rămână aceiași între T0 și T1;
- din cadrul expunerii la risc trebuie să fie eliminate anumite riscuri care nu pot fi controlate și care s-au manifestat în perioada respectivă (calamități naturale, schimbări la nivelul fiscalității, schimbări la nivel politic și legislativ etc.).

Metoda nu se aplică și în cazul veniturilor suplimentare obținute de către o entitate în urma îmbunătățirii programelor de management al riscurilor. Astfel, îmbunătățirea sistemului de control poate avea drept rezultat, pe de o parte, diminuarea costurilor de exploatare, care pot fi cuantificate prin inter-

mediul folosirii metodei ABC, după cum am văzut mai sus, iar, pe de altă parte, suplimentarea veniturilor obținute de către entitate, care poate să fie estimată folosind alte tehnici și metode, pentru a putea calcula impactul cumulat al setului de recomandări și soluții formulate de către auditorii interni.

Metode alternative de evaluare a eficienței programelor de management al riscurilor

Față de varianta propusă anterior, care se poate constitui într-o abordare unitară și consistentă de evaluare a eficienței auditului intern la nivelul unei organizații, pot exista și alte metode alternative de stabilire a rezultatelor obținute prin implementarea recomandărilor unei misiuni de audit intern.

Fiecare recomandare conținută în raportul de audit intern, în scopul îmbunătățirii matricei de risc a entității și a diminuării costurilor generate de către activitățile derulate de către entitate, poate fi cuantificată, în principiu, în termeni monetari. Astfel, economia de costuri generată de implementarea recomandărilor auditorilor interni poate fi pusă în balanță față de costurile implementării acestor recomandări (din punct de vedere al resurselor necesare pentru implementarea acestora).

Să considerăm un exemplu ipotetic, o recomandare furnizată în raportul de audit intern pentru o organizație din sectorul comerțului: *„Creșterea vânzărilor, în special pe canalul horeca, unde*

reducerile acordate sunt mai mici; oprirea vânzărilor către canalele/clientii cu o profitabilitate foarte scăzută”.

În mod normal, vânzarea entității este împărțită după cum urmează: 60% pe canalul „retail” și 40% pe canalul „horeca”¹¹. Marja comercială obținută pe canalul „retail” este de 5%, iar marja comercială obținută pe canalul „horeca” este de 10%. Astfel, pentru o vânzare totală lunară de 1.000.000 lei, entitatea realizează, în mod normal, o marjă comercială de $1.000.000 \cdot 60\% \cdot 5\% + 1.000.000 \cdot 40\% \cdot 10\%$, adică 70.000 lei, în medie 7% din cifra de afaceri obținută.

Implementarea recomandării propuse în raportul de audit intern ar avea ca rezultat schimbarea ponderii vânzărilor pe cele două canale de distribuție, după cum urmează: canalul „horeca” 70% și canalul „retail” 30%. Astfel, pentru o vânzare lunară de 1.000.000 lei, marja comercială care ar putea fi obținută ar fi de $1.000.000 \cdot 30\% \cdot 5\% + 1.000.000 \cdot 70\% \cdot 10\%$, adică 85.000 sau 8,5% din cifra de afaceri lunară.

lă un exemplu prin care implementarea unei recomandări furnizate de către auditul intern, poate genera o creștere a veniturilor cu 15.000 lei lunar sau 1.5% din cifra de afaceri realizată.

Nu toate recomandările furnizate de către auditorii interni au caracterul de a fi ușor transpuse în estimări și calcule cu privire la economii de costuri sau potențiale venituri suplimentare generate de creșterea eficienței și eficacității mecanismului de control intern. Anumite recomandări au un caracter calitativ, cum ar fi de exemplu *„Creșterea vizibilității pe canalul horeca”*, care poate implica o serie de activități precum semnarea unor contracte de promovare și vizibilitate pentru anumite locații, desfășurarea unor promoții și campanii de

11 HORECA - HOtels, REstaurants, CAtering

marketing, desfășurarea unor evenimente tematice etc.

Evaluarea în termeni monetari a eficienței acestor instrumente de creștere a vizibilității este ceva mai dificil de cuantificat în termeni monetari, cu toate că nu este imposibilă.

Concluzii

Prin folosirea metodei descrise în cadrul acestui studiu, poate fi cuantificată în termeni reali economia de costuri generată de implementarea unei funcții de audit intern. Astfel, prin comparația realizată între costurile înregistrate de către o organizație înainte și după implementarea acestei funcții, calcul ce va fi realizat la nivel de activitate, poate fi determinată eficiența resurselor suplimentare angajate în activitatea de audit intern, care va fi analizată prin perspectiva diferenței între costurile totale retratate între cele două momente.

Considerăm că metoda propusă pentru evaluarea și cuantificarea eficienței programelor de management al riscurilor, în comparație cu resursele angajate pentru desfășurarea acestora, are avantajul de a îmbina avantajele metodei ABC de repartizare a costurilor la nivelul activităților (care rezultă într-o alocare mult mai apropiată de realitate a costurilor la nivelul activităților consumatoare de resurse) cu diminuarea de costuri generată de implementarea unor programe de îmbunătățire a procesului de management al riscurilor.

În lipsa unor dovezi clare, cuantificate în termeni cantitativi (cum sunt cele referitoare la economia de costuri realizată de către entitate sau obținerea unor venituri suplimentare ca urmare a îmbunătățirii sistemului de control), este posibil ca managementul să nu conștientizeze faptul că resursele supli-

mentare necesare pentru furnizarea și implementarea acestor soluții sunt justificate, în cele mai multe cazuri, de rezultatele obținute ca urmare a desfășurării activității de audit intern.

Dincolo de anumite dificultăți inerente în încercarea de evaluare a eficienței și eficacității măsurilor de îmbunătățire a sistemului de control, considerăm că este important ca fiecare entitate să aibă implementat un instrument de evaluare și măsurare a eficienței activității de audit intern. În lipsa unui astfel de instrument și/sau a experienței anterioare a entității în desfășurarea unor activități de management al riscurilor,

este posibil ca managementul la nivel înalt să nu acorde întregul suport pentru procesul de îmbunătățire a sistemului de control și de management al riscurilor.

De asemenea, chiar în situația în care implementarea unor anumite recomandări nu are rolul de a contribui la reducerea costurilor pe termen scurt, este posibil ca, pe termen lung, reducerea până la un nivel acceptabil a apariției unor riscuri să ofere o fundamentare solidă a consumului de resurse pentru consolidarea sistemului de control intern și ținerea sub control a riscurilor la care este expusă entitatea.

Bibliografie

- Antos, J. and Brimson, J.A., *Driving Value Using Activity-based Budgeting*, John Wiley & Sons, New York, 1999
- Bouquin, H., *Comptabilité de Gestion* [Management Accounting], 4th edition, Economica, Paris, 2006
- Bromwich, M., *The case for strategic management accounting: the role of accounting information for strategy in competitive markets*, Accounting Organization and Society, No. 15, 1990
- Cooper, R. and Kaplan, R.S., *Measure costs right: Make the right decisions*, Harvard Business Review, September-October, 1988
- Cooper, R. and Kaplan, R.S., *The Design of Cost Management Systems*, Prentice Hall, New Jersey, 1999
- Cooper, R., and Slagmulder, R., *Interorganizational Cost Management and relational context*, Accounting, Organization and Society, 29, 2004
- Kaplan, R.S. and Anderson, S.R., *Time-driven Activity-based Costing: A Simpler and More Powerful Path to Higher Profits*, Harvard Business School Press, Boston, 2007
- Kaplan, R.S., and Norton, D.P., *The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Actions*, Harvard Business School Press, Boston, 1996
- Kuchta, D., and Troska, M., *Activity-based Costing and Customer Profitability*, Cost Management, 21 (3), 2007
- Lawrence B. Sawyer, Mortimer A. Dittenhofer, James H. Scheiner, *Sawyer's Internal Auditing*, 5th Edition, 2003
- Shank, J. and Govindarajan, V., *Strategic cost analysis: the evolution from managerial to strategic accounting*, Burn Ridge Inc, Illinois, 1989
- Wegmann G., Nozile St., *The activity-based costing method developments: state-of-the art and case study*, France, 2008.

Reflectarea în situațiile financiare a raporturilor contractuale dintre proprietari și manageri: câteva caracteristici românești

Dan Florentin BĂDESCU*

Abstract

The Reflection of the Contractual Relationships between Shareholders and Managers in the Financial Statements: some Romanian Features

This article evaluates the trends and development of agency theory in Romania. The studied objective is how to minimize the self-interested behaviour that arise in most employee/contractual relationships when shareholders (principals) hire top managers (agents) to perform some services and then delegate decision-making authority under conditions of incomplete and asymmetric information. The author studies these aspects and the way which are represented in the Romanian financial statements. A proper applying of the agency theory concept in order to reduce these conflicts reveals that the executive compensation must be tied to performance, but some monitoring costs are also undertaken. Share-based payment awards (such as share options and stock options) are a key issue for both executives and shareholders, being part of the remuneration of the employees for their services accordingly IFRS 2.

Key words: *agency theory, self-interest, share-based payment, postmodernism*

Cuvinte cheie: *teoria agenției, interes personal, plată pe bază de acțiuni, postmodernism*

Organizația este un sistem extrem de dificil de modelat corespunzător. Însă este de datoria științei să găsească răspunsuri la astfel de existente. Jocul științei nu are, în principiu, un sfârșit: cel care va hotărî într-o zi să nu mai testeze în continuare enunțurile științifice, ci să le considere ca definitiv verificate, acela iese din joc (Popper, 1970).

Introducere

Obiectivul teoriei agenției îl constituie structurarea relațiilor contractuale¹ între principal (proprietar) și agent (manager) și eliminarea conflictelor de interese care pot apărea între aceștia, astfel încât agentul să ia deciziile favorabile pentru a maximiza bunăstarea (averea) principalului. Contabilitatea generează, prin situațiile financiare, informații necesare elaborării și controlului execuției unor asemenea contracte, aceasta devenind o miză atât pentru proprietar, cât și pentru manager. În contextul globalizării piețelor, s-a impus un limbaj comun, care să asigure comunicarea financiară necesară circulației libere a capitalurilor pe piețele internaționale, iar începutul mileniului trei a marcat acceptarea normelor contabile IAS/IFRS ca standarde contabile globale, proces combinat de convergența celor două referențiale cu vocație internațională – normele IAS/IFRS cu normele contabile americane US GAAP (Ionașcu, 2008).

Cum științele sociale nu pot oferi răspunsuri universal valabile, ci doar un set de interogații posibile, din care trebuie să selectăm pe cele ce se potrivesc cazului studiat și de a găsi

* Drd., Academia de Studii Economice, e-mail: badescudanf@yahoo.com

¹ În contextul teoriei agenției, se consideră că organizația reprezintă un „nod de contracte” (sau un ansamblu de contracte), formale sau neformalizate, în contextul unei stări permanente de conflict între diferiți parteneri ai organizației sau a unei incapacități de a fi anticipate toate conflictele susceptibile a apărea în viitorul apropiat.

răspunsuri mai adecvate, cunoașterea științifică propusă este supusă unui joc de limbaj prin focusarea atenției pe miza performanței, în sensul celui mai bun raport *input/output* între investiție și plusvaloare. Scopul final nu este neapărat cunoașterea în sine, ci sporirea puterii părților implicate în viața organizației (Foucault, 2000). În aceste condiții, se impune o *deconstrucție* a procesului de analiză a organizațiilor, permițându-se identificarea „punctelor nevralgice” (în cazul nostru conflictul proprietar – manager), abordarea postmodernă oferind cadrul unei *reconstrucții* a rolului omului în organizație. Ținând cont de o fragmentare a cunoașterii dată de noi forme de experiență, organizațiile sunt interpretate drept creații ale oamenilor în conformitate cu concepțiile, cunoștințele, opiniile lor. Ultimele studii practice demonstrează importanța analizei acestor caracteristici și însușiri ale oamenilor prin valorificarea gradului în care sunt sau nu sunt conforme cu cerințele organizațiilor moderne.

Metodologia cercetării

Pentru realizarea demersului științific a fost necesară parcurgerea unui set de etape, a căror menire a fost facilitarea procesului de cercetare științifică. În demersul nostru, chiar dacă cercetarea empirică are la bază studiul realității contabile românești în contextul ipotezelor teoriei agenției, ne propunem o poziționare în domeniul contabilității internaționale și al armonizării contabile.

Pe măsura parcurgerii procesului de acumulare științifică individuală, am identificat rând pe rând aria generală de cercetare, pornind de la practicile de raportare internațională, aplicarea standardelor de raportare financiară referitoare la problematica studiată și posibilitatea alinierii acestora în contextul românesc. Pentru cunoașterea domeniului selectat, am utilizat cu preponderență două metode principale de cercetare: analiza literaturii de specialitate privind relația acționar-manager din perspectiva teoriei agenției, precum și observarea neparticipativă, urmărind evoluția în timp a fenomenelor indicate la nivelul ariei de cercetare.

Metoda de cercetare științifică bazată pe studiul literaturii de specialitate privind relația acționar-manager din perspectiva teoriei agenției s-a axat pe identificarea modului în care doctrina contabilă caracterizează aceste concepte, cât și noutățile surprinse de standardele de raportare financiară. Observarea neparticipativă s-a bazat pe analiza rapoartelor și situațiilor financiare românești date publicității și pe surprinderea caracteristicilor aferente teoriei agenției. Am concluzionat măsura în care legislația și practicile românești sunt pregătite

și se pot alinia la cele internaționale în ceea ce privește reflectarea în situațiile financiare a raporturilor contractuale între acționari și manageri privite prin prisma teoriei agenției.

În cadrul acestui studiu, am întreprins o cercetare a practicilor de raportare financiară la societățile cotate în categoria I la Bursa de Valori București (BVB) privind modalitățile de prezentare a informațiilor referitoare la organizarea și structurarea relațiilor acționar-manageri, modalități de remunerare a managerilor pe bază de performanță, identificarea costurilor de agent și monitorizarea acestora.

Astfel, am utilizat o serie de alte metode de cercetare (culegerea de informații, prelucrarea acestora, interpretarea datelor cercetării), am ținut cont de tehnicile de cercetare (studiul referințelor bibliografice, căutarea de informații la nivelul bazelor de date, aport personal) și am folosit procedee de cercetare și diverse instrumente de investigare (construirea de baze de date necesare prelucrării și interpretării rezultatelor cercetării, utilizarea motoarelor de căutare on-line, resurse și publicații on-line). Pe parcursul studiului se regăsesc și exemple privind practicile de raportare financiară în România, tocmai pentru a autentifica reflectarea și evidențierea particularităților studiate.

Relația dintre acționari și manageri din perspectiva teoriei agenției

Conform relației de agent, principalul (mandantul) angajează agentul (mandatarul) să presteze anumite servicii în numele său, ceea ce implică o delegare a responsabilităților (de autoritate) în legătură cu anumite decizii în organizație. În doctrina română, unii autori enunță existența a două teorii privind natura juridică a raporturilor dintre un agent devenit administrator și proprietar, și anume concepția clasică, ce are la bază teoria mandatului și concepția modernă, care evidențiază teoria reprezentării legale.

Alți autori susțin dubla natură juridică, contractuală și legală a raporturilor dintre administrator și proprietar (Dominte, 2008). Împărțim cea de a doua opinie, pentru că mandatul administratorilor este acordat atât în temeiul prevederilor Legii nr. 31/1990 privind societățile comerciale, cât și în baza dispozițiilor unui act constitutiv. Astfel, în concepția noastră, temeiul juridic al acestei împuterniciri constă în prevederile legii prin încheierea unui contract, pentru că administratorul trebuie să-și manifeste expres consimțământul în vederea acceptării acestei funcții în temeiul art. 153 alin. (3) din Legea

nr. 31/1990. De asemenea, perfectarea contractului de mandat poate să aibă rolul de a limita cadrul juridic al mandatului legal. În dreptul englez, raportul juridic al administratorului cu proprietarul este configurat prin coordonatele contractului de *agenție* (agency, engl.), ce constituie de fapt instituția reprezentării. Jurisprudența engleză asimilează acestei naturi juridice ambele forme de împuternicire specifice contractului de agenție. Această interpretare este făcută nu în sensul reliefării unei diferențe între legislațiile bazate pe cutume și pe precedente juridice și legislațiile bazate pe dreptul român, ci este doar o reliefare din punct de vedere juridic a aspectelor referitoare la delegarea de responsabilități în context de luare a deciziilor în organizație.

În situația în care atât agentul, cât și principalul vor acționa în scopul maximizării propriei funcții de utilitate, diminuarea conflictului de interese între cele două părți se poate face:

- (1) printr-un sistem de mijloace prin care managerul argumentează deciziile luate, dar și prin unele îngrădiri date de adunarea generală a acționarilor (de exemplu, prezentarea rapoartelor de activitate, posibilitatea sancționării echipei de conducere dacă nu și-a îndeplinit obiectivele, oferirea consiliului de administrație a rolului de mecanism de control cel mai important);
- (2) printr-un sistem de cheltuieli de monitorizare (monitoring costs, engl.) a agentului efectuate de către principal (de exemplu, efectuarea unui audit independent, efectuarea unui control eficient);
- (3) printr-un sistem eficient de cheltuieli de cointerese (bonding costs, engl.).

Încercând o fragmentare a realității, se poate observa că, practic, este imposibil ca agentul să ia în toate situațiile deciziile cele mai potrivite din punctul de vedere al principalului, toate acestea la un cost zero. De aceea, obiectivul relațiilor de agent este să se găsească un optim între cheltuieli și interese de ambele părți, astfel încât să se respecte obiectivele fiecăruia. Primii care au construit un model al teoriei de agent au fost Jensen și Meckling (1976). Acest model constă în căutarea proporției optime ($1-\alpha$) a acțiunilor deținute de acționari care va conduce la maximizarea valorii firmei (V) și a valorii recompenselor (F) în natură ce se acordă managerilor. Jensen și Meckling au analizat comportamentul unui proprietar - manager care deține 100% din acțiunile organizației față de comportamentul unui manager care deține numai o parte (α) din capitalul gestionat.

Managerul proprietar ce deține 100% din acțiuni va acționa în scopul maximizării propriei funcții de utilitate în două moduri

sau ca o combinație de cele două. În primul mod, acesta va acționa asupra averii sale, ca valoare (V) totală a acesteia, caz în care o unitate monetară avantaje (F) în natură reprezintă o diminuare cu o unitate monetară a cash-flow-ului organizației și deci, o reducere a valorii (V) ce va fi suportată de acționarul însuși (jocul sumei nule). În al doilea caz, managerul-proprietar 100% va acționa asupra avantajelor (F) în natură, caz în care avantajele (F) au același efect asupra valorii (V) ca în primul caz, dar managerul - proprietar $\alpha\%$ va câștiga o unitate monetară avantaje în natură și va suporta o parte $\alpha < 1$ din scăderea de valoare (V). Este foarte clar că, în condiții de asimetrie informațională și întârziere sau lipsă de răspuns din partea acționarilor (care dețin $1 - \alpha$ din acțiuni), managerul-proprietar $\alpha\%$ ar privilegia remunerarea suplimentară (F) în natură, acceptând voluntar o reducere a valorii organizației.

Recompensarea managerilor bazată pe profit și performanță

Cu scopul de a limita riscurile comportamentului oportunist al managerilor, organizațiile oferă acestora planuri de co-interesare raportate la indicatori contabili. Aceasta conduce la formularea ipotezei remunerării, conform căreia managerii, în organizații cu o puternică diluare a capitalului, ar trebui să privilegieze metodele contabile ce majorează rezultatul. În general, cele trei argumente principale pentru justificarea introducerii salarizării în funcție de profit au fost că acest mod de remunerare:

- stimulează productivitatea angajaților;
- diminuează necesitatea reducerilor de personal în perioadele de recesiune;
- sporește gradul de identificare a angajaților cu firma la care lucrează.

În primul rând, stimularea productivității angajaților s-a lovit de-a lungul timpului de unele inconveniente: efectul unui singur angajat, luat individual, asupra performanțelor unei organizații luată ca un întreg este, cel mai probabil, nesemnificativ; gradul de profitabilitate al unei organizații poate fi determinat de o multitudine de alți factori (acțiunile concurenței, efectele crizei economice); existența oamenilor care nu consideră că motivarea se face neapărat prin recompensă bănească; influențarea profitului de politicile și opțiunile contabile folosite. În al doilea rând, un sistem de remunerare pe

bază de profit poate împiedica o organizație să-și păstreze oamenii cei mai calificați, într-o perioadă de criză financiară². În fine, majoritatea schemelor de remunerare în funcție de profit prevăd că veniturile salariaților reflectă într-o măsură neînsemnată profiturile, astfel încât orice conflict de interese între un agent și principal să nu fie afectat.

Din punct de vedere contabil, gestiunea rezultatului și câștigurile managementului sunt prezentate în spiritul conflictului de interese manager-proprietar. Gestiunea rezultatului și a performanței este văzută drept o intervenție a managerului în procesul de informare financiară pentru a-și însuși parte din câștigurile personale, reținându-se aspectele oportuniste ale comportamentului acestuia. Câștigurile managementului apar atunci când sunt folosite judecăți discreționare în rapoartele financiare și în tranzacțiile structurale prin care este afectată informarea financiară prin inducerea în eroare despre performanța economică sau prin influențarea veniturilor contractuale ce depind de valorile raportate (Dechow și Skinner, 2000).

Pentru o bună perioadă de timp, contul de profit și pierdere a fost perceput la toate nivelurile, atât de investitori, management, precum și de alte părți interesate, drept cea mai importantă situație dintre situațiile financiare anuale, investitorii folosind veniturile anterioare ale afacerii în previzionarea câștigurilor lor viitoare, cu impact direct asupra prețului acțiunilor și a dividendelor.

O formă de aliniere a scopurilor managerilor executivi cu cele ale proprietarilor constă și în efectuarea unui audit independent. Auditorul, care desfășoară o activitate independentă în slujba proprietarilor și care este plătit de proprietari, ajută la menținerea confidențialității și a încrederii asupra muncii managerilor, concretizându-și rolul de a evalua dacă situațiile financiare reflectă în mod corect performanța financiară. Auditorul poate urmări, la nivel de contracte și la nivel de raportare financiară un anumit nivel de performanță a managerilor, pachetele de remunerare și stimulentele materiale oferite, dar și respectarea condițiilor și obligațiilor descrise în contracte.

Pentru ca auditorul, la rândul lui, să nu poată fi văzut ca un agent, este necesar ca acesta să fie independent atât față de consiliul de administrație, cât și față de managerii executivi sau neexecutivi. La nivelul teoriei agenției, costul aferent efectuării unui audit independent este văzut drept un cost de monitorizare.

² În perioadele de criză financiară, organizațiile care aplică sisteme de salarizare fixe îi pot atrage pe angajații bine pregătiți ai organizațiilor care funcționează în sistem de remunerare pe bază de profit.

Recompensarea agenților cu acțiuni sau pachete de opțiuni pe acțiuni

Pentru a evita pe cât posibil conflictul de interese principal-agent și sub influența din ce în ce mai mare a modelului anglo-american, există o tendință, tot mai des întâlnită, să se recurgă la remunerarea administratorilor sau a consiliului de administrație nu numai prin salarii, ci și prin oferirea unor stocuri de acțiuni (share-based payment, engl.), în ideea că agenții devin cât se poate de interesați de performanța economică a organizației pe care o conduc, reflectată prin dinamica ascendentă a cotațiilor la bursă. Experiența americană a arătat că, prin această modalitate de remunerare a managerilor, veniturile acestora au explodat, neavând la bază tocmai o creștere a performanței economice a firmei. Totuși, această modalitate de plată se înscrie foarte bine tendințelor teoriei agenției și, printr-o bună implementare, poate aduce rezultate dintre cele mai bune în condițiile diminuării conflictelor de interese.

Din punct de vedere contabil, se impune ca o organizație, la nivel de raportare contabilă, să recunoască aceste tranzacții cu plata pe bază de acțiuni în situațiile sale financiare, inclusiv tranzacțiile cu angajații sau alte părți care vor fi decontate în numerar sau alte active sau instrumente de capitaluri proprii. Totodată, organizația va avea ca obiectiv să reflecte în profitul sau în pierderea sa, precum și în poziția sa financiară efectele tranzacțiilor cu plata pe bază de acțiuni și să explice, mai în detaliu, în cadrul notelor explicative, cheltuielile asociate tranzacțiilor în care sunt acordate angajaților opțiuni de acțiuni (stock option, engl). Acest obiectiv este trasat și dezbătut de IFRS 2 „Plata pe bază de acțiuni”.

Transferurile de instrumente de capitaluri proprii de la acționari către alte părți (inclusiv manageri) care au furnizat bunuri sau servicii organizației reprezintă tranzacții cu plata pe bază de acțiuni, cu excepția cazului când transferul este în mod clar destinat altui scop decât plata bunurilor sau serviciilor furnizate către entitate. Se impune, aici, a se face distincția între intrarea în drepturi conform IFRS 2 și următoarea situație: când o organizație acordă tuturor deținătorilor unei clase particulare de instrumente de capitaluri proprii dreptul de a achiziționa instrumente de capitaluri proprii suplimentare la un preț care este mai mic decât valoarea justă a acelor

instrumente de capitaluri proprii și un angajat primește un astfel de drept, deoarece este deținătorul instrumentelor de capitaluri. Puține țări, însă, au legalizat standardizări în acest domeniu. Această problemă este un motiv de preocupare în numeroase țări tocmai pentru că utilizarea plății pe bază de acțiuni a crescut în ultimii ani și continuă să se răspândească. Se impune, astfel, ca o organizație, la nivel de raportare contabilă să recunoască aceste tranzacții cu plată pe bază de acțiuni în situațiile sale financiare decontate în numerar sau alte active sau instrumente de capitaluri proprii.

Pentru ca o organizație să prezinte informațiile care permit utilizatorilor situațiilor financiare să înțeleagă efectul tranzacțiilor cu plata pe bază de acțiuni asupra profitului sau pierderii entității aferente perioadei și asupra poziției sale financiare, se impune să se prezinte următoarele:

- (a) cheltuiala totală recunoscută pentru perioada care rezultă din tranzacțiile cu plata pe bază de acțiuni în care bunurile sau serviciile nu se clasifică pentru recunoaștere ca active și au fost recunoscute imediat drept cheltuială, inclusiv prezentările separate ale acelei porțiuni a cheltuielii totale care rezultă din tranzacțiile contabilizate ca tranzacții cu plata pe bază de acțiuni cu decontare în instrumente de capitaluri proprii ale entității;
- (b) pentru datoriile care rezultă din tranzacții cu plata pe bază de acțiuni: valoarea contabilă totală la sfârșitul perioadei, valoarea intrinsecă totală la sfârșitul perioadei a datoriilor pe care partenerul le-a încasat în numerar sau alte active înainte de sfârșitul perioadei.

Contractele dintre acționari și manageri pot să prevadă ca instrumentele de capitaluri proprii să intre în drepturi imediat, angajatului necerându-i-se să finalizeze serviciile prestate într-o perioadă specifică, până să aibă dreptul necondiționat la acele instrumente de capitaluri proprii. Din punct de vedere contabil, la data acordării, organizația va recunoaște serviciile primite integral, cu o creștere corespunzătoare în capitaluri proprii. Experiența practică arată că aceste tipuri de clauze în contractele dintre acționari și manageri nu ar trebui să fie folosite. Însă, contractele dintre acționari și manageri pot cuprinde clauze de condiționare a angajării managerului pe o anumită perioadă de timp sau de îndeplinirea unei condiții de performanță, cum ar fi ca entitatea să realizeze o creștere specificată a profitului sau o creștere specificată a prețului acțiunilor entității.

Este motivul pentru care discuția referitoare la efectele fiscale ale tranzacțiilor cu plata pe bază de acțiuni trebuie să prevadă dacă cheltuielile provenite din tranzacții sunt

deductibile. În caz afirmativ, trebuie verificat dacă valoarea reducerilor sau a deducerilor fiscale este sau nu aferentă aceleiași perioade contabile.

Aspecte ale remunerării administratorilor în România

Considerăm de o foarte mare importanță tratarea aspectelor legate de remunerația membrilor consiliului de administrație sau ai consiliului de supraveghere, respectiv a directorilor, în sistemul unitar ori a membrilor directoratului, în sistemul dualist de administrare a unei societăți. Pornim de la realitatea conform căreia toate aceste grupuri de interese trebuie să fie stimulate și apreciate pentru modul în care gestionează și conduc activitatea unei societăți, în scopul identificării și analizării oportunităților de afaceri profitabile.

În cazul societăților analizate, remunerația membrilor consiliului de administrație sau ai consiliului de supraveghere este stabilită fie prin hotărâre a adunării generale a acționarilor, fie prin actul constitutiv. La rândul lui, consiliul de administrație respectiv consiliul de supraveghere are obligația de a stabili remunerația directorilor, în sistemul unitar și a membrilor directoratului în sistemul dualist. Mai mult, consiliul de administrație, respectiv consiliul de supraveghere poate stabili și o remunerație suplimentară membrilor acestuia, în condițiile în care actul constitutiv sau adunarea generală a acționarilor fixează limitele generale ale tuturor remunerațiilor acordate în acest sens.

Trebuie stabilit, încă de la început, că noțiunea de remunerație în acest caz nu are o natură salarială. Pe durata îndeplinirii mandatului, toate aceste grupuri de interese nu pot încheia cu societatea un contract de muncă, raporturile contractuale fiind guvernate de regulile aplicabile mandatului comercial. Din punct de vedere al valorii remunerației, aceasta poate fi stabilită fie sub forma unei sume fixe, fie sub forma unei sume variabile sau o combinație între cele două forme. Menționăm că plata pe bază de acțiuni sau opțiuni de acțiuni se încadrează din punctul nostru de vedere într-o formă variabilă de remunerare. Apreciem că adunarea generală a acționarilor poate modifica cuantumul remunerației persoanelor menționate, chiar și în ipoteza în care aceasta a fost fixată, *ab initio*, prin actul constitutiv.

Atât în anexa la Ordinul 1752/2005 valabil pentru încheierea situațiilor financiare ale anului 2009, cât și în anexa Ordinului

3055/2009 valabil începând cu 01 ianuarie 2010 și care abrogă vechiul ordin privitor la aprobarea reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, sunt descrise, printre altele, la nivelul notei 8 din cadrul situațiilor financiare, *informații privind salariații și membrii organelor de administrație, de conducere și de supraveghere*. Astfel, la nivelul notelor explicative se vor face mențiuni asupra indemnizațiilor acordate membrilor organelor de conducere și de supraveghere, informații privind obligațiile contractuale cu privire la plata pensiilor către foștii membri ai organelor de administrație, indicându-se valoarea totală a angajamentelor, dar și unele avansuri și valoarea creditelor acordate, cu prezentarea tuturor condițiilor de acordare.

Din studiul notei explicative nr. 8 aferente situațiilor financiare analizate se trag câteva concluzii pentru studiul realizat. Astfel, există foarte puține cazuri când se face referire la numărul și valoarea salariilor administratorilor. De cele mai multe ori, se prezintă, alături de suma totală a cheltuielilor cu salariile, o împărțire a salariilor în funcție de categoria de management și alte categorii de personal.

Considerăm această prezentare irelevantă cazului studiat de către noi, întrucât ne interesează cel puțin o evoluție a salariilor administratorilor și a conducerii executive ce are încheiate contracte de mandat cu societatea și nu a totalității salariilor managementului la nivel operațional din societate. Sugerăm, în primul rând, că este util de prezentat o împărțire a remunerațiilor administratorilor și managerilor aferente raportului contractului de mandat și, separat, a remunerațiilor managerilor aferente contractului individual și/sau colectiv.

Este de preferat o clasificare a remunerațiilor fixe și variabile înregistrate în contabilitate, fie că este vorba de înregistrarea cheltuielilor aferente lunilor calendaristice, fie de înregistrarea unui provizion aferent unor criterii de performanță, calculat la sfârșit de an în funcție de datele financiare sau non financiare. Menționăm că aceste sume ar trebuie prezentate individual (în funcție de numărul de luni de desfășurare a activității), iar în cazul apariției unor probleme de confidențialitate, pe total, dar cu respectarea categoriilor descrise. Totodată, acestea ar fi util să fie prezentate în dinamică, cel puțin pe ultimii doi ani.

Precizăm că, de asemenea, este util ca în momentul publicării acestor informații, să se prezinte și gradul de îndeplinire a obiectivelor trasate prin contractul de mandat.

Directorii care au încheiat cu societatea un contract de muncă, ar trebui să fie prezentați separat de cei care au încheiat contract de mandat, inclusiv sumele aferente salariilor plătite și/sau provizioanele constituite.

Aționarii societății pot decide obiectivele de performanță care trebuie îndeplinite pentru anul următor și prin prezentarea unui buget de venituri și cheltuieli. Este cazul Alro SA, care o dată cu setul de documente făcute publice aferente anului 2009, publică și bugetul pe 2010, fixând managerilor șase ținte pe care le are de atins în anul acesta³. Trei dintre obiective vizează atingerea la o anumită limită în ceea ce privește realizarea producției, conform cu domeniul de activitate în care operează și trei dintre ele vizează îndeplinirea unor obiective financiare legate de cifra de afaceri, profit brut și net, profitabilitate, după cum urmează:

- producerea a 228.027 tone de aluminiu electrolitic;
- producerea a 251.501 tone de aluminiu turnat;
- vânzări de 186.528 tone de produse din aluminiu primar și 40.300 tone de produse de aluminiu prelucrat;
- realizarea cifrei de afaceri de 579.6 milioane USD;
- profit net de 56.7 milioane USD, profit brut de 67.5 milioane USD ;
- profitabilitate netă de 10%.

Mai mult, există o clasificarea a principalilor indicatori care determină calculul profitului net total. Considerăm utile aceste precizări, în sensul în care putem determina la sfârșitul perioadei analizate, în cadrul situațiilor financiare 2010, dacă au fost îndeplinite aceste obiective și, astfel, putem trage concluzia dacă administratorii Alro SA au fost plătiți proporțional cu gradul de îndeplinire a obiectivelor descrise mai sus.

Persoana numită într-una din funcțiile de administrație trebuie să fie asigurată pentru răspundere profesională. Spre exemplu, Transgaz SA publică în notele explicative la situațiile financiare aferente anului 2009 faptul că societatea a încheiat contracte de răspundere profesională pentru un număr de 54 de persoane din conducerea societății.

Polița a fost încheiată cu SC Carpatina Asig SA Sibiu, declarată câștigătoare în urma aplicării procedurii „cerere de ofertă”. Suma totală asigurată a fost de 55.000.000 EUR, pentru o primă de asigurare de 75.000 EUR/an⁴. În rest, nu

³http://www.alro.ro/investitorii/investitorii/raportarifinanciare.ro.html?file=tl_files/alro/news/AGA2010/situatii_financiare_2009.zip, accesat 5 mai 2010

⁴http://www.transgaz.ro/Downloads/Situatii_financiare/situatii_financiare_anuale_individuale_anuale_31_12_2009_24_03_2010.pdf, accesat 6 mai 2010, p.30

am mai întâlnit niciun alt document oferit de către societățile analizate în cadrul prezentului studiu care să facă referire la acest aspect. Apreciem că această informație, în cazul în care se aplică, ar trebui să fie prezentată în nota 8 la notele explicative ale situațiilor financiare.

În privința prezentării situațiilor financiare se impune o *transparență*⁵ mai mare, în acest mod asigurându-se și un important mijloc de publicitate, dar și modalitatea cea mai eficientă de diversificare a surselor de finanțare, chiar dacă sunt făcute astfel public anumite informații privind activitatea managementului și salarizarea acestuia. Iar acestea trebuie oferite la nivelul notelor explicative la situațiile financiare anuale printr-o mai largă prezentare.

La nivelul legislației românești, se impun unele măsuri față de *reglementarea modalităților de fidelizare* în sensul unor facilități fiscale acordate organizației și menținerii unei legături stabile cu angajații de top. Din punct de vedere fiscal, trebuie să se țină cont că, la nivelul Uniunii Europene, planurile de opțiuni de acțiuni pot fi transferate către zone cu fiscalitate redusă, iar impozitarea transfrontalieră a veniturilor prezintă aspecte delicate.

În prezent, conform OUG 82/2007 pentru modificarea și completarea art.152 din Legea 31/1990 privind societățile comerciale, remunerația administratorilor și directorilor, obținută în temeiul contractului de mandat, este asimilată din punct de vedere fiscal veniturilor din salarii, iar, din punct de vedere al obligațiilor, trebuie calculate și efectuate plăți către sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale, către sistemul de asigurare pentru accidente de muncă și boli profesionale, către sistemul asigurărilor pentru șomaj și sistemul asigurărilor de sănătate.

Oferirea de acțiuni salariaților și administratorilor se încadrează într-unul din demersurile noastre, urmărind impactul pe care poate să-l obțină asupra situației financiare a societății. Există unele exemple în acest sens. Spre exemplu, SC Impact Developer & Contractor SA face cunoscut publicului că, în cadrul adunării generale extraordinare a acționarilor din data de 19.04.2008, s-a aprobat, cu majoritate de voturi, achiziționarea de către societate, de pe piața de capital, de acțiuni proprii în cuantum de cel mult 4% din capitalul social. Dintre acestea, s-a decis alocarea de către societate a unui număr de până la 13.000.000 acțiuni către salariații și admi-

nistratorii societății, la un preț egal cu prețul de achiziție, în termen de maxim 12 luni de la achiziție⁶.

Referitor la aplicarea IFRS 2, societățile care dețin categoria I de tranzacționare la BVB au declarat la nivelul anului 2009 că acest standard nu a avut impact asupra situațiilor financiare (la nivel de poziție financiară sau performanță), modalitățile de plată a membrilor consiliului de administrație și a directorilor efectuându-se conform respectării Legii 31/1990. Menționăm că folosirea plății pe bază de acțiuni ar trebui să influențeze și situațiile financiare ale societăților cotate la BVB. Cu toate acestea, mai ales în situațiile financiare consolidate, se tratează IFRS 2 „Plata pe bază de acțiuni” din punct de vedere al modificărilor și al unui eventual impact, însă nu are capacitatea, încă, de a influența situațiile financiare. Un impediment în aplicarea IFRS 2 (cel puțin la nivelul prezentării situațiilor financiare ale anului 2009) este și acela că nu există o metodă descrisă, uzuală, dar și faptul că nu este aplicată în nici una dintre companiile românești în care acționar majoritar este statul.

Referitor la atenuarea conflictului de interese acționari-manageri susținem două modalități: prima, așa cum am văzut, se referă la transparența prezentării informațiilor, iar a doua se referă la folosirea de persoane și rapoarte independente. Ne referim aici la modalitățile de organizare a societății folosindu-se un administrator independent așa cum este definit de Legea societăților comerciale din România, în cazul sistemului unitar de conducere, sau de trecere la sistemul de conducere dualist. Majoritatea societăților comerciale au optat ca președintele consiliului de administrație să fie și directorul general al societății.

Din punctul nostru de vedere, recomandarea ar fi ca președintele consiliului de administrație să nu fie și director general și reamintim că prin Legea nr. 441/2006 a fost introdus sistemul guvernării corporatiste, existând păreri, la care ne alăturăm, conform cărora este bine să se renunțe la sistemul tradițional de administrare (sistemul unitar) și să se implementeze sistemului dualist, cu un directorat având rolul exclusiv în conducerea societății și subordonat din punct de vedere al atribuțiilor de conducere controlului consiliului de supraveghere.

Efectuarea unui audit independent vine să credibilizeze acțiunile și deciziile conducerii reflectate în situațiile financiare. Raportul de audit marchează, în general, responsabilitatea

5 Considerăm transparența ca fiind o modalitate nu de a oferi secrete din interiorul organizației, ci o schimbare de mentalitate și o educație profesională bazată pe profesionalism și sinceritate.

6 <http://www.impactsa.ro/lres/fls/prospect-alocare-actiuni.doc>, p. 3, accesat 7 mai 2010

conducerii asupra întocmirii și prezentării fidele a situațiilor financiare, responsabilitatea auditorului fiind aceea de a exprima o opinie asupra acestora. Se menționează că raportul de audit este adresat exclusiv acționarilor. De altfel, raportul de audit, alături de situațiile financiare anuale și raportul administratorului sunt aprobate de către adunarea generală a acționarilor.

Din punctul nostru de vedere pot fi încurajate reglementările pentru publicarea și utilizarea de materiale informative elaborate de persoane sau entități independente. În relația cu instituțiile bancare, în raportul de audit se regăsește, totodată, și un raport de conformitate al raportului administratorilor cu situațiile financiare, în concordanță cu Ordinul Guvernatorului Băncii Naționale a României, nr. 5/2005, art. 160, punctul 2, prin care se face referire la identificarea informațiilor financiare care să fie concordante cu informațiile prezentate în situațiile financiare.

Concluzii

Studiul teoriei agenției și al practicii atenuării conflictului de interese principal-agent se poate deplasa pe direcția creșterii relevanței și a capacității de performanță la nivel managerial prin rigurozitate metodologică, fapt ce va face să asistăm la unele abdicări de la metodele tradiționale.

Din păcate, din studiul situațiilor financiare ale societăților cotate în categoria I la BVB tragem concluzia că nu avem suficiente informații referitoare la remunerarea managerilor pe bază de performanță, iar procesul decizional nu este transparent.

În general, remunerația managerilor depinde de dimensiunea și complexitatea afacerii. Corelarea obținerii veniturilor de către manageri în funcție de indicatorii de performanță se întâlnește foarte rar sau nu este transparentă, iar remunerația sub formă de plată pe bază de acțiuni este încă evitată. Se impune, astfel, ca societățile cotate la BVB să utilizeze criterii și standarde mai precise, care să facă informațiile date publicității comparabile cu sistemele de raportare general acceptate. Adoptarea și utilizarea Standardelor Internaționale de Raportare Financiară (IFRS) asigură informații de o calitate adecvată, credibile și comparabile cu ale celorlalte țări. Rapoartele statutare de audit adaugă credibilitate informațiilor financiare publicate.

Totuși, procesul de fragmentare a tuturor acestor aspecte va conduce la integrări și dezintegrări, urmând un proces de *deconstrucție* în contextul exportărilor tradițiilor dintre Europa

și Statele Unite ale Americii și prin schimbări la nivel de raportare financiară.

Nu este exclus, însă, ca între cele două tipuri de culturi să-și facă locul o a treia, și anume coexistența liniștită între puncte de vedere diferite cel puțin între cele care împărtășesc aceleași presupoziii metateoretice.

Bibliografie

- Dechow, P., Skinner, D., *Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners, and Regulators*, 2000, <http://www.bmibourse.org/Report%5CFiles%5CSSRN-id218959.pdf>, accesat februarie 2010
- Dominte, N. R., *Organizarea și funcționarea societăților comerciale*, Editura C.H. Beck, București, 2008, p. 246.
- Foucault, M., *Trebuie să apărăm societatea*, Editura Univers, București, 2000, p.43.
- Greuning van, H., *Standarde Internaționale de Raportare Financiară. Ghid practic*, Institutul Irecson, 2005
- Ionașcu, I., *Internaționalizarea contabilității. Evoluții și consecințe în mediul românesc. Culegere de studii și cercetări*, Editura ASE, București, 2008, p.7.
- Jensen M., Meckling W., *Theory of the firm: managerial behaviour, agencies costs and ownerships structure*, Journal of Financial Economics, 1976, <http://www.sfu.ca/~wainwrig/Econ400/jensen-meckling.pdf>, accesat februarie 2010
- International Accounting Standards Board, *Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRSs) incluzând Standardele Internaționale de Contabilitate (IASs) și Interpretările lor la 1 ianuarie 2007*, Editura CECCAR, București, 2007.
- Popper Karl, *Logica științei*, Editura Politică, București, 1970, p.103
- Legea 31/1990, republicată, privind societățile comerciale, M. Of. Nr. 1066 din 17 noiembrie 2004, cu modificările și completările aduse ulterior
- OMFP 3055/2009 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, M. Of. 766 și 766 bis din 10 noiembrie 2009
- OUG 82/2007 pentru modificarea și completarea Legii nr. 31/1990 privind societățile comerciale și a altor acte normative incidente, M. Of. Partea I, nr. 446 din 29/06/2007
- Ordinul Guvernatorului Băncii Naționale a României nr.5/2005 pentru aprobarea Reglementărilor contabile conforme cu directivele europene, aplicabile instituțiilor de credit, M.Of. nr. 1182/28 dec. 2005

Modelul "Software as a Service" și posibilele sale aplicații în domeniul auditului financiar

Dragoș Marian MANGIUC*

Abstract

The "Software as a Service" Model and Its Possible Applications in the Field of Financial Audit

Among the consequences of the Enterprise 2.0 family technologies' growing popularity, we can observe the rise of a set of new business models for the use and employment of software applications, some of them also applicable for infrastructure components. The most popular of these models is by far "Software as a Service" (also called SaaS). SaaS is a software distribution model assuming the software applications are hosted and maintained by the vendor or the distributor, the user access being granted exclusively by means of the Internet. The paper at hand is a literature review and also an action research, meant to provide an objective and unbiased comparison of the two major software distribution models, and also to identify the strengths, the weaknesses and the favorite areas of applicability for each model. The paper is a part of a larger research performed by the author in the field of Enterprise 2.0 technologies.

Key words: *Organizational knowledge, Enterprise 2.0, Software as a Service, Web 2.0, Semantic Web, audit firm*

Cuvinte cheie: *Memorie organizațională, Enterprise 2.0, Software ca serviciu, Web 2.0, Web semantic, cabinet de audit*

Introducere

Printre consecințele adoptării tot mai largi a tehnologiilor din sfera „întreprinderii inteligente” (cunoscută, de regulă, sub numele de *Enterprise 2.0*), se află și apariția unor modele noi de achiziție și dobândire a dreptului de a utiliza produsele *software*, aplicațiile economice și industriale, platformele de execuție, precum și componentele de infrastructură. Cel mai cunoscut dintre aceste noi modele este numit „*software ca serviciu*” (*“Software as a Service” - SaaS*) și, în prezent, constituie o metodă foarte răspândită de distribuție a produselor *software* din aria conceptului *Enterprise 2.0*¹. Pe măsură ce tehnologiile de tip semantic sunt adoptate și integrate în procesele de afaceri ale organizațiilor moderne, „vânzarea” aplicațiilor *software* de gestiune, în accepțiunea sa tradițională (numită, de regulă, „*software ca produs*” – *Software as a Product - SaaP*), pierde teren în fața acestui nou model de afaceri, cu atât mai rapid cu cât consumatorii realizează avantajele, simplitatea și eficiența acestei noi practici². În mod categoric, activitatea de audit financiar nu va constitui o excepție de la această regulă.

Metodologia de cercetare

Prezentul articol face parte dintr-un demers de cercetare mai larg, realizat de autor în zona memoriei organizaționale și a tehnologiilor din sfera *Enterprise 2.0*, continuând cercetarea doctorală a autorului în domeniul modalității

* Lector dr., Academia de Studii Economice, București, Facultatea de Contabilitate și Informatică de Gestiune, Catedra de Informatică de Gestiune, e-mail: mangiuc@gmail.com

1 Menken, Ivanka, 2008, *SaaS - The Complete Cornerstone Guide to Software as a Service Best Practices Concepts, Terms, and Techniques for Successfully Planning, Implementing and Managing SaaS Solutions*, Emereo Pty. Ltd. Publishing.

2 Fan, Ming, Kumar, Subodha, Whinston, Andrew B., 2009, *Short-term and long-term competition between providers of shrink-wrap software and software as a service*, în: *European Journal of Operational Research*, vol. 196, nr. 2, 16 iulie 2009, pag. 661-671.

tăților de asistare informatică a activității de audit financiar, ale cărei rezultate au fost susținute public, fiind validate de către comunitatea științifică și academică. Scopul principal al acestei cercetări l-a constituit identificarea unor noi arii de aplicabilitate a tehnologiilor informaționale moderne, bazate pe cunoaștere, în domeniul auditului financiar.

Prezenta cercetare a fost posibilă și datorită oportunităților oferite de proiectul de cercetare intitulat "*Cercetări privind modelarea și construirea memoriei organizaționale. OMCCAAF - un nou cadru metodologic pentru capitalizarea acquis-ului cognitiv din domeniul financiar-contabil*", câștigat prin competiție și finanțat de CNCIS, proiect în cadrul căruia autorul este membru. Acest proiect își propune o analiză critică a noilor tehnologii din sfera *Enterprise 2.0* și a termenului de „întreprindere inteligentă”, precum și utilizarea acestora în scopul elaborării unui cadru conceptual și metodologic original, destinat construirii și consolidării memoriei organizaționale din domeniul financiar-contabil. De asemenea, proiectul încearcă elaborarea referențialului specific, necesar pentru integrarea completă a tehnologiilor *Web* semantice în domeniul contabilității financiare. Prin natura sa, acest proiect apelează la un vast inventar metodologic, pornind de la studiul comparativ al metodelor consacrate în domeniul gestiunii cunoștințelor, identificând factorii de influență în alegerea soluției tehnice de modelat și realizând diseminarea periodică a rezultatelor cercetării în vederea validării acestora de către comunitatea academică.

În realizarea acestui articol s-a urmărit permanent identificarea așteptărilor profesioniștilor în domeniul auditului financiar, în special prin interviuri directe. Acolo unde s-a considerat necesară preluarea opiniei unui alt autor, în citat exact sau în formă sintetică, acest lucru s-a realizat cu menționarea completă și identificarea exactă a sursei utilizate.

Validarea concluziilor cercetării s-a realizat pe baza unor discuții informale cu practicieni din domeniu, membri ai unor organizații care sunt interesate sau au inițiat migrația de la utilizarea de *software* ca produs la utilizarea de *software* ca *serviciu*.

Autorul are o experiență de peste opt ani în domeniul cercetat, precum și o serie de rezultate precedente (articole publicate, comunicări susținute și cercetare doctorală). Prin publicarea în cadrul unei reviste de prestigiu din domeniul profesiei de audit, autorul urmărește o validare suplimentară a propriilor opinii, fiind interesat atât de potențiala confirmare, cât și de potențiala infirmare a acestora.

Modelul tradițional – software ca produs

În mod tradițional, aplicațiile *software* sunt tratate ca un produs sau ca un activ atât de către vânzător, cât și de către cumpărător. De regulă, acestea sunt achiziționate direct de către consumator, care se poate considera proprietar al unei copii a programului³. Clientul plătește „pe loc” (la momentul cumpărării) o taxă de licență, care îi dă

dreptul de a instala și de a utiliza aplicația *software* într-o anumită configurație *hardware* și pentru un anumit număr de utilizatori. În majoritatea cazurilor, aplicația *software* poate fi utilizată pe termen nelimitat, dar pe o singură mașină (pe un singur calculator). De asemenea, consumatorul de *software* poate fi nevoit să plătească o taxă periodică, situată între 5% și 25% din costul inițial al produsului, pentru servicii de întreținere, suport tehnic și actualizare. Din punct de vedere contabil, se poate afirma că în acest model de utilizare aplicațiile *software* se „capitalizează”, ceea ce înseamnă că vor fi prezentate sub formă de *active* (imobilizări necorporale) în situațiile financiare ale companiei care le-a achiziționat⁴. De asemenea, compania care le-a achiziționat le va deprecia (amortiza) costul inițial pe întreaga perioadă de viață estimată (sau prevăzută de lege). În opinia autorului, aplicațiile *software* sunt sensibil mai depărtate de noțiunea de „active”, în raport cu configurațiile *hardware*, dar, totuși, acestea au fost tratate în mod echivalent (cel puțin, din punct de vedere contabil) atât de către vânzător, cât și de către cumpărător.

Crearea aplicațiilor *software* sub forma unor bunuri de larg consum a reprezentat o „lovitură” importantă, finalizată cu succes masiv pentru companiile care au oferit produse revoluționare pe piața de *software*. Acest efect este în strânsă legătură cu mecanismul economic al dezvoltării de *software*. Procesul de producție pentru *software* este unic prin faptul că nivelul costului marginal al fiecărei unități nou produse tinde către zero⁵. Realizarea unui pachet *software*

3 Cusumano, Michael A., 2004, *The Business of Software: What Every Manager, Programmer, and Entrepreneur Must Know to Thrive and Survive in Good Times and Bad*, Free Press Publishing.

4 Iod Group, 2002, *Software as a Service*, Director Publications Ltd.

5 Pohl, Klaus, Böckle, Günter, Linden, Frank J. van der, 2005, *Software Product Line Engineering: Foundations, Principles and Techniques*, Springer Publishing 1st edition

este un proiect al cărui cost total variază, de regulă, între câteva zeci de mii și câteva milioane de dolari sau euro. Odată ce proiectul s-a încheiat și aplicația a fost finalizată, costul de distribuție este aproximativ același, indiferent că se distribuie o copie sau un milion de copii. Primul exemplar vândut are un cost foarte mare, dar costul marginal scade vertiginos pe măsură ce noi copii ale produsului sunt distribuite clienților. În acest fel, companiile ale căror produse software au un succes evaluat ca „mediu” își pot acoperi costurile de producție, putând obține și un oarecare profit. Companiile ale căror produse au un succes foarte ridicat și reușesc să vândă milioane de copii ale produsului vor avea profituri uriașe. Figura 1 des-

crie contrastul dintre marja de profit „tradițională”, caracteristică bunurilor de consum, și marja de profit, caracteristică industriei *software*. Zona marcată dintre venituri și cheltuieli reprezintă marja de profit. După cum rezultă din figură, pentru o anumită creștere a valorii vânzărilor, creșterea profitului în industria *software* este sensibil mai mare în raport cu media aferentă bunurilor de consum. În opinia autorului, cauza acestei discrepante este nivelul aproape inexistent al costurilor variabile în industria *software*.

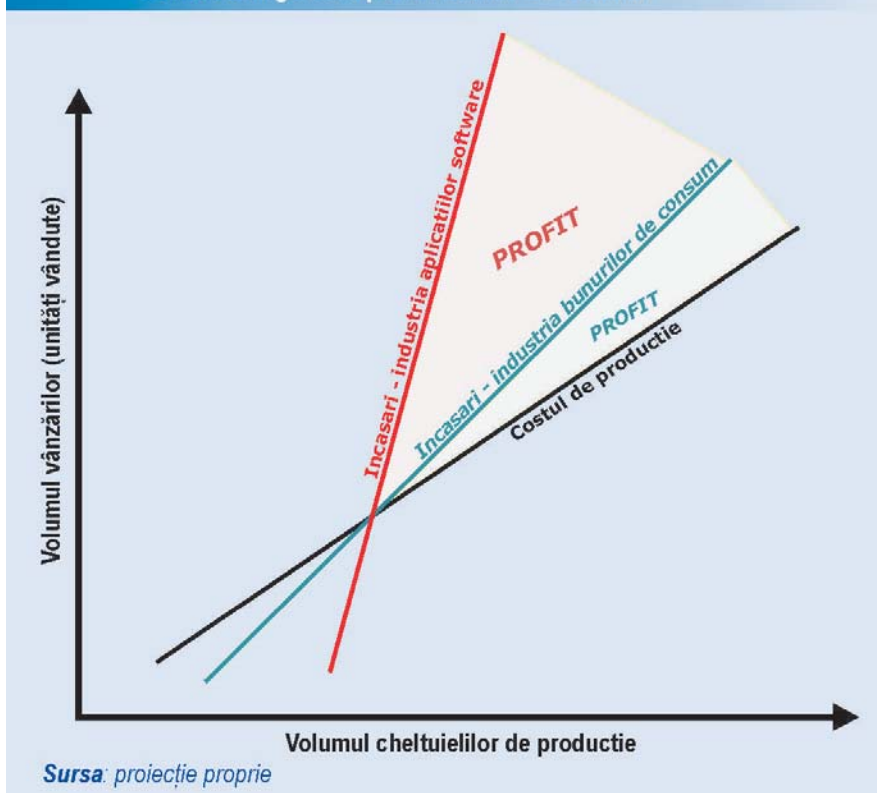
Acest model „standard” pentru industria producătoare de *software* s-a cristalizat în urma succesului enorm al unor companii ca *Microsoft*, *SAP* sau *Oracle*,

care nu au ezitat să își publice uriașele profituri obținute. Totuși, acest gen de succes rămâne foarte asemănător cu cel din industria muzicală, fiind bazat pe „hituri”, adică aplicații profund mediatizate și având un succes enorm, la un public foarte larg⁶. Produsele *software* care nu sunt primite și tratate ca „hituri” de către piață obțin însă profituri semnificativ mai reduse (cu unul sau două ordine de mărime), producătorii lor situându-se aproape continuu în echilibru fragil, pe o linie îngustă, între profit și pierdere. În plus, marii producători de *software* nu se orientează, aproape niciodată, către standarde deschise, care să permită transfer facil de date între aplicații.

„Sigilarea” aplicațiilor, limitarea la cele câteva formate proprietare de document și evitarea oricărei posibilități de conversie și migrare a documentelor către produsele concurente au reprezentat întotdeauna caracteristici ale aplicațiilor *software* „de succes”, deși constituie un dezavantaj major pentru cumpărătorii și utilizatorii acestora. Odată ce un client a fost „câștigat” de către un vânzător de aplicații *software*, acestuia i se vor limita cât mai mult posibilitățile de a migra către un produs concurent mai bun sau mai ieftin⁷.

Deși din analiza anterioară se desprind o serie de avantaje importante, utilizarea aplicațiilor *software* ca produse de larg consum este grevată de o serie de probleme majore. În majoritatea cazurilor, aplicația *software* este descărcată de pe portalul *Web* al distribuitorului, iar instalarea și configurarea rămân în sarcina exclusivă a cumpărătorului. Ca urmare, aplicația *software* trebuie să fie pregătită pentru a opera în medii eterogene, neprevăzute sau insta-

Figura 1 - Modelul de profit specific industriei software, în comparație cu modelul general pentru bunuri de consum

⁶ Haines, Steven, 2008, *The Product Manager's Desk Reference*, McGraw-Hill Publishing 1st edition.

⁷ Gannod, Gerald C., Mudiam, Sudhakiran V., Lindquist Timothy E., 2005, *Automated support for service-based software development and integration*, în: *Journal of Systems and Software*, vol. 74, nr. 1, 1 ianuarie 2005, pag. 65-71.

bile⁸. Aplicația va fi instalată în cadrul rețelei clientului, pe configurații *hardware* și sisteme de operare instalate și parametrizate de către client. Cel puțin teoretic, aplicația *software* trebuie să fie capabilă de a face față oricărei posibilități și de a opera în orice mediu, cu orice set de parametri. În opinia autorului, acest deziderat este însă extrem de costisitor pentru producătorul aplicației.

Un al doilea impediment major, căruia producătorii de *software* trebuie să îi facă față, este suportul pentru multiple sisteme de operare. În situația în care un producător intenționează să obțină o cotă de piață importantă, este nevoit să dezvolte versiuni separate ale produsului, pentru fiecare sistem de operare major (*Windows, Linux, MacOS, Unix*). Importantele diferențe dintre aceste sisteme de operare fac ca doar o mică parte din codul sursă al aplicației să poată fi utilizat în toate versiunile acesteia, de multe ori ajungându-se la necesitatea de a dezvolta patru sau cinci aplicații diferite, vândute cu același nume și destinate fiecare altui sistem de operare. Efectul negativ asupra producătorului este, în acest caz, evident. O cantitate semnificativă de resurse (timp, bani și resurse umane), care ar putea fi utilizată pentru dezvoltarea de noi facilități ale aplicației, este consumată pentru a testa funcționarea acesteia sau a modulelor sale, pe diferite sisteme de operare, pe diferite variante ale sistemelor de operare sau pe diferite configurații *hardware* mai noi sau mai vechi⁹.

Aceste dezavantaje se resimt adesea și la nivelul consumatorului. În majoritatea

cazurilor, costurile cu instalarea și configurarea aplicațiilor achiziționate depășesc cu mult costurile de achiziție. În prezent, fiecare organizație tinde să dispună de o rețea proprie, cu numeroase particularități și, ca urmare, elemente ca topologia rețelei sau diferitele incompatibilități *hardware* trebuie să fie prevăzute, luate în considerare și, în final, rezolvate. Chiar și în cazul aplicațiilor foarte populare, testate pe larg și documentate exhaustiv, administratorii rețelei sau ai sistemului își asumă un risc major cu fiecare instalare sau actualizare a unei noi versiuni.

Noul model – software ca serviciu

Ca urmare a impedimentelor descrise anterior, atât producătorii de aplicații *software*, cât și clienții lor se dovedesc tot mai interesați în adoptarea unui nou model de producție și consum al acestor aplicații, cunoscut sub denumirea generică de „software ca serviciu” (*Software as a Service - SaaS*). Deși modelul este prezent de mai mulți ani, nefiind, în esență, o noutate, ceea ce îl face diferit este adoptarea pe scară tot mai largă și compatibilitatea foarte bună cu soluțiile din sfera *Enterprise 2.0*¹⁰. Succesul cunoscut de *SaaS* în ultimii ani este strâns legat de succesul tehnologiilor *Web 2.0*. Deoarece conectarea la rețea și accesul Internet au devenit universale, modelul de afaceri al acestei noi abordări poate fi aplicat acum de către cvasi-totalitatea consumatorilor de *software*. Aplicațiile *Web* au atins un

nivel de maturitate care permite utilizatorilor să obțină *on-line* aceeași experiență și să beneficieze de aceleași facilități ca în cazul aplicațiilor *off-line* tradiționale¹¹. O comparație între facilitățile oferite de aplicațiile-client de poștă electronică cu suport *Web* (ca *GMail*) și cele „clasice” (ca *Microsoft Outlook*) sau între pachetul *Microsoft Office* și suita de aplicații *Google Documents* poate fi edificatoare.

În opinia autorului, atitudinea de interes și încrederea generală în modelul *SaaS*, observabile astăzi în cazul majorității consumatorilor de *software*, își au originile în adoptarea rapidă a acestui model de afaceri de către companiile de mici dimensiuni, activând în domenii care impun utilizarea de aplicații *software* a căror complexitate conduce la costuri care depășesc cu mult posibilitățile clientului. Utilizarea de *software* ca serviciu a fost deosebit de atractivă, deoarece a permis unor companii care aveau un departament de IT minimal (sau nu aveau deloc) să utilizeze aplicații *software* pe care nu le-ar fi putut instala, configura și gestiona în absența unui departament IT solid. O companie multinațională își poate permite să formeze o echipă de profesioniști pentru a instala, configura și administra servere, rețele sau aplicații, dar o companie de mici dimensiuni nu poate suporta asemenea costuri.

Al doilea avantaj major al modelului de utilizare a aplicațiilor *software* ca serviciu este, în opinia autorului, faptul că acest model permite clientului (cumpărătorului) să plătească numai pentru

8 Pohl, Klaus, Böckle, Günter, Linden, Frank J. van der, 2005, *Software Product Line Engineering: Foundations, Principles and Techniques*, Springer Publishing 1st edition.

9 Haines, Steven, 2008, *The Product Manager's Desk Reference*, McGraw-Hill Publishing 1st edition

10 Blokdiijk, Gerard, 2008, *SaaS 100 Success Secrets - How companies successfully buy, manage, host and deliver software as a service (SaaS)*, Emereo Pty. Ltd. Publishing.

11 Heydarnoori, Abbas, Mavaddat, Farhad, Arbab, Farhad, 2006, *Towards an Automated Deployment Planner for Composition of Web Services as Software Components*, în: *Electronic Notes in Theoretical Computer Science*, vol. 160, 8 august 2006, pag. 239-253.

ceea ce are nevoie cu adevărat. Majoritatea aplicațiilor de afaceri destinate companiilor au un cost minim necesar, aferent echipamentelor *hardware*, al instalării și configurării, calculat, de regulă, pentru departamente de mari dimensiuni. În cazul în care dimensiunile departamentului sunt mai reduse, costurile nu vor scădea proporțional, companiile mici fiind astfel obligate să suporte costuri comparabile cu cele ale companiilor mari. Recurgerea la modelul SaaS permite clienților să își reducă semnificativ aceste costuri, plătind, de regulă, direct proporțional cu cantitatea de resurse consumate și spațiul de stocare utilizat. Principalele cauze ale succesului furnizării de software ca serviciu sunt descrise sintetic în Figura 2.

În pofida numeroaselor avantaje menționate, modelul SaaS nu este o soluție universală sau un răspuns universal la

toate problemele din zona aplicațiilor *software* de întreprindere.

Conform unora dintre autorii citați anterior^{12,13}, noul model nu îl va înlocui niciodată complet pe cel clasic, dar va furniza o alternativă tot mai viabilă la acesta. Considerăm că există o serie de probleme insurmontabile și o serie de domenii de afaceri unde sistemul SaaS are foarte puține șanse de reușită. În opinia autorului, multe dintre aceste impedimente își au originea în faptul că acest model pretinde consumatorului de *software* să aibă încredere cvasi-absolută în furnizorul serviciului *software*. În anumite cazuri, acordarea unui asemenea nivel de încredere unei terțe companii poate însemna chiar o dovadă de iresponsabilitate și poate compromite complet funcționarea unei afaceri. De exemplu:

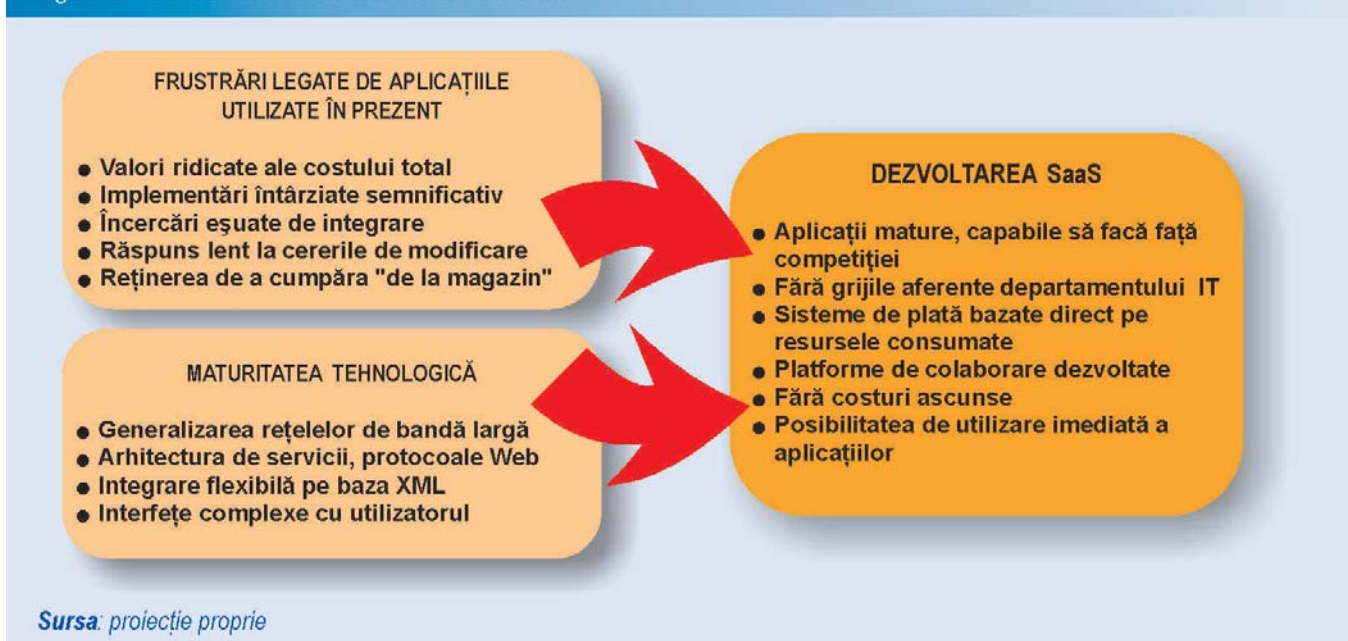
- o companie multinațională care pro-

duce dulciuri și produse din ciocolată nu și-ar putea lăsa rețetele secrete de fabricație în grija unui furnizor de servicii *software*;

- un organism guvernamental care operează cu informații secrete sau confidențiale nu ar putea permite unui furnizor extern să îi gestioneze aceste informații;
- un spital care are obligații privind confidențialitatea istoricului medical al pacienților nu ar putea încredința gestiunea datelor pacienților unui furnizor de servicii *software*;
- o bancă nu ar putea lăsa un furnizor de servicii *software* să gestioneze toate informațiile financiare ale clienților sau să realizeze tranzacții în numele acestora.

Un alt aspect demn de discutat este cel al legislației care se aplică într-o ase-

Figura 2 - Motive ale succesului modelului SaaS

12 Heydamoori, Abbas, Mavaddat, Farhad, Arbab, Farhad, 2006, *Towards an Automated Deployment Planner for Composition of Web Services as Software Components*, în: *Electronic Notes in Theoretical Computer Science*, vol. 160, 8 august 2006, pag. 239-253.

13 Blokdijk, Gerard, 2008, *SaaS 100 Success Secrets - How companies successfully buy, manage, host and deliver software as a service (SaaS)*, Emereo Pty. Ltd. Publishing.

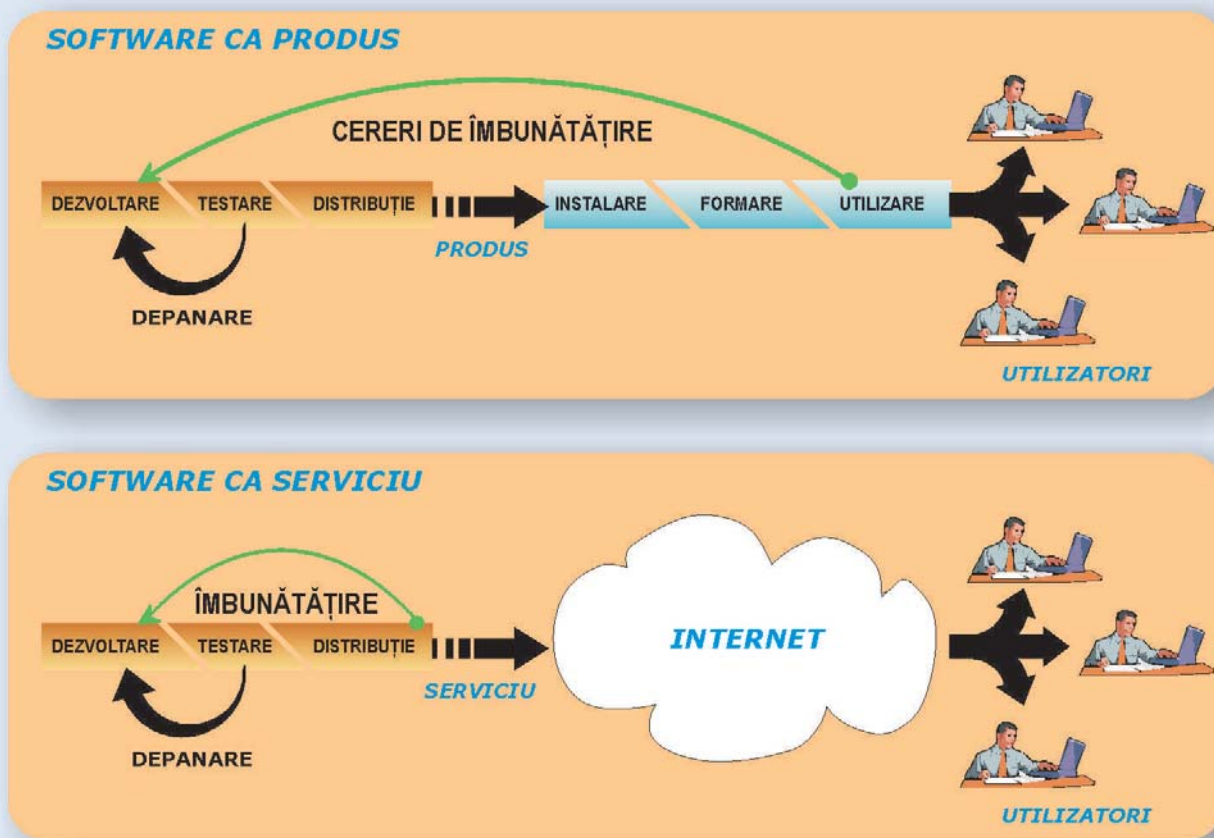
menea situație. De exemplu, în ce măsură o companie românească, beneficiară a unor aplicații care rulează pe servere din Insulele Cayman, se va supune normelor locale și în ce măsură va fi afectată de legislația țării unde funcționează aplicațiile¹⁴.

Toate aceste probleme se diminuează pe măsură ce distribuitorii de asemenea aplicații furnizează răspunsuri la problemele legate de intimitate, securitate și încredere din partea clienților. Totuși, lista întrebărilor rămâne deschisă. De exemplu, modelul SaaS nu prevede stocarea datelor la utilizator. Da-

tele utilizatorului se stochează în sistemul de tip „datacenter” al distribuitorului aplicației, ceea ce plasează rețeaua Internet între client și furnizor. Ca urmare, orice defecțiune apărută la nivelul furnizorului aplicației sau la nivelul furnizorului de servicii Internet îl pune pe client în imposibilitatea de a utiliza aplicația. Iar o defecțiune apărută la nivelul furnizorului aplicației o va face inutilizabilă pentru *toți* clienții acestuia, care pot fi sute, mii sau milioane. Avantajul gestiunii centralizate a aplicației este reducerea masivă de costuri, dar reversul acesteia este că apariția unei probleme îi afectează pe toți cei implicați.

În opinia autorului, o ofertă de tip SaaS poate deveni victima propriului succes dacă nu este gestionată corespunzător. O creștere rapidă a numărului de clienți, neînsoțită de creșteri corespunzătoare ale lățimii de bandă a conexiunii de rețea, a sistemelor de securitate și celor de *backup* sau chiar lipsa de personal pot arunca în haos un proiect cu succes fulminant. Evident, nici varianta clasică de achiziție, instalare și configurare a aplicațiilor *software* (modelul “software ca produs”) nu este la adăpost de asemenea dezastre, totuși, ele au loc la un alt nivel, afectând un client sau un mic grup de clienți, nu pe toți simultan. Deși

Figura 3 - Software ca produs și software ca serviciu

Sursa: proiecție proprie

14 Hall, Thomas J., Frey, Kelly L. Sr., 2007, *Application Service Provider and Software as a Service Agreement Line by Line: A Detailed Look at ASP and SaaS Agreements and How to Change Them to Meet Your Needs*, Aspatore Books.

echipa IT a utilizatorului de *software* poate interveni mai rapid într-o asemenea situație, nivelul de experiență în domeniul aplicației pe care o depanează este mult mai redus în comparație cu cel al producătorului.

Ca furnizor de aplicații în sistem *SaaS*, existența întregii companii depinde de disponibilitatea aplicației oferite. Marii producători de asemenea aplicații (ca, de exemplu, *Google*) se mândresc cu disponibilitatea de tip „24/7” a aplicațiilor oferite și, ca urmare, orice funcționare defectuoasă sau întrerupere este aspru sancționată de către presa de specialitate (și nu numai), precum și de către clienți. Această atitudine se manifestă incredibil de puternic în cazul furnizorilor de servicii cu titlu gratuit și, ca urmare, se poate considera că, în cazul serviciilor plătite, o „pană” serioasă poate afecta ireversibil reputația furnizorului de *software*. Pe de altă parte, investițiile în sisteme redundante de securitate și de *backup* sunt foarte rentabile pentru un furnizor de *software* în sistem *SaaS*, deoarece de creșterea nivelului de securitate sau îmbunătățirea timpului de răspuns beneficiază instantaneu toți clienții acestuia. Figura 3 permite realizarea unei comparații între structura celor două modele de furnizare a aplicațiilor *software*.

Dezvoltări ulterioare ale modelului *SaaS* – infrastructura ca serviciu

Ideea de a furniza tehnologie la cerere nu se rezumă la aplicațiile *software*, ci

se extinde tot mai puternic și asupra altor domenii conexe, cum ar fi cel al infrastructurii, al platformei sau al configurației *hardware*. Termenul de „Infrastructură ca serviciu” („*Infrastructure as a Service*” - *IaaS*) este folosit mult mai rar decât *SaaS*, dar devine o componentă tot mai importantă a familiei de tehnologii *Enterprise 2.0*. De exemplu, compania *Amazon*, renumită la nivel mondial pentru magazinul său virtual și considerată a fi cel mai mare vânzător de cărți din lume, a început să ofere asemenea servicii, cel mai popular fiind *S3* (prescurtare de la *Simple Storage Service*). Acest serviciu permite companiilor să achiziționeze spațiu de stocare, plătiind numai pentru cât ocupă. Deși serviciul este, în esență, unul extrem de simplu, a permis dezvoltarea unei întregi suite de aplicații independente (*third-party*) pentru acces și gestionare, prețurile practicate obligând la o sensibilă reducere generală a costului spațiului de stocare „închiriat” și utilizat prin intermediul rețelei Internet¹⁵. Serviciul *S3* poate fi utilizat ca „*back-end*” de către orice aplicație (fie ea *Web* sau locală), avantajele sale majore fiind scalabilitatea și extrema flexibilitate. Un beneficiar de servicii *S3* care necesită o creștere masivă și imediată a spațiului de stocare oferit de către *S3* nu trebuie să realizeze nici un demers în acest sens, ci poate beneficia instantaneu de oricât spațiu dorește, urmând să îl plătească ulterior, în funcție de termenii abonamentului ales. Nu este necesară adăugarea de noi discuri sau unități de stocare, nu este necesar să fie contactată echipa *Amazon* pentru a se cere o suplimentare, ci totul se desfășoară implicit, prin salvarea noilor fișiere pe serverele furnizorului serviciului, scalarea

fiind instantanee. În acest fel, o organizație poate primi propria infrastructură de stocare, ca serviciu.

Un alt serviciu din aceeași familie, oferit tot de către *Amazon*, este *EC2* (prescurtarea denumirii *Elastic Computing Cloud*), constând într-un set de mașini virtuale care pot fi închiriate. Mașinile virtuale sunt bazate în principal pe *software* „*open-source*” (*Linux*, *MySQL*, *Apache*, *PHP*) și pot fi scalate extrem de facil în sus sau în jos, în funcție de necesitățile clientului în raport cu serverul respectiv. Și în acest caz prețul a fost suficient de redus pentru a impune o scădere generală a prețurilor pentru serviciile de găzduire și, deoarece nu se plătește decât pentru ceea ce se utilizează, nu există un preț minim al serviciului¹⁶. Această metodă de a achiziționa dreptul de acces la servere „curate”, pe care beneficiarul își poate instala și rula propriile aplicații, a primit în literatura de specialitate denumirea de „*platforma ca serviciu*” („*Platform as a Service*” - *PaaS*).

O tehnologie cu contribuție majoră la succesul modelului *SaaS* este *virtualizarea*, adică abstractizarea și re-partiționarea resurselor *hardware* existente¹⁷. Procedul oferă o independență crescută a aplicațiilor în raport cu configurația *hardware*, permițând unor sisteme de operare sau unor procese să ruleze în izolare totală. O mașină virtuală reprezintă un sistem de operare „oaspete”, care rulează „suprapus” peste un alt sistem de operare „gază”, ceea ce îl scutește de rezolvarea problemelor legate de comunicarea directă cu componentele *hardware*. În opinia autorului, principalele avantaje oferite de virtualizare sunt:

15 AWS, 2009, *Amazon Web Services documentation*, documentație disponibilă on-line la adresa <http://aws.amazon.com/documentation/>

16 Idem 16.

17 Battle, Robert, Benson, Edward, 2008, *Bridging the semantic Web and Web 2.0 with Representational State Transfer*, în: *Web Semantics: Science, Services and Agents on the World Wide Web*, vol. 6, nr. 1, februarie 2008, pag. 61-69.

- **consolidarea între servere** – mai multe echipamente fizice de tip *server* sunt „concentrate” într-un *server* virtual cu performanțe mult mai mari și costuri mult mai mici pe unitatea de putere de procesare;
- **partiționarea serverelor, cu posibilitatea limitării resurselor** – permite unui echipament fizic de tip *server* să fie „divizat” într-un set de *servere* virtuale, cu limitarea clară a cantității de resurse pe care o are la dispoziție fiecare partiție virtuală;
- **„împachetarea” aplicațiilor (sandboxing)** – furnizează un mecanism de securizare și izolare a unei aplicații sau a unui sistem de operare, permițându-i să ruleze protejat de celelalte aplicații sau sisteme de operare care partajează aceleași resurse fizice;
- **gestiunea platformelor de dezvoltare și testare** – permite simularea facilă a diferitelor medii de lucru, utilă pentru dezvoltarea și testarea aplicațiilor *software*;
- **operații de tip „rollout”, „rollback” și realizarea de actualizări (patching)** – permit simplificarea procesului de actualizare, anularea modificărilor eșuate (*rollbacks*), aplicarea modificărilor în cascadă (*rollouts*) atât la nivel de sistem de operare, cât și la nivel de aplicație.

Utilizarea mașinilor virtuale a crescut semnificativ eficiența cu care sunt exploatate și gestionate resursele echipamentelor de tip *server*, oferind posibilitatea reducerii cantității totale de *hardware* care trebuie instalat, configurat și întreținut. Anumiți furnizori de servicii Internet (*Internet Service Providers* – *ISP*) au utilizat procesul de virtualizare

pentru a rula simultan mai multe sisteme de operare diferite pe aceeași mașină. Aceste instalări sunt oferite apoi clienților ca *servere virtuale private* (*Virtual Private Servers* – *VPS*). În trecut, furnizorul de servicii Internet era obligat să instaleze și să configureze câte un echipament fizic pentru fiecare client care dorea găzduirea unui *server*, făcând procesul deosebit de costisitor, chiar prohibitiv pentru clienții care nu necesitau sau nu-și puteau permite întreaga putere de procesare a unui *server*.

Securitatea aplicațiilor furnizate pe baza modelului SaaS

Din punct de vedere al securității, modelul *SaaS* oferă atât avantaje, cât și dezavantaje. Principalul avantaj poate fi considerat faptul că sarcinile privind securitatea sunt externalizate, de regulă, unor persoane sau entități care sunt bine pregătite în domeniu și pot face față procesului de securizare a unei aplicații.

Modelul *SaaS* centralizează gestiunea elementelor de securitate, ceea ce constituie un avantaj incontestabil în situația în care procesul este realizat corespunzător. În măsura în care distribuitorul aplicației este preocupat de problemele de securitate, toți utilizatorii acelei aplicații vor beneficia de pe urma acestui fapt. Dezavantajul evident este că orice scăpare sau lipsă de inspirație a distribuitorului aplicației, cu privire la securitatea acesteia, va expune riscului respectiv toți utilizatorii, fără excepție¹⁸.

În opinia autorului, majoritatea pro-

blemelor de securitate ale modelului *SaaS* sunt legate de transportul datelor prin Internet. Deoarece majoritatea ofertelor *SaaS* sunt realizate cu suport *Web*, datele sunt transmise și transportate utilizând protocoalele *HTTP* sau *HTTPS*, ceea ce poate crea neîncredere în rândul utilizatorilor, deoarece specificațiile și modul de funcționare al acestor protocoale sunt larg cunoscute. De aceea, trebuie considerat că orice ofertă *SaaS* serioasă trebuie să conțină și să accentueze existența unor mecanisme de securitate suplimentare, neputându-se baza exclusiv pe standardele de securitate deschise menționate anterior.

Centralizarea datelor tuturor clienților într-o locație unică poate ridica, de asemenea, întrebări și probleme. Din cauza acestei centralizări, o „breșă” descoperită în cadrul unei aplicații distribuite după modelul *SaaS* poate expune cantități enorme de date confidențiale. În situația în care un atacator de tip *hacker* reușește să treacă de sistemul de securitate al distribuitorului aplicației, atacatorul va avea acces la datele tuturor clienților care utilizează respectiva aplicație. Deși există o serie de practici de reducere a riscului (așa cum este tehnologia *sandboxing* descrisă mai sus sau plasarea de multiple componente *firewall* între *servere*), riscul de intruziune nu va putea fi niciodată complet eliminat.

Experiența anterioară a autorului în domeniul securității rețelelor conduce la concluzia că, în majoritatea lor, acestea sunt construite cu perimetre (granițe) foarte bine protejate, dar, în general, sunt destul de vulnerabile în interior. Ca urmare, odată ce un atacator a reușit să treacă de sistemul *firewall* sau de sistemele de protecție exterioare ale

18 Zhu, Zhi Jian, Zulkernine, Mohammad, 2009, *A model-based aspect-oriented framework for building intrusion-aware software systems*, în: *Information and Software Technology*, vol. 51, nr. 5, mai 2009, pag. 865-875.

rețelei, atacul asupra interiorului devine mult mai facil. În aceste condiții, comasarea întregului conținut în cadrul unei singure rețele poate fi un dezavantaj major. Un atac reușit la nivelul locației centrale va avea consecințe mult mai grave decât un atac reușit la nivelul unei locații dintr-un mediu distribuit. În general se consideră că modelul distribuit al datelor și al securității conduce la scăderea nivelului general de securitate, dar, din acest punct de vedere, pagubele datorate unui atac unic vor fi mult diminuate.

Într-un model tipic de distribuție SaaS, orice atac care trece de perimetrul extern al rețelei poate avea consecințe dezastruoase și, ca urmare, considerăm că este de datoria clientului să se intereseze cu privire la mecanismele de securitate existente în interiorul rețelei distribuitorului și nu doar la exteriorul acesteia. De asemenea, viitorul utilizator trebuie să se intereseze cu privire la modul în care rețeaua este segmentată din punct de vedere al securității și dacă sistemele de securitate instalate pot preveni ca un utilizator al aplicației să acceseze date aferente altui utilizator, deoarece scurgerile de date între clienți pot fi la fel de dăunătoare ca și scurgerile de date către exterior¹⁹.

În opinia autorului, un motiv principal pentru care un număr tot mai mare de companii au acceptat utilizarea de software bazat pe modelul SaaS îl constituie o maturizare generală a sistemelor de securitate. Deși nici un sistem nu poate fi descris ca fiind 100% sigur, maturizarea menționată poate permite atingerea unui nivel de securitate rezonabil fără a implica costuri exorbitante. Deoarece sistemele de securitate nu își pot propune eliminarea riscului, ci doar gestiunea acestuia, considerăm

că modelul SaaS prezintă avantaje clare atunci când riscurile sunt identificate și gestionate corect.

Implicații posibile ale adoptării modelului SaaS în domeniul auditului financiar

Din discuțiile autorului cu reprezentanți ai profesiei de audit financiar (purtate în cadrul unor seminarii de prezentare a modelului SaaS) a rezultat că aceștia au o atitudine ambivalentă în raport cu noua tehnologie.

Deoarece cabinetele de audit, în majoritatea lor, nu reprezintă organizații de dimensiuni mari, având un număr relativ restrâns de membri, problema costurilor aferente domeniului IT, precum și înființării și menținerii unui departament IT specializat reprezintă, în majoritatea cazurilor, un punct nevralgic. Mai mult, practica, relativ curentă, de externalizare completă a serviciilor IT nu aduce scăderi sensibile de costuri, ci, în unele cazuri, se dovedește chiar mai puțin rentabilă decât formarea unui departament IT propriu. Din acest punct de vedere, se poate afirma că adoptarea modelului SaaS poate aduce unui cabinet de audit de dimensiuni medii importante reduceri de costuri. În plus, accesul la aplicații găzduite extern se poate dovedi un avantaj major pentru angajații antrenați în muncă de teren, deoarece aceștia pot accesa de oriunde întregul pachet de aplicații necesare muncii lor, precum și întregul set de date de referință (atât date curente, cât și informații cu caracter istoric din exerciții financiare precedente), singura ce-

rință fiind existența unei conexiuni Internet. Indiferent de nivelul tehnologic al calculatoarelor portabile utilizate, considerăm că este imposibil și extrem de riscant ca fiecare angajat să dețină pe propriul calculator o copie integrală a datelor cabinetului de audit, suficient de cuprinzătoare pentru a elimina necesitatea consultării unor surse externe. Ca urmare, dintr-o perspectivă optimistă, se poate considera că pentru un auditor financiar recurgerea la modelul „software ca serviciu” reprezintă „soluția viitorului”, având capacitatea de a degreva cabinetul de audit de problemele și costurile aferente înființării, menținerii și dezvoltării unui departament IT specializat.

Totuși, recurgerea la modelul SaaS presupune, din partea auditorului, furnizarea de răspunsuri la o serie de probleme majore legate de securitatea și confidențialitatea datelor cu care acesta lucrează. Puși în fața unui set de soluții efective, reprezentanți ai profesiei de audit financiar s-au dovedit extrem de reticenți în a accepta stocarea datelor de lucru pe un server din afara propriei organizații. Chiar în situația în care au recunoscut că nu au o încredere deosebită în propriile sisteme de securitate și de *back-up* al datelor, majoritatea reprezentanților au respins ideea de a achiziționa și utiliza spațiu de stocare „la distanță”, în ciuda referințelor foarte bune și a mecanismelor de securitate net superioare oferite de un serviciu specializat, așa cum este cel oferit de *Amazon Web Services* (descriș anterior). Această poziție nu este una atipică, externalizarea stocării datelor importante reprezentând un punct „nevralgic” și un prag psihologic dificil de depășit pentru profesioniștii din toate domeniile care adoptă tehnologii din familia *Enterprise 2.0*.

19 Greer, Melvin B. Jr, 2009, *Software as a Service Inflection Point: Using Cloud Computing to Achieve Business Agility*, iUniverse Publishing, ISBN 978-1440141966.

În opinia autorului, modelul optim de adoptare a sistemului SaaS în domeniul auditului financiar este unul mixt, așa cum rezultă din schema prezentată în Figura 4.

Conform acestui model, cabinetul de audit va păstra atribuțiile de stocare și administrare a propriului set de date, fiind obligat să implementeze mecanismele necesare acestui proces (configurație hardware, platforme și aplicații software, sisteme de securitate, personal calificat, protocoale și proceduri de securitate și acces etc.). Deși acest demers va necesita o serie de cheltuieli, considerăm că abordarea conduce la economii substanțiale, în raport cu varianta înființării și gestiunii unui departament IT. În plus, auditorii care și-au externalizat serviciile IT pot păstra relația cu furnizorii acestor servicii, limitând-o totuși la domeniul gestiunii și administrării datelor. Așa cum rezultă și din figura 4, s-a pornit de la premisa existenței unei baze de date pentru activitatea curentă, precum și a unui depozit de date pentru informațiile cu caracter istoric (misiuni de audit prece-

dente, date contabile din alte exerciții financiare etc.).

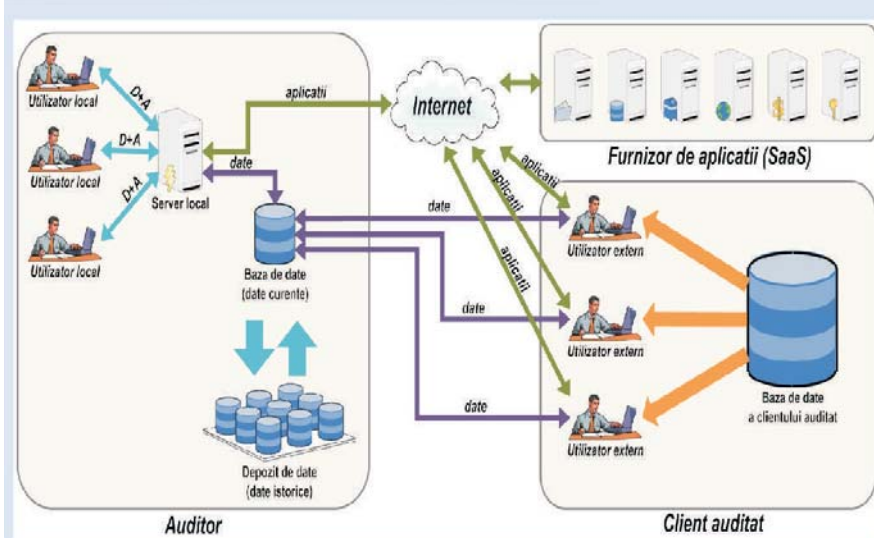
Odată ce problema securității și confidențialității datelor a fost rezolvată, auditorul poate beneficia pe deplin de avantajele modelului SaaS sub aspectul aplicațiilor utilizate. În opinia autorului, toate tipurile de aplicații pe care le necesită activitatea de audit financiar sunt disponibile în prezent în versiune SaaS. Începând cu aplicațiile de calcul tabelar oferite cu titlu gratuit în pachetul *GoogleDocs* și continuând cu zecile de pachete disponibile pentru gestiunea documentelor de lucru, gestiunea dosarului de audit, gestiunea versiunilor etc., considerăm că toate elementele activității de audit financiar asistat informatic pot fi utilizate conform acestui model, degrevând cabinetul de audit de sarcina realizării actualizărilor, implementării modificărilor legislative, asigurării compatibilității între diferitele aplicații și formatele de document existente; sarcină cu atât mai complexă cu cât există un număr mai mare de angajați, fiecare având propriul său calculator portabil.

În cazul utilizării unei aplicații ca serviciu, fiecare actualizare este disponibilă instantaneu pentru toți utilizatorii, atât pentru cei aflați la sediul auditorului, cât și pentru cei aflați „pe teren”, procesul de actualizare solicitând cel mult părăsirea aplicației, urmată de re-conectare. În cadrul modelului propus (Figura 4) se poate observa separarea totală dintre traseele de date (care comunică cu centrul de date al auditorului) și traseele de aplicații (care comunică cu furnizorul aplicațiilor ca servicii), singura zonă unde cele două trasee converg fiind cea securizată din interiorul cabinetului. Angajații care își desfășoară activitatea în exterior (de exemplu, la sediul entității economice auditate), vor realiza două conexiuni separate, și anume:

- o conexiune de date cu centrul de date al auditorului, securizată conform cerințelor acestuia;
- o conexiune pentru aplicații cu furnizorul de servicii SaaS, securizată conform protocolului încheiat în momentul abonării.

Pentru cele două conexiuni există numeroase variante de implementare la nivel tehnic (așa cum sunt conexiunile de tip *Virtual Private Network* și serviciile de *tunneling*), precum și numeroase variante de securizare, iar independența acestora nu permite aplicațiilor utilizate și furnizorului de servicii software să acceseze sau să afecteze în vreun fel setul de date al auditorului.

Figura 4 - Model de adoptare SaaS pentru auditul financiar

Sursa: proiecție proprie

Concluzii

Printre consecințele adoptării tot mai largi a tehnologiilor din sfera *Enterprise 2.0* se numără și apariția unei serii de noi modele de utilizare și consum al aplicațiilor software, precum și al elementelor de infrastructură, cel mai cunoscut dintre acestea fiind *Software as*

a Service (SaaS). Acesta reprezintă o metodă foarte răspândită de distribuție a aplicațiilor din familia *Enterprise 2.0*. Pe măsură ce tehnologiile semantice sunt adoptate și integrate în procesele de afaceri ale organizațiilor moderne, „vânzarea” standard a aplicațiilor *software* pierde teren în fața acestui nou model de afaceri, pe măsură ce cumpărătorii realizează că această nouă practică este mai simplă și mai eficientă.

SaaS implică o serie de schimbări majore în modul în care aplicațiile *software* sunt licențiate și utilizate. Numeroase provocări apar atât pentru producătorii și distribuitorii de *software*, cât și pentru cumpărătorii și utilizatorii acestuia. Dar SaaS poate furniza atât producătorilor, cât și consumatorilor avantajele unui model de distribuție nou și performant. Pentru consumatori, avantajele principale sunt reprezentate de reducerea costurilor cu infrastructura și accesul imediat la versiuni îmbunătățite ale aplicațiilor *software* pe care le utilizează. Pentru producători, avantajul este obținerea de *feed-back* îmbunătățit din partea consumatorilor (utilizatorilor), reduceri semnificative ale costurilor de dezvoltare și ca urmare, creșteri de venituri. Mai mult, modelul SaaS nu este singura inițiativă de acest tip care are succes. Datorită posibilităților oferite de virtualizare, platforma și infrastructura se pot transforma de asemenea în servicii, diminuând semnificativ costurile de instalare și gestiune a echipamentelor *hardware* și a rețelelor (costurile de gestiune a infrastructurii).

Datorită elementelor specifice activității de audit financiar, precum și necesității de a soluționa fără echivoc problemele de securitate a datelor, adoptarea noului model de distribuție *software* în rândul auditorilor financiari nu se va realiza instantaneu sau foarte rapid, ci va fi un proces gradat și cu ritm variabil

de creștere, dar, în opinia autorului, organizațiile care vor descoperi primele avantajele noului model și se vor

pregăti pentru adoptarea lui vor obține avantaje semnificative în raport cu concurența.

Bibliografie

- Battle, Robert; Benson, Edward; 2008, *Bridging the semantic Web and Web 2.0 with Representational State Transfer*, în: *Web Semantics: Science, Services and Agents on the World Wide Web*, vol. 6, nr. 1, februarie 2008, pag. 61-69.
- Blokdijk, Gerard, 2008, *SaaS 100 Success Secrets - How companies successfully buy, manage, host and deliver software as a service (SaaS)*, Emereo Pty. Ltd. Publishing, ISBN 978-0980471649.
- Cusumano, Michael A., 2004, *The Business of Software: What Every Manager, Programmer, and Entrepreneur Must Know to Thrive and Survive in Good Times and Bad*, Free Press Publishing, ISBN 978-0743215800.
- Fan, Ming, Kumar, Subodha, Whinston, Andrew B., 2009, *Short-term and long-term competition between providers of shrink-wrap software and software as a service*, în: *European Journal of Operational Research*, vol. 196, nr. 2, 16 iulie 2009, pag. 661-671.
- Gannod, Gerald C., Mudiam, Sudhakaran V., Lindquist Timothy E., 2005, *Automated support for service-based software development and integration*, în: *Journal of Systems and Software*, vol. 74, nr. 1, 1 ianuarie 2005, pag. 65-71.
- Greer, Melvin B. Jr, 2009, *Software as a Service Inflection Point: Using Cloud Computing to Achieve Business Agility*, iUniverse Publishing, ISBN 978-1440141966.
- Haines, Steven, 2008, *The Product Manager's Desk Reference*, McGraw-Hill Publishing 1st edition, ISBN 978-0071591348.
- Hall, Thomas J., Frey, Kelly L. Sr., 2007, *Application Service Provider and Software as a Service Agreement Line by Line: A Detailed Look at ASP and SaaS Agreements and How to Change Them to Meet Your Needs*, Aspatore Books, ISBN 978-1596228535.
- Heydarnoori, Abbas, Mavaddat, Farhad, Arbab, Farhad, 2006, *Towards an Automated Deployment Planner for Composition of Web Services as Software Components*, în: *Electronic Notes in Theoretical Computer Science*, vol. 160, 8 august 2006, pag. 239-253.
- Iod Group, 2002, *Software as a Service*, Director Publications Ltd., ISBN 978-1901580778.
- Menken, Ivanka, 2008, *SaaS - The Complete Cornerstone Guide to Software as a Service Best Practices Concepts, Terms, and Techniques for Successfully Planning, Implementing and Managing SaaS Solutions*, Emereo Pty. Ltd. Publishing, ISBN 978-1921573132.
- Pohl, Klaus, Böckle, Günter, Linden, Frank J. van der, 2005, *Software Product Line Engineering: Foundations, Principles and Techniques*, Springer Publishing 1st edition, ISBN-13: 978-3540243724.
- Zhu, Zhi Jian, Zulkernine, Mohammad, 2009, *A model-based aspect-oriented framework for building intrusion-aware software systems*, în: *Information and Software Technology*, vol. 51, nr. 5, mai 2009, pag. 865-875.
- AWS, 2009, *Amazon Web Services documentation*, documentație disponibilă online la adresa <http://aws.amazon.com/documentation/>

Exigențe și provocări ale auditului financiar în Republica Moldova

Veaceslav CIOBANU* & Marina ȘELARU**

Abstract

Financial Audit in the Republic of Moldova: Requirements and Challenges

The article intends to keep track of the accountancy profession evolution and, within this development, of the audit activity in the Republic of Moldova, beginning with 1998 until the present times. Auditors considered this study useful, having in mind the flow of social-economic events of the last 10 years and the need to align the entire national audit professional to the international requirements. In this context, both the dead ends and the performances in this field are highlighted. A series of requirements are mentioned, based on the National Program on the accounting and audit reform, certain future measures to be taken being underlined, related to the establishment of the harmonization with the European and international regulations and practices in the field, including in what regards the application of the International Standards on Audit and the Code of Ethics issued by IFAC.

In this regard, the article mentions the actions undertaken by ACAP Republic of Moldova, including in the area of cooperation with professional bodies in other countries.

Key words: *audit reform, European directives, authorization for the audit activity, qualification certificate, professional association*

Cuvinte cheie: *reforma auditului, directive europene, licență pentru activitatea de audit, certificat de calificare, asociație profesională*

* Auditor financiar, contabil practician certificat (CAP), președintele Consiliului de directori al Asociației Contabililor și Auditorilor Profesioniști din Republica Moldova, e-mail: vciobanu@contabilsef.md

** Auditor financiar, director executiv al Asociației Contabililor și Auditorilor Profesioniști din Republica Moldova, e-mail: mse-laru@acap.md

Introducere

Guvernul Republicii Moldova a întreprins un șir de măsuri pentru implementarea unor activități specifice, având același obiectiv general de integrare a Republicii Moldova în cadrul sistemului internațional de comerț liber și al economiei de piață.

La 22 februarie 2005 Uniunea Europeană și Republica Moldova au semnat Planul de Acțiuni, conform căruia Republica Moldova și-a asumat angajamentul să implementeze Planul de Acțiuni în decursul a trei ani: din 2006 până în 2009. Implementarea acestui Plan este menită să contribuie la armonizarea legislației moldovenești cu normele și standardele Uniunii Europene.

Planul de Acțiuni va constitui drept temelie pentru integrarea economică pe baza adoptării și implementării regulilor și regulamentelor economice și comerciale, având capacitatea de a spori potențialul comercial, investițional și creșterea economică. Planul de Măsuri Prioritare pentru implementarea Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană pentru anul 2007 a fost aprobat prin Hotărârea Guvernului RM nr. 113 din 3 februarie 2007.

Activitățile prevăzute de Planul de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană sunt următoarele:

- armonizarea relațiilor comerciale cu statele membre ale Uniunii Europene;
- promovarea reformelor economice, instituționale și legislative în vederea alinierii la conceptele și criteriile stabilite la Copenhaga, pentru a crea o bază legislativă ce ar permite

demararea negocierilor de integrare în Uniunea Europeană (UE);

- adoptarea legilor și regulamentelor armonizate cu actele legislative europene.

În cadrul acestui Plan de acțiuni sunt incluse și unele măsuri privind dezvoltarea contabilității și auditului, la care se va referi articolul de față.

Analiza evoluției și cadrului normativ actual al activității de audit

Un factor important în dezvoltarea economiilor transparente de piață îl reprezintă crearea unei baze legislative și de reglementare solide în domeniul contabilității și auditului financiar. Obiectivul acestui studiu este de a realiza o descriere succintă și o analiză comparativă a legislației UE privind sistemul de contabilitate și audit financiar cu legislația în domeniu a Republicii Moldova.

Comunitatea contabilă și de audit din Moldova acceptă și recunoaște, în general, că primele indicii de desfășurare a activității de audit independent au apărut la sfârșitul anilor '80, odată cu formarea întreprinderilor mixte în fosta Uniune Sovietică. Așa numitul „control de audit” a devenit obligatoriu pentru astfel de întreprinderi pentru confirmarea situațiilor financiare anuale.

În vederea îmbunătățirii controlului economic și financiar, cât și pentru a majora eficiența procesului de tranziție la economia de piață, prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 316 din 26 iunie 1991 a fost înființat serviciul de audit. În această Hotărâre au fost aprobate Regulamentele privind auditul în Republica Moldova. Ministerul Finan-

țelor a fost autorizat să înființeze Camera Auditorilor a Republicii Moldova.

S-a decis că întreprinderile cu capital mixt, organizațiile de comerț exterior și reprezentanții companiilor străine trebuie să supună unui audit rapoartele financiare sale anuale, pentru a confirma autenticitatea lor. Camera Auditorilor a existat din 1991 până în 1996, când activitatea ei a fost suspendată la intrarea în vigoare a Legii cu privire la activitatea de audit (Nr. 729-XIII din 15.02.1996), care urma a fi abrogată la 31.12.2007.

Cât privește „Regulamentele”, acestea stipulează că serviciul de audit are ca obiectiv efectuarea unui control independent al sistemului de contabilitate, a poziției și operațiunilor financiare a întreprinderii. Acest control este efectuat prin metode de revizie, evaluare, precum și prin alte metode.

Regulamentele provizorii privind activitatea de audit în Republica Moldova au fost aprobate prin Hotărârea Guvernului RM nr. 730 din 28 septembrie 1994. Aceste Regulamente au fost în vigoare până când Parlamentul RM a adoptat Legea cu privire la activitatea de audit (15 februarie 1996, nr. 729-XIII). **Legea cu privire la activitatea de audit**, într-o nouă redactare, a fost adoptată de către Parlamentul Republicii Moldova la 16.03.2007 (Nr. 61-XVI), a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 117-126/530 din 19 august 2007 și a intrat în vigoare din 1 ianuarie 2008.

Reforma auditului în Republica Moldova a început în anul 1998, când Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) a sponsorizat un proiect de asistență a Ministerului Finanțelor al RM pentru elaborarea standardelor de audit și a regulilor de etică profesională. La acel moment profesia de audit a fost ghidată doar de Legea nr. nr. 729-XIII din 15 februarie 1996 „Cu privire la activitatea de audit”. Îndată ce a obținut asistența din partea

USAID, Ministerul Finanțelor a aprobat Grupul de lucru care, la începutul anului 2000, a prezentat primul set de Standarde Naționale de Audit (SNA), ce au fost elaborate în baza Standardelor Internaționale de Audit (ISA), iar în 2001 a prezentat Codul privind conduita profesională a auditorilor și contabililor, care a fost elaborat în baza Codului privind Etica Contabililor Profesioniști (Code of Ethics for Professional Accountants), aprobat de Federația Internațională a Contabililor (IFAC).

Începând cu anul 2001, Ministerul Finanțelor al RM a elaborat și aprobat cu forțe proprii un șir de SNA și a început elaborarea Regulamentelor privind practica de audit.

În momentul actual, pe teritoriul Republicii Moldova sunt aplicabile SNA care au fost elaborate în baza versiunilor anilor 1999-2004 și Codul privind conduita profesională a auditorilor și contabililor, în redactarea din anul 2000. În ceea ce privește Regulamentele privind practica de audit, o parte din ele pe plan internațional au fost abrogate și nu se mai aplică, însă în Republica Moldova ele sunt încă în vigoare.

În anul 2007 a fost aprobată noua versiune a Legii privind activitatea de audit (Legea Nr. 61-XVI din 16.03.2007). Legea respectivă a fost pusă în aplicare începând cu 1 ianuarie 2008 și se bazează pe prevederile Directivei Europene 2006/43/EC cu privire la auditul obligatoriu al rapoartelor financiare anuale și consolidate. După cum prevede Legea privind activitatea de audit, prin Hotărârea Guvernului nr. 1450 din 24.12.2007 s-au aprobat Regulamentul Consiliului de supraveghere a activității de audit și componența nominală a acestuia, precum și Regulamentul cu privire la certificarea auditorilor și componența nominală a Comisiei de certificare. În vederea realizării prevederilor hotărârii menționate, la 18 ianuarie

2008 a fost înregistrat Consiliul de supraveghere a activității de audit și, pentru desfășurarea examenelor de calificare, prin ordinul Ministrului Finanțelor nr. 21 din 21.02.2008, a fost aprobat Programul de examinare pentru conferirea calității de auditor pentru auditul general.

Activitatea de audit pe teritoriul Republicii Moldova este autorizată prin licențe, care se eliberează de către organele abilitate cu acest drept, în dependență de tipul de activitate al societății de audit:

1. Camera de licențiere din Republica Moldova, în baza Legii privind licențierea unor genuri de activitate nr. 451, eliberează societăților de audit licențe pentru „auditul general”, „auditul companiilor de asigurare” și „auditul instituțiilor financiare”.
2. Comisia Națională a Pieței Financiare acordă societăților de audit licențe pentru tipul de activitate „participanți profesioniști pe piața valorilor mobiliare”.

Pentru a avea dreptul de a practica activitatea de audit, auditorul trebuie să dețină certificat de calificare. Certificatele de calificare, la fel ca licențele, sunt divizate pe tipuri de activitate și sunt eliberate de organele abilitate:

- certificatele de calificare pentru auditul general se acordă de către Ministerul Finanțelor;
- certificatele de calificare pentru auditul instituțiilor financiare se eliberează de către Banca Națională a Moldovei;
- certificatele de calificare pentru auditul companiilor de asigurare și certificatele de calificare pentru auditul participanților profesioniști la piața valorilor mobiliare – de către Comisia Națională a Pieței Financiare.

Există o cerință obligatorie, stipulată de

Legea privind activitatea de audit, privind obținerea de către auditori a certificatelor de calificare. Certificate de calificare pentru auditul instituțiilor financiare, auditul companiilor de asigurare și auditul participanților profesioniști la piața valorilor mobiliare pot fi eliberate auditorilor doar dacă aceștia dețin certificate de calificare pentru auditul general.

Conform situației la 1 ianuarie 2009, în Republica Moldova sunt înregistrate 258 persoane ce dețin certificate de calificare, din care 158 auditori au fost angajați în societăți de audit. La 1 ianuarie 2009 au activat 118 societăți de audit, din care, în anul 2008, au prestat auditul rapoartelor financiare – 77.

Deținătorii de certificate de calificare ale auditorilor sunt grupați după cum urmează:

Auditori care dețin certificat pentru exercitarea:

- auditului general – 236 persoane, inclusiv;
- auditului companiilor de asigurare – 12 persoane
- auditul instituțiilor financiare – 9 persoane

Auditul obligatoriu este impus de câteva acte normative:

- Legea privind activitatea de audit nr. 61 din 16.03.2007
- Legea privind societățile pe acțiuni nr.1134-XIII din 2.04.1997
- Legea cu privire la fondurile de investiții nr.1204 din 5.06.1997
- Legea instituțiilor financiare nr.550 din 21.07.1995
- Legea cu privire la asigurare nr.407-XVI din 21.12.2006
- Legea privind asociațiile de economii și împrumut nr.139 din 21.06.2007

- Legea cu privire la întreprinderea de stat nr.146 din 16.06 1994

Analiza performanțelor atinse în profesia de auditor și a lacunelor acesteia

Ținând cont de faptul că scopul de bază al profesiei de auditor îl reprezintă înțărirea și menținerea încrederii în profesie prin stabilirea unor cerințe profesionale riguroase față de prestarea serviciilor de înaltă calitate și față de competența profesională a auditorilor”, putem remarca că astăzi Republica Moldova nu dispune de un organ decizional care ar garanta calitatea raportării financiare și anume prezența profesiei de auditor independent și de încredere, loial față de creditorii, acționarii entităților și alte părți interesate. Pe plan internațional, aceste activități fundamentale ce sunt îndeplinite de auditori se află sub supraveghere publică. Legea privind activitatea de audit, în vigoare din 1 ianuarie 2008, prevede formarea unui asemenea organ, însă, până în prezent, nu sunt bine determinate obiectivele, acțiunile și rezultatele organului respectiv.

Înregistrarea societăților de audit și a auditorilor care efectuează audit obligatoriu. În prezent, în Republica Moldova nu există un registru oficial al societăților de audit și al auditorilor care efectuează audit obligatoriu. Este dificil de determinat dacă un auditor sau o societate de audit care efectuează audit obligatoriu activează legal, unde sunt înregistrate oficial și cum sunt organizate. Acțiunile necesare pentru crearea și menținerea acestui registru au fost stipulate în noua Lege privind activitatea de audit, însă nu există capacitatea

necesară pentru implementarea prevederilor multora dintre articolele Legii.

La momentul actual sunt înregistrați 261 auditori certificați și 127 societăți de audit. Conform ultimelor modificări în Legea cu privire la audit, auditul este obligatoriu la entități de interes public, care în acest moment sunt circa 60. Practic, auditul acestor companii este efectuat de BigFour și de până la 10 societăți de audit locale.

Respectarea cerințelor de etică profesională. În momentul actual, Republica Moldova nu poate demonstra respectarea sau nerespectarea de către auditori a normelor etice, în special a principiului independenței. În cele mai dese cazuri, principiul independenței se încalcă din cauza volumului de servicii prestate de societățile de audit, atunci când interesele comerciale sunt puse mai presus decât responsabilitatea auditorilor față de utilizatorii informațiilor. De asemenea, independența se încalcă și din cauza prestării unui spectru larg de servicii conexe entităților concomitent cu exercitarea auditului pentru acestea.

Asigurarea calității auditului. Până în prezent, nu au fost întreprinse măsuri de asigurare a calității lucrărilor de audit. Asigurarea calității este un element vital al menținerii și sporirii încrederii în profesia de auditor. Doar o parte din societățile mari de audit acordă atenție procedurilor de control al calității lucrărilor de audit și riscurilor aferente exercitării auditului. Neimplicarea celorlalte societăți de audit în controlul calității pune la îndoială calitatea opiniilor emise de acestea. Îndeosebi, această problemă ține de societățile de audit care exercită auditul la entitățile de interes public. Asigurarea calității este impusă prin noua Lege privind activitatea de audit. Cu toate acestea, nu a fost creată încă capacitatea necesară pentru asigurarea calității activității auditorilor.

Asociația Contabililor și Auditorilor Profesioniști a elaborat și prezentat în luna mai a.c. Proiectul de inițiativă al Regulamentului privind controlul de stat a calității activităților de audit. Acest proiect a fost remis Ministerului Finanțelor pentru examinare.

Atestarea, instruirea continuă și recunoașterea profesională a auditorilor. După părerea autorilor, profesia de auditor suferă considerabil din cauza neajunsurilor semnificative ale sistemului de învățământ, instruire, certificare și organizare a pregătirii continue, dar și de recunoaștere profesională a auditorilor. Nivelul actual al activității din aceste domenii în RM nu constituie un obiectiv realist. Sunt necesare activități ce vor permite pregătirea auditorilor profesioniști competenți, capabili să aducă o contribuție semnificativă în activitatea profesională și monitorizarea obligatorie.

Rezultatele auditului nu corespund așteptărilor utilizatorilor. Actualmente, există o anumită insatisfacție legată de rezultatele pe care investitorii și alți utilizatori așteaptă să le obțină în urma misiunilor de audit (inclusiv în ceea ce privește a veridicitatea raportărilor financiare) și ceea ce, în opinia auditorilor, poate fi prezentat în urma efectuării procedurilor de audit (inclusiv un nivel rezonabil de asigurare pe care poate să-l ofere un auditor). Utilizatorii trebuie să fie informați despre esența auditului, despre imposibilitatea acordării unui nivel absolut de certitudine că rapoartele financiare sunt veridice.

Pe lângă lacunele profesiei de auditor descrise mai sus, se cuvin relevate și un șir de realizări ale profesiei:

Creșterea competenței utilizatorilor rapoartelor financiare și comunicarea noilor cerințe față de auditori. Ca urmare a necesităților investitorilor, companiilor, piețelor de capital, organelor de reglementare, publicului și ale altor părți interesate se află, într-un pro-

ces continuu, elaborarea noilor forme de informare care extind raportarea financiară existentă. Mulți dintre utilizatori doresc să primească informații care i-ar ajuta să înțeleagă rezultatele activității unei entități; adică, pe lângă indicatorii ce caracterizează rezultatele financiare ale entității, ei doresc să obțină informații despre tendințele de dezvoltare, gestionare a riscurilor operaționale, aspectul practic al gestiunii cu entitatea. Aceste cerințe depășesc modelul tradițional de raportare financiară și indică fenomenul creșterii nivelului de competență a utilizatorilor. Pentru auditori asemenea cerințe, pe lângă faptul că reprezintă o lărgire a pieței serviciilor de audit, mai reprezintă și o necesitate de îmbunătățire a cunoștințelor în diverse domenii, adică o creștere profesională. De asemenea, aceasta înseamnă și alinierea la niște standarde și practici care de multă vreme se aplică pe plan internațional.

Creșterea procesului tehnologic și automatizarea procedurilor de audit. Aplicarea tehnologiilor, în special a tehnologiilor-web, la colectarea, sistematizarea și distribuirea informațiilor, reduc efortul fizic, însă majorează însemnătatea aplicării judecății profesionale. Asemenea tehnologii modifică în mod substanțial conținutul rapoartelor despre activitățile operațională și financiară și oferă o mai mare accesibilitate la informații. Un asemenea progres tehnologic are o influență esențială asupra modalităților de lucru ale auditorilor, asupra nivelului de competență necesar auditorilor și asupra așteptărilor publicului. Multe dintre realizările procesului tehnologic au făcut ca utilizatorii serviciilor de audit să ceară auditorilor prezentarea în termeni mai sintetici a informațiilor, fapt care i-a determinat pe auditori să aplice pe larg sistemele automatizate în efectuarea procedurilor de audit.

Rolul activ al asociațiilor profesionale în dezvoltarea profesiei

Cu excepția autorităților guvernamentale implicate în reglementarea contabilității și activității de audit, au fost constituite trei organizații nonguvernamentale, care și-au propus să reprezinte interesele profesioniștilor de profil:

- Asociația Contabililor și Auditorilor Profesioniști din Republica Moldova (ACAP);
- Asociația Firmelor de Audit din Moldova (AFAM) și
- Asociația Auditorilor și Consultanților în Management.

În momentul actual, dintre toate asociațiile profesionale existente, un rol activ în dezvoltarea auditului îl joacă Asociația Contabililor și Auditorilor Profesioniști (ACAP). Fiind membru al Federației Internaționale a Contabililor (IFAC), asociația îndeplinește misiunea de promovare a standardelor profesionale și etice și organizează programe de instruire profesională continuă a auditorilor.

Asociația Contabililor și Auditorilor Profesioniști din RM a fost fondată în 1996 prin intermediul asistenței tehnice acordate de către Agenția USAID, la inițiativa a 31 de contabili și auditori dedicați să promoveze acordarea asistenței și să contribuie la perfecționarea profesională în domeniul auditului și contabilității în Republica Moldova, precum și să furnizeze informațiile metodologiei de rigoare profesioniștilor din domeniul contabilității, pentru a asigura prestarea serviciilor profesionale la cel mai înalt standard de calitate. În prezent, ACAP cuprinde 700 de membri,

divizați în câteva categorii, al căror statut variază de la membri cu drepturi depline până la membri asociați și membri studenți.

Un angajament major asumat de către ACAP îl reprezintă elaborarea și implementarea programului de certificare a contabililor. Certificarea este unul din principalele aspecte ce țin de atingerea unui nivel adecvat de calificare profesională în domeniu, recunoscut nu doar la nivelul organului responsabil de certificare, ci și la nivelul organelor de stat și al publicului larg, ce ar servi drept bază pentru acordarea licenței.

După cum menționam mai sus, în prezent, Ministerul Finanțelor și alte autorități guvernamentale sunt responsabile de certificarea auditorilor și de Programele de instruire și dezvoltare profesională continuă pentru auditori și contabili. Nu există o procedură specială în Moldova care ar prevedea certificarea contabililor¹. Este necesară doar diploma de studii superioare respective. De regulă, instruirea profesională ulterioară a fost și este prestată de diverse firme, organizații și instituții, care oferă servicii de calificare și instruire a cadrelor. În prezent însă nu există cerințe stabilite sau programe structurate de instruire continuă.

Programul de Certificare al ACAP a fost elaborat în vederea testării cunoștințelor profesionale și a experienței contabililor și auditorilor în domeniul contabilității, auditului, legislației, finanțelor, fiscalității, managementului, tehnologiilor informaționale, eticii profesionale și de business, precum și în alte domenii relevante. Celor care au fost calificați pentru a susține examenele și au susținut cu succes toate etapele li se conferă titlul de Contabil Profesional Certificat

(“CAP”), cu înmânarea certificatului de rigoare. Celor care au fost calificați pentru a susține examenele și au susținut cu succes toate etapele pentru nivelul 2 li se conferă titlul de Contabil Profesional Internațional Certificat (“CIPA”) și li se înmânează certificatul de rigoare.

Programul de certificare al ACAP a servit drept unul din criteriile de bază ce i-a permis acestei organizații să fie recunoscută de către IFAC.

Primele examene de certificare în cadrul Programului CIPA au avut loc în luna noiembrie 2003. În prezent numărul de persoane care au obținut certificatul CAP este de 244, iar al celor care au obținut Certificatul CIPA este de 12. Rata medie istorică de susținere a examenelor de certificare este de circa 42%. Prin Ordinul Ministerului Finanțelor din martie 2010, titularii CIPA sunt eliberați de susținerea unor examene de calificare a auditorilor.

ACAP este unul din primele organe profesionale din domeniul contabilității și auditului din cadrul CSI, care a devenit membru al IFAC și primul membru din istoria IFAC care a obținut statutul de membru asociat. Din luna noiembrie 2004 ACAP este membru cu drepturi depline al IFAC.

ACAP este membru al **ECCAA** (Eurasian Council of Certified Accountants și Auditors), și **FIDEF** (Francophone Federation of International Accountants-Experts).

Obținerea statutului de membru al IFAC atestă că standardele și programele Asociației sunt recunoscute pe plan mondial, fiind în concordanță cu standardele de profesionalism acceptate internațional în domeniul contabilității și activității de audit financiar. Astfel, acest

¹ Deosebirea dintre contabil și auditor persistă într-un mod oarecare în țările din fosta Uniune Sovietică din motivul moștenirii istorice. Contabilul este considerat ca fiind numai un contabil profesionist angajat (în termenii prevăzuți de IFAC), iar auditorul este considerat ca fiind un contabil profesionist, angajat în serviciul public. Auditul nu este considerat ca domeniu al profesiei de contabil, dar mai mult ca o profesie separată, de un nivel mai înalt.

fapt generează credibilitate sporită comunității de afaceri și financiare din Moldova.

Implicarea organelor de reglementare în dezvoltarea profesiei de auditor

Organele de reglementare, în frunte cu Ministerul Finanțelor, participă tot mai activ în creșterea calității serviciilor de audit prin elaborarea de noi standarde, regulamente și acte normative, prin supravegherea și controlul calității activității societăților de audit, auditorilor întreprinzători individuali, prin crearea posibilităților de creștere profesională etc.

Concluzii

Pentru a promova în continuare cu succes reforma sistemului de contabilitate și audit, precum și în scopul armonizării continue a sistemului respectiv cu regulamentele internaționale și europene, autorii consideră că se recomandă următoarele:

- accelerarea procesului de adoptare a SIA clarificate ;
- adoptarea și implementarea procedurii de rigoare pentru emiterea regulilor specifice privind etica și conduita profesională în situații concrete în baza Codului etic IFAC și a Codului privind conduita profesională a auditorilor și contabililor din Republica Moldova;
- implicarea organizațiilor profesionale nonguvernamentale în reglementarea activității profesionale în domeniul auditului și contabilității, precum delegarea către un membru IFAC a responsabilităților în elaborarea și adoptarea standardelor în domeniul certificării, instruirii profesionale continue, monitorizării res-

pectării Codului etic și sistemului de controlul calității;

- asigurarea concordanței normelor metodologice ce reglementează certificarea contabililor și auditorilor cu normele internaționale și europene relevante;
- implementarea și aplicarea unui sistem continuu de instruire profesională cu o posibilă delegare a responsabilităților aferente acestui proces organizațiilor nonguvernamentale.

Opinăm, de asemenea, că în vederea materializării acestor acțiuni este extrem de importantă lansarea activității Consiliului Național de Coordonare, în sarcina căruia a fost pusă elaborarea Strategiei și a Planului de Acțiuni pentru implementarea legilor în cauză.

În scopul promovării cu succes a reformei contabilității și a activității de audit și adoptării unui sistem de contabilitate și audit în conformitate cu regulamentele/standardele europene și internaționale, este recomandabil de identificat acțiunile prioritare pentru termen scurt, mediu și lung după cum urmează:

- Elaborarea Planului de Acțiuni privind implementarea Strategiei de reformă ;
- Negocierea cu Consiliul pentru Standardele Internaționale de Contabilitate a ediției oficiale a IFRS în scopul implementării acestor standarde pe teritoriul Republicii Moldova;
- Elaborarea modalității de actualizare a cadrului de reglementare a raportării financiare în conformitate cu prevederile legislației naționale aprobate recent, cu directivele UE și cu normele acceptate de practica internațională;
- Constituirea Serviciului Informațional de Rapoarte Financiare și instruirea angajaților acestuia;

- Aprobarea conceptului de supraveghere publică și aprobarea Regulamentului vizând activitatea Consiliului de Supraveghere a Activității de Audit;
- Armonizarea Regulamentului vizând Certificarea Auditorilor cu cerințele și practicile Uniunii Europene și ale IFAC în acest domeniu;
- Organizarea unui seminar pentru a elucida prevederile:
 - Legii Contabilității, în special pentru reprezentanții entităților de interes public,
 - Legii privind Activitatea de Audit pentru reprezentanții firmelor de audit
 - Legislației Europene și reglementărilor IFAC pentru toți partenerii implicați în reforma audit.

În procesul elaborării și implementării Strategiei și a Planului de Acțiuni urmează a fi implicate următoarele entități principale: Ministerul Finanțelor (Direcția Metodologia Contabilității și Auditului, Inspectoratul de Stat pentru Supravegherea Activității Asigurărilor și Fondurilor Nestatale de Pensii etc.); Banca Națională a Moldovei; Comisia Națională a Pieței Financiare (fosta Comisie Națională a Valorilor Mobiliare); Bursa de valori; Serviciul Informațional de Rapoarte Financiare pe lângă Biroul Național de Statistică; Consiliul de Supraveghere a Activității de Audit; Inspectoratul Fiscal Principal de Stat/Serviciul Fiscal de Stat; Instituțiile de învățământ în domeniul contabilității; Asociațiile profesionale de contabili și auditori.

În prezent, nu există fonduri speciale la nivel național pentru finanțarea acțiunilor menite să amelioreze raportarea financiară corporativă. Concomitent, ACAP Moldova a semnat un memorandum de colaborare cu **Camera Auditorilor Financieri din România** în luna martie 2010, al cărui obiectiv îl repre-

zintă cooperarea în procesul de asigurare a conformității Republicii Moldova cu Standardele Internaționale de Audit. Concret, se prevăd acțiuni în plan profesional, prin schimb de experiență, de manuale și publicații, de pregătire profesională în audit ș.a.

De asemenea, se cuvine menționat că un Memorandum de Acord cu **Institutul Regal al Contabililor Înregistrați din Olanda (Royal NIVRA)** a fost semnat în luna aprilie 2007, care includ următoarele prevederi:

1. Elaborarea unui model de cooperare *twining* între țările în dezvoltare și organele profesionale europene avansate în scopul atingerii unei conformități mai ample cu standardele internaționale;
2. Elaborarea unor planuri de acțiuni pentru accelerarea conformării;
3. Elaborarea unui model experimental *twining* și a rezultatelor scontate în urma implementării planului de acțiuni;
4. Prezentarea modelului experimental *twining* și a rezultatelor scontate către instituțiile internaționale și regionale interesate, cum ar fi IFAC, SEEPAD etc.

Pe baza prevederilor Memorandumului, ACAP a elaborat Planul de Acțiuni cu privire la dezvoltarea în continuare a profesiei în conformitate cu cerințele IFAC.

Un grup de lucru, creat pe lângă Ministerul Finanțelor va elabora măsurile prevăzute de Strategie și Planul de Acțiuni pentru reforma în domeniul de contabilitate și al activității de audit, care vor fi prezentate Guvernului Republicii Moldova. În acest context, este important de coordonat activitatea de elaborare a Strategiei cu reprezentanții tuturor părților interesate implicate.

Recent – în luna mai - cu susținerea CAFR și în colaborare cu Ministerul Finanțelor s-a desfășurat un important Seminar profesional și o Masă Rotundă pentru toți auditorii din Republica Moldova. Evenimentele au fost organizate în cadrul Programului privind schimbul de experiență în domeniul raportării financiare în sectorul corporativ, finanțat de Banca Mondială și organizat, de asemenea, în colaborare cu Asociația Contabililor Profesioniști din Republica Moldova, membru IFAC.

Discuțiile în cadrul mesei rotunde s-au axat pe problemele aferente supravegherii publice a activității de audit și auditorilor individuali și controlului calității, prin prisma experienței Slovaciei, studiate în cadrul unei vizite de studiu întreprinse recent.

În cadrul discuțiilor s-a conturat propunerea privind crearea Camerei Auditorilor în Republica Moldova. Astfel, s-a decis crearea unui grup de lucru, cu implicarea reprezentanților Ministerului Finanțelor, a asociațiilor contabililor și auditorilor, a mediului academic, a altor instituții relevante pentru a studia propunerea auditorilor și a elabora proiectul de modificare a Legii cu privire la activitatea de audit.

Opiniile și propunerile în baza discuțiilor vor fi făcute publice în timp util.

Viitorul profesiei de audit în Republica Moldova va fi corelat cu:

- Importanța alinierii legislației naționale la experiența Uniunii Europene. Acest fapt presupune o inventariere a legilor recent adoptate, cu axare asupra coerenței între diferite legi, și elaborarea unui tabel de concordanță, care ar permite identificarea unui grafic cu termene concrete de aliniere deplină la practicile UE în domeniul raportării financiare corporative.
- Necesitatea creării fundamentului durabil pentru funcționarea sistemului de supraveghere publică a auditului și crearea unei legislații adecvate în domeniul supravegherii auditului, precum și importanța stabilirii bazelor sistemului de asigurare a calității în domeniul auditului, a creării metodologiilor și a instrumentelor adecvate pentru facilitarea funcționării efective a sistemului național de asigurare a calității auditului.

Bibliografie

- Arens Alvin A., Loebbecke James K. *Auditing an integrated approach*. Eight Edition. – Prentice Hall, New Jersey, 2000.
- Shelaru M., *Comparative Study on EU and Moldovan Legislation on Accounting and Auditing_Romanian Language- TACIS*, 2007
- Banca Mondiala. ROSC Moldova - 2004
- IFAC Handbook 2009, 2010
- Super-Lex. Baza legislativă a RM
- The World Bank Advanced Program in Accounting & Auditing Regulation, as Integral part of: "The Road to Europe – Program of Accounting Reform and Institutional Strengthening" (REPARIS), 2005, 2006, 2009, 2010
- Code of Ethics for Professional Accountants, revised in 2009 - New York, IFAC Pronouncements Handbook, 2009.
- Code of Professional Conduct of American Institute of Certified Public Accountants. – New York, AICPA Inc., 2007.
- Codul privind conduita profesională a auditorilor și contabililor din Republica Moldova. – Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.29-30 din 15 martie 2001.

Metoda eșantionării în funcție de valoare - aspecte practice

Alexandru CORACIONI*

Abstract

Monetary Unit Sampling Method - Practical Aspects

In the practice of auditing, the financial auditors may use different sampling methods, statistical or non-statistical. The article details for the financial auditors of Romania a practical approach for the monetary unit sampling method. The mathematical background of the method consists in the application of the hypergeometric probability distribution belonging to the probability theory. The method has the advantage of increasing the efficiency of the audit work due to the reduction of the sample size after the probability-proportional-to-size sampling. The sampling result evaluation has to consider the effect of the errors smaller than the sampling interval value, over the estimated error value at the population level.

Key words: *Sample, hypergeometric probability distribution, monetary unit sampling*

Cuvinte cheie: *eșantion, distribuția probabilităților hipergeometrică, sondaj de unități monetare*

Introducere

Metodele de eșantionare aplicate în activitatea de audit financiar prezintă, în afara avantajului eficientizării costurilor de auditare, și pe cel impus de realitatea populațiilor de dimensiuni mari, care fac aproape imposibilă examinarea exhaustivă a acestora și anume a posibilității de reducere a numărului de elemente examinate.

În acest scop auditorul urmărește obținerea unor eșantioane reprezentative, care să limiteze probabilitatea erorii sub limita maximă acceptată și în corelație cu un nivel suficient de încredere (în general peste 95%). O metodă de eșantionare prezentată de către Standardul Internațional de Audit 530 – „Eșantionarea în audit”, dar mai puțin discutată în literatura de specialitate din România este metoda eșantionării în funcție de valoare. În această metodă fiecare unitate monetară are probabilitate egală de includere în eșantionul selectat; astfel, un sold contabil de 100.000 um (unități monetare) are o șansă de 10 ori mai mare de a fi selectat decât un sold de 10.000 um.

Lucrarea își propune să prezinte un exemplu de aplicare a acestei metode de eșantionare pe care fiecare auditor poate să îl dezvolte ulterior printr-o abordare profesională proprie.

Metodologia și obiectivele cercetării

Motivația acestui articol îl constituie în principal informația de specialitate redusă referitoare la metoda eșantionării prin valoare, dar și necesitatea diversificării abordării metodelor de eșantionare pentru mediul de audit din România.

Obiectivul articolului este prezentarea punctului de plecare din teoria probabilităților în abordarea metodei eșantionării prin valoare, prin intermediul unei aplicații practice.

Lucrarea se înscrie în categoria cercetării empirice aplicate, destinată consolidării cunoștințelor practice din domeniul metodelor de eșantionare cu aplicabilitate în auditul financiar, în scopul perfecționării instrumentarului specific profesiei.

Sursele de informare documentară prezentate în bibliografie fac parte din domeniul aplicat al teoriei statistice, dar și al literaturii de specialitate din domeniul auditului financiar.

* ACCA, Auditor financiar, Altrix Consulting SRL, Sibiu, e-mail: coracioni@accamail.com

Conceptul eșantionării prin valoare

Standardul Internațional de Audit 530 – „Eșantionarea în audit”¹ prezintă în Anexa 1 (Selectarea în funcție de valoare) posibilitatea ca atunci când se efectuează testele de detaliu să identificăm unitatea de eșantionare prin unitățile monetare individuale din care este alcătuită populația analizată.

De asemenea, se aduce completarea că, după selectarea unităților monetare, se vor audita elementele specifice (spre exemplu, soldurile conturilor) care conțin aceste unități monetare. Standardul menționează principalul beneficiu al acestei metode de eșantionare și anume acela al concentrării efortului auditului către elementele cu valori ridicate și implicit probabilitate mărită de selecție, având drept consecință posibilitatea reducerii dimensiunii eșantioanelor. Se precizează de asemenea că eșantionarea prin valoare poate fi utilizată în paralel cu metoda sistematică de selectare și că eficiența este ridicată în urma aplicării selectării aleatorii/probabilistice. În Anexa 4 se aduce completarea că, în cadrul metodei eșantionării în funcție de valoare dimensionarea eșantionului, selectarea și evaluarea au drept consecință logică exprimarea unei concluzii în termeni de valori monetare. Observăm că descrierea metodei este realizată în termeni generali, fără a conține recomandări tehnice pentru implementare în activitatea practică. Metoda este cunoscută în literatura de specialitate anglo-saxonă sub denumirea de „*monetary unit sampling*”; o prezentare detaliată poate fi parcursă în lucrarea „Audit. O abordare integrată”², unde în traducerea în limba română este prezentat ca „sondajul de unități monetare”. Metoda eșantionării în funcție de valoare reprezintă aplicarea în domeniul testelor de detaliu a metodei eșantionării pe bază de attribute folosită în realizarea testelor de control. În urma studierii literaturii de specialitate referitoare la metodă am constatat că există dificultăți pentru aplicarea acestei metode în activitatea curentă din cauza aspectelor tehnice implicate, dar și al accesului dificil spre informația de această natură. Spre exemplu, în S.U.A., instrumentele statistice specifice metodei sunt detaliate de către organismul profesional „American Institute of Certified Public Accountants” (AICPA). Acesta a elaborat în anul 1983 (versi-

une îmbunătățită în anul 2001) un ghid despre eșantionarea în audit („Audit Sampling - AICPA Audit Guide”), care descrie modul de utilizare a metodei eșantionării în funcție de valoare („Probability-proportional-to-size sampling”), precum și alte metode de eșantionare. În standardele profesionale de audit din Marea Britanie și Irlanda, conceptul eșantionării în funcție de valoare apare în ISA 530 – „Audit sampling and other means of testing” (Eșantionarea în audit și alte mijloace de testare), standardul fiind corelat cu standardele internaționale de audit.

Noțiuni din teoria statistică

Pentru înțelegerea exemplului practic prezentat în lucrare este necesară descrierea succintă a unor noțiuni tehnice din teoria probabilităților. Problematika eșantioanelor poate fi abordată prin analiza modelului teoretic al experienței probabilistice³ cunoscută sub numele de schema hipergeometrică (Bernoulli).

Modelul teoretic este cazul unei urne care conține N bile, din care a sunt de culoare albă, iar $N-a=b$ sunt de culoare neagră. Se extrag n ($n \leq N$) bile fără a repune bila extrasă în urnă. Problema care se pune este de a determina probabilitatea de apariție a evenimentelor de tipul $(n;k)$ și anume ca din cele n bile extrase, k să fie de culoare albă. Răspunsul matematic al teoriei probabilităților este că această probabilitate, notată cu h , poate fi determinată astfel:

$$h(a;N;n;k) = C(a;k) * C(b;n-k) / C(N; n) \quad (1)$$

unde $C(n;k) = n! / k! * (n-k)!$ reprezintă combinații de n elemente luate câte k , iar $n! = n(n-1)(n-2) * \dots * 1$.

Acest experiment probabilistic⁴ poate fi utilizat în domeniul concret al eșantionării aplicate în audit dacă ne imaginăm cazul unei populații de N elemente care conține E erori, din care este extras un eșantion de n elemente care conține k erori. În mod similar cu formula (1) putem calcula probabilitatea ca din cele n elemente extrase să avem k erori:

$$h(k;N;n;E) = C(E;k) * C(N-E;n-k) / C(N; n) \quad (2)$$

1 IFAC, *Manual de standarde internaționale de audit și control de calitate - Audit financiar 2009*, coeditare CAFR - Ed. Irecson, România, 2009, pag. 488

2 Arens, Alvin A.; Loebecke, James K., *Audit. O abordare integrată*, Ed. Arc, România, 2003, pag. 597

3 Rotariu, Traian (coordonator); Bădescu, Gabriel; Culic, Irina; Mezei, Elemer; Mureșan, Cornelia, *Metode statistice aplicate în științele sociale*, Ed. Polirom, România, 2006, pag. 69

4 Johnson, Norman L.; Kemp, Adrienne W. and Kotz, Samuel, *Univariate Discrete Distributions*, 3rd ed. New York, John Wiley & Sons, 2005, pag. 251

Aplicație practică

unde $C(E;k)$ reprezintă numărul erorilor k ce pot fi extrase din E erori, $C(N-E;n-k)$ reprezintă numărul de elemente $(n-k)$ ale eşantionului neafectate de eroare care pot fi extrase din $(N-E)$ elemente neafectate de eroare ale populației, iar $C(N;n)$ reprezintă numărul total de eşantioane care pot fi extrase din populația care conține N elemente.

Probabilitatea hipergeometrică cumulată are semnificația unei variabile aleatorii, rezultate în urma unui experiment probabilistic, ce este mai mare sau egală cu o limită minimă specificată ori mai mică sau egală cu o limită maximă specificată (K). În această situație, probabilitatea cumulată hipergeometrică ca să obținem în urma selecției un număr de erori egal sau mai mic decât k se va obține prin însumarea probabilităților hipergeometrice calculate cu formula (2) de la 0 la k . Dacă vom compara această probabilitate cumulată a obținerii unui număr de erori egal sau mai mic decât k , în urma selectării unui eşantion, cu o limită propusă de acceptare de către auditor a erorii, putem determina dimensiunea eşantionului printr-un proces iterativ pe bază de încercări succesive care se derulează până la satisfacerea condiției de limită. Spre exemplu, ne punem problema să determinăm care este probabilitatea de a depista 2 sau mai puține erori (k ia valori de la 0 la 2) în urma extragerii unui eşantion de 5 elemente ($n = 5$) dintr-o populație de 50 de elemente ($N = 50$) și care conține 13 erori ($E = 13$)?

$$h(k \leq K; N; n; E) = h(k \leq 2; 50; 5; 13)$$

$$\begin{aligned} h(k \leq 2; 50; 5; 13) &= h(k = 0; 50; 5; 13) + h(k = 1; 50; 5; 13) + \\ &+ h(k = 2; 50; 5; 13) = \\ &= 0,2057 + 0,4052 + 0,2860 = 0,8969 \end{aligned}$$

Deci probabilitatea ca printr-o extragere aleatorie să obținem cel mult două erori este egală cu 0,8969.

Modelul probabilității hipergeometrice demonstrat în cadrul teoriei probabilităților și prezentat succint mai sus are utilizare directă în cadrul metodei de eşantionare pe bază de atribute. Această metodă constituie fundamentul matematic al metodei eşantionării în funcție de valoare, deoarece în practica auditului financiar mărimile auditate au valori discrete și nu prezintă distribuții variabile continue. Modelele matematice prezentate de literatura de specialitate care pot fi utilizate sunt complicate din punct de vedere al aparatului matematic utilizat (distribuția binomială, Poisson etc.), dar schema probabilității hipergeometrice este pentru toate aceste modele punctul de plecare în înțelegerea problematicii eşantionării în funcție de valoare, dar și al eşantionării în general.

Pentru exemplificarea practică a aplicării metodei am ales o situație bazată pe informații reale (Tabel nr. 1, coloanele (0) și (1)) care conține o listă de 50 de solduri de creanțe client - de la 1 la 50 - în valoare totală de 237.015 um.

Am considerat cazul în care eroarea tolerabilă la nivelul acestei populații ($N = 50$) este de 10% (exprimat în număr de conturi $5 = 50 \times 10\%$), eroarea așteptată la nivelul eşantionului este 1%, iar nivelul de încredere acceptat este de 95%. Nivelul erorii tolerabile la nivelul populației îl constituie pragul de semnificație determinat de către auditor prin metode specifice pentru situațiile financiare, în faza preliminară (valoarea este de aproximativ 23.701 um = $237.015 \text{ um} \times 10\%$). Eroarea așteptată la nivelul eşantionului poate fi estimată pe baza experienței din misiunile de audit precedente sau poate fi o estimare țintă pentru misiunile inițiale pe baza evaluărilor riscului de audit, urmând să fie îmbunătățită în urma efectuării auditului. În urma calculării probabilității hipergeometrice cumulate prin utilizarea metodei iterative pe bază de încercări, prezentată mai sus, am determinat dimensiunea eşantionului $n = 33$ um, care acceptă un nivel al erorii de 5% ($100\% - 95\% = 5\%$).

Pentru efectuarea calculelor am utilizat funcția hipergeometrică din Excel **HYPGEOMDIST** (**sample_s**, **number_sample**, **population_s**, **number_population**). La acest nivel al dimensiunii eşantionului avem o probabilitate cumulată (pentru k egal cu 0 și 1) de 0,0400 (egal cu $0,0029 + 0,0371$) mai mică decât nivelul de 5% care este limita de eroare suportabilă (corespunzător unui nivel de încredere acceptat de 95%).

Încercările succesive sunt efectuate înlocuind în formula (2) pe k cu valoarea rotunjită a produsului dintre n și 1% (spre exemplu, pentru $n = 27$, avem $27 \times 0,01 = 0,27$, în acest caz avem doar două valori, pe 0 și 1). Calculul poate fi efectuat prin utilizarea unui program de calcul tabelar.

Intervalul de eşantionare a fost determinat prin calcul direct $7.182 \text{ um} = 237.015 \text{ um} / 33$ în urma rotunjirii prin utilizarea funcției Excel **ROUND**(**number**, **num_digits**).

În scopul aplicării unei selectări sistematice cu caracter aleatoriu am ales punctul inițial al eşantionării în interiorul intervalului 0 - 7.182 um (3.132 um) prin folosirea funcției Excel **RAND**() care furnizează numere aleatorii. Aplicarea procesului de selectare sistematică a elementelor *unități monetare* poate fi urmărită în coloana (4) a Tabelului nr. 1, unde s-a pornit de la valoarea 3.132 um prin aplicarea pasu-

Tabel 1 - Lista soldurilor (populația auditată)

Nr. Cont	Valoare cont	Cumulat	Probabilitate de selecție	Unități monetare selectate
(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
1	5.217	5.217	0,022011	1
2	17	5.234	0,000072	
3	16.427	21.661	0,069308	2
4	674	22.335	0,002844	
5	32.503	54.838	0,137135	5
6	707	55.545	0,002983	
7	110	55.655	0,000464	
8	143	55.798	0,000603	
9	495	56.293	0,002088	
10	165	56.458	0,000696	
11	281	56.739	0,001186	
12	7.175	63.914	0,030272	1
13	638	64.552	0,002692	
14	2.993	67.545	0,012628	
15	6.270	73.815	0,026454	1
16	904	74.719	0,003814	
17	83	74.802	0,000350	1
18	9.422	84.224	0,039753	1
19	3.275	87.499	0,013818	
20	545	88.044	0,002299	
21	5.116	93.160	0,021585	1
22	2.380	95.540	0,010042	
23	15.344	110.884	0,064739	1
24	1.304	112.188	0,005502	2
25	5.796	117.984	0,024454	
26	627	118.611	0,002645	1
27	26.131	144.742	0,110250	3
28	4.869	149.611	0,020543	1
29	1.328	150.939	0,005603	
30	2.194	153.133	0,009257	1
31	6.980	160.113	0,029450	
32	711	160.824	0,003000	
33	4.954	165.778	0,020902	1

Nr. Cont	Valoare cont	Cumulat	Probabilitate de selecție	Unități monetare selectate
(0)	(1)	(2)	(3)	(4)
34	8.314	174.092	0,035078	1
35	164	174.256	0,000692	
36	0	174.256	0,000000	
37	434	174.690	0,001831	
38	250	174.940	0,001055	
39	2.142	177.082	0,009037	1
40	7	177.089	0,000030	
41	102	177.191	0,000430	
42	137	177.328	0,000578	
43	248	177.576	0,001046	
44	1.690	179.266	0,007130	
45	139	179.405	0,000586	
46	99	179.504	0,000418	
47	18	179.522	0,000076	
48	48	179.570	0,000203	
49	11.373	190.943	0,047984	2
50	46.072	237.015	0,194384	6
Total populație	237.015			

lui de eșantionare de 7.182 um și compararea cu valorile cumulate succesiv din coloana (3). Elementul auditat nr. 3 (vezi coloana 4 din Tabelul nr. 1) include două valori selectate (10.314 um = 3.132 um + 7.182 um și 17.496 um = 3.132 um + 7.182 um + 7.182 um) și, în consecință, va fi selectat pentru auditare.

Procedeele aplicate realizează o veritabilă „stratificare” a populației analizate, în straturi având grosimea intervalului de eșantionare. În urma selecției conturilor am determinat eșantionul prezentat în Tabelul nr. 2. Observăm că, în faza inițială, procedeele de determinare a dimensiunii eșantionului a indicat un număr de 33 de unități pentru selecție, dar că prin selectarea sistematică a acestor unități de eșantionare am obținut un eșantion de conturi pentru auditare de numai 19 elemente.

Valoarea totală a eșantionului este de 205.537 um (aproximativ 87% din total populație), iar valoarea erorilor determinate în urma auditării este de 2.002 um, incluzând atât

supraevaluări, cât și subevaluări. Eroarea este calculată ca diferență dintre valoarea auditată și valoarea inițială.

Pentru a evalua rezultatele metodei de eșantionare în funcție de valoare putem avea în principiu trei situații:

- (a) Cazul în care nici o eroare nu a fost depistată în eșantionul analizat. Concluzia care se impune în urma analizei eșantionului, cu un nivel de încredere de 95%, este că populația care a stat la baza aplicării metodei nu poate fi supraevaluată cu mai mult decât eroarea tolerabilă folosită și anume decât pragul de semnificație în valoare de 23.701 um;
- (b) Cazul în care o eroare depistată într-un element este mai mare decât mărimea intervalului de eșantionare (7.182 um). Nivelul acestui tip de eroare este cunoscut deoarece prin metoda de eșantionare aplicată au fost identificate toate elementele care conțin acest tip de eroare;

Tabel 2 - Eșantion

Nr. Cont	Valoare cont (um)	Valoare auditată (um)	Eroare (um)
(0)	(1)	(2)	(3)=(2)-(1)
1	5.217	5.217	-
3	16.427	16.427	-
5	32.503	33.600	1.097
12	7.175	7.175	-
15	6.270	6.270	-
17	83	83	-
18	9.422	10.300	878
21	5.116	6.116	1.000
23	15.344	15.344	-
24	1.304	1.304	-
26	627	627	-
27	26.131	25.600	-531
28	4.869	4.869	-
30	2.194	2.194	-
33	4.954	4.954	-
34	8.314	8.314	-
39	2.142	1.700	-442
49	11.373	11.373	-
50	46.072	46.072	-
Total	205.537		2.002

(c) Situația în care o eroare este mai mică decât mărimea intervalului de eșantionare (7.182 um). În acest caz, al unor *erori mici* comparativ cu mărimea intervalului de eșantionare, este necesar să folosim un raționament de tip statistic și să extrapolăm eroarea depistată la nivelul valorii intervalului.

Dacă folosim observațiile de mai sus, putem sistematiza concluziile rezultatului eșantionării conform tabelului nr. 3.

Spre exemplu, valoarea extrapolată a erorii de 1.404 um rezultă în urma următorului calcul: $1.404 \text{ um} = 1.000 \text{ um} / 5.116 \text{ um} \times 7.182 \text{ um}$. Eroarea totală rezultată în urma eșantionării și analizei tipurilor de erori este în valoare de 5.392 um (3.379 um + 2.013 um). Acest nivel al erorii este mai mic decât eroarea tolerabilă estimată (23.701 um).

Dacă în urma eșantionării am fi obținut un nivel al erorii mai mare decât eroarea tolerabilă estimată la nivelul populației ar fi fost necesară corectarea acesteia din urmă și reluarea procesului de eșantionare prin lărgirea eșantionului.

Auditorul financiar trebuie să considere efectul potențial al erorilor identificate asupra raportului de audit, iar împreună cu conducerea firmei să investigheze efectul potențial asupra altor zone ale sistemului financiar-contabil.

Nivelul erorii determinat în urma auditării și raportat la nivelul unei unități monetare a populației, determinat prin calcul, este $0,009740 = 2.002 \text{ um} / 205.537 \text{ um}$.

Dacă am fi efectuat o extrapolare a erorii determinate prin audit la nivelul întregii populații pe baza formulei:

Tabel 3 - Rezultatul eşantionării

Tip eroare	Eroare (um)	Interval eşantionare (um)	Element selectat (um)	Valoare extrapolată a erorii la nivelul intervalului de eşantionare (um)
Supraevaluare	878	7.182	9.422	878
	1.000	7.182	5.116	1.404
	1.097	7.182	32.503	1.097
	2.975			3.379
Subevaluare	442	7.182	2.142	1.482
	531	7.182	26.131	531
	973			2.013

Total eroare = Populație x (Eroare eşantion / Eşantion)

am fi obținut valoarea de 2.309 um = 0,009740 x 237.015 um, care este mai mică decât cea determinată prin raționamentul precedent (5.392 um). În mod evident, compensarea erorilor pozitive (supraevaluare) cu cele negative (subevaluări) și neluarea în considerare a efectului „erorilor mici” asupra rezultatului eşantionării ne-ar fi condus la o concluzie eronată privind nivelul erorii identificate.

În exemplul de mai sus am încercat să parcurgem etapele specifice unui *sondaj statistic* prin metoda eşantionării în funcție de valoare, așa cum sunt recomandate în Standardul Internațional de Audit 530 – „Eşantionarea în audit”:

- determinarea dimensiunii eşantionului;
- eşantionarea statistică prin metoda sistematică pe baza utilizării selectării aleatorii;
- examinarea elementelor selectate;
- evaluarea rezultatelor eşantionului pe baza teoriei probabilității;
- proiectarea erorilor la nivelul populației.

Exemplul abordat este o situație demonstrativă în scopul prezentării unei variante practice de utilizare a metodei eşantionării în funcție de valoare. Considerăm că prin intermediul acestui exemplu practic aspectele tehnice ale metodei își

demonstrează mult mai clar avantajele. Modelul bazat pe distribuția probabilităților hipergeometrică este ușor de înțeles și face apel la noțiuni elementare din teoria probabilităților aplicate în statistică.

În faza anterioară aplicării metodei, auditorul trebuie să efectueze proceduri de audit pentru a obține probe că populația din care va extrage eşantionul este completă, pentru a îndeplini cerințele din ISA 500 – „Probe de audit” referitoare la suficiența și completitudinea probelor.

Dacă populația auditată include elemente cu valoare *nulă* sau *negativă* recomandăm examinarea separată a acestor elemente.

Metoda folosită pentru extrapolare prezintă un grad ridicat de prudență. Literatura de specialitate descrie în detaliu⁵ metodologia de abordare a diferențelor de supraevaluare și subevaluare rezultate în urma auditării eşantionului prin utilizarea unor instrumente statistice specifice bazate pe estimarea unor intervale de încredere.

Concluzie

Metoda eşantionării în funcție de valoare prezintă avantaje, cum ar fi modul simplu de utilizare, selectarea proporțională cu valoarea monetară, reducerea costurilor de auditare, dar și dezavantaje, cum este, în principal, dificultatea de analiză

⁵ Alvin A. Arens, James K. Loebecke, *Audit. O abordare integrată*, Ed. Arc, România, 2003, pag. 603

a subevaluărilor sau a examinării elementelor cu valoare negativă. În acest articol am încercat să prezentăm pe două paliere elementele esențiale ale metodei eșantionării în funcție de valoare, un palier al cunoștințelor de bază teoretice și un palier secund al unei aplicații practice. Exemplul practic prezentat aplică noțiunile teoretice în lumea reală a auditului financiar. Considerăm că auditorii financiari practicieni pot folosi, într-o fază preliminară, informațiile prezentate în articol, pentru a face o comparație cu metodele de eșantionare pe care le utilizează în mod curent, iar, într-o etapă ulterioară, vor putea lua decizia unor dezvoltări ale metodei prezentate, pe baza raționamentului profesional personal.

În scopul exprimării unei opinii despre aspectele tehnice ale articolului prezentat, invităm cititorii să ne contacteze pe adresa redacției sau a autorului.

Bibliografie

- Arens, Alvin A.; Loebecke, James K., *Audit. O abordare integrată*, Ed. Arc, România, 2003.
- Feller, William, *An Introduction to Probability Theory and Its Applications*, vol. 1, 3rd ed., New York: John Wiley & Sons, 1968.
- IFAC, *Manual de standarde internaționale de audit și control de calitate - Audit financiar 2009*, coeditare CAFR - ed. Irecson, România, 2009.
- Johnson, Norman L.; Kemp, Adrienne W. and Kotz, Samuel, *Univariate Discrete Distributions*, 3rd ed. New York: John Wiley & Sons, 2005
- Rotariu, Traian (coordonator); Bădescu, Gabriel; Culic, Irina; Mezei, Elemer; Mureșan, Cornelia, *Metode statistice aplicate în științele sociale*, Ed. Polirom, România, 2006.

Studiu ACCA

Contabilii susțin că refacerea economiei mondiale se încetinește

Problemele fundamentale ale refacerii economice sunt evidente pentru toată lumea, în timp ce riscurile de încetinire sunt iar vizibile și guvernele își retrag suportul.

Refacerea economiei mondiale se încetinește. Acest lucru este demonstrat de rezultatele ultimului studiu asupra economiei globale, realizat de ACCA (the Association of Chartered Certified Accountants).¹ Astfel, încrederea mediului de afaceri s-a deteriorat, iar creșterea economică susținută este tot mai îndepărtată.

Aceasta, în ciuda îmbunătățirilor importante constatate de către ACCA în privința celor mai mulți dintre indicatorii de risc - în special perspectivele pentru ocuparea forței de muncă și investiții și chiar în ce privește câștigurile modeste în popularitate ale acțiunilor guvernamentale de combatere a crizei economice.

„Aceste date, furnizate de membri ACCA din întreaga lume, sunt menite să ne

trezească la realitate. Este îmbucurător că doar câteva companii își mai reduc personalul ca urmare a insolabilității sau a accesului dificil la finanțare și credite, dar aceasta nu se traduce prin mai mult optimism sau mai multă încredere pentru mediul de afaceri. În timp ce contabilii răsuflă ușurați, nu există motive reale de bucurie”, afirmă Andreia Manea, Head of ACCA South Eastern Europe.

Rezultatele cercetării ACCA sugerează totodată că indicatorii de încredere au scăzut considerabil în regiunea Asia-Pacific și Africa, regiuni care erau lideri ai redresării economice. Acum, rezultatele studiului sugerează că organizațiile din aceste țări au mai puține oportunități de a face profit, în timp ce consumul și grevarea cu datorii cresc, iar guvernele își retrag programele de suport pentru afaceri.

În principal, studiul arată că:

- 23% din respondenți cred că situația economică globală se îmbunătățește, față de numai 21% în trimestrul trecut
- 39% dintre ei afirmă că ne aflăm la capătul de jos al ciclului, dar că vom rămâne un timp acolo

- Numărul celor care cred că situația economică se îmbunătățește este totuși în continuare mai mic decât al celor care cred că ea se deteriorează sau stagnează
- Nivelul încrederii mediului de afaceri a scăzut de asemenea. Numai o treime raportează o creștere a încrederii mediului de afaceri, în timp ce 28% raportează pierderi ale încrederii.
- Doar 29% dintre respondenți și-au exprimat speranța de creștere a profitului organizațiilor lor în primul trimestru al anului 2010, comparativ cu 32% în 2009.
- Contabilii și-au modificat viziunile despre durata refacerii economice; numai 15% din ei cred acum că refacerea economică va dura cel puțin un an, față de 18% la sfârșitul anului trecut.

Chiar dacă unul din doi respondenți au prezis că economia globală va reveni la o creștere stabilă într-un an sau chiar mai puțin de un an, ACCA a identificat o creștere a numărului pesimiștilor convingși - cei care cred că refacerea va dura trei ani sau mai mult, al căror procent este acum de 11,4%, mai mare decât în ultimul trimestru. **[Mihaela Robu, Business Developer - ACCA - South-Eastern Europe]**

¹ Cel de-al cincilea studiu ACCA referitor la condițiile economice globale s-a desfășurat între 9 și 28 februarie 2010. El s-a bazat pe răspunsurile a 1361 de respondenți, profesioniști contabili din 95 de țări. Raportul poate fi găsit la adresa: http://www.accaglobal.com/pubs/economy/analysis/acca/technical_papers/tech-ms-gec05.pdf

Pe marginea raportul anual al IFAC

Vocea profesiei contabile, în sprijinul restabilirii sistemului financiar și a încrederii publice

Federația Internațională a Contabililor (IFAC) a emis de curând Raportul anual al activității desfășurate în 2009. Deținând statutul de lider al comunității contabile la cel mai înalt nivel internațional, IFAC și-a asumat rolul de voce a standardelor globale, promovând cele mai profunde principii în activitatea financiară și economică, în general, respectiv: **INTEGRITATE, TRANSPARENTĂ, EXPERTIZĂ.**

În ciuda provocărilor inerente întâmpinate pe parcursul crizei financiare, care s-a aflat în plină evoluție în cursul anului 2009, IFAC a reușit să urmărească traseul misiunii sale fundamentale, care se referă la întărirea profesiei contabile și la promovarea sustenabilității financiare prin dedicarea personalului IFAC și sprijinul permanent al membrilor săi, al asociațiilor și al voluntarilor. Prin ajustarea priorităților sale, IFAC a reușit să-și furnizeze serviciile și să-și concentreze atenția într-un mod eficient către necesitățile părților sale interesate.

Realizările comitetelor și comisiilor IFAC includ progrese semnificative în ce privește emiterea de noi standarde, instrumente și îndrumări menite să sprijine adoptarea și implementarea standardelor. Atenția IFAC s-a îndreptat cu precădere asupra rolului profesioniștilor

contabili angajați și a practicienilor mici și mijlocii. De asemenea, pe parcursul anului 2009, IFAC a continuat să fie vocea profesiei contabile și să expună publicului, la nivel global, problemele de cel mai mare interes.

În Raport se specifică faptul că actuala criză globală a evidențiat una dintre îngrijorările care a constituit un punct de interes pentru IFAC de-a lungul unui deceniu întreg, respectiv asigurarea accesului la informații financiare de o înaltă calitate și de o veridicitate tranșantă; faptul că lumea are nevoie de un singur set de standarde la care să se alinieze pentru uniformizarea metodelor și a tehnicilor în vederea realizării unor situații și informații financiare ușor de utilizat oriunde și de către orice parte interesată. Însă dezvoltarea de standarde internaționale, implementarea lor, ranforsarea lor la nivel individual național necesită un timp îndelungat și eforturi mari, angajament, colaborare și mai ales disponibilitate din partea tuturor. Cu timpul, acest ideal al IFAC va fi realizat cu sprijinul și aportul întregii comunități contabile, al părților interesate din toată lumea, care vor trebui să-și asume faptic angajamentul de a adopta și integra standardele internaționale în cadrul legislativ național. Iar acest pro-

ces presupune standarde contabile speciale pentru guverne, multe dintre acestea devenind investitori privați pe parcursul crizei, în încercarea de a susține economia națională.

Raportul prezintă, de asemenea, inițiativele întreprinse de IFAC în ultimul an, serviciile furnizate de IFAC pentru membrii săi, precum și situațiile financiare ale organizației, dar și un mesaj din partea președintelui Bunting adresat tuturor profesioniștilor contabili.

IFAC a reamintit rolul important al întreprinderilor mici și mijlocii, precum și dificultățile pe care le întâmpină, în mod deosebit, acest tip de entități, accentuând faptul că acestea au nevoie de un sprijin sporit și de acordarea unei atenții speciale. Un alt punct important al Raportului l-a constituit specificarea faptului că ar trebui întărită guvernarea corporativă la nivelul individual al tuturor jurisdicțiilor, spre exemplu, prin adoptarea și implementarea Principiilor cu privire la Guvernanța Corporativă emise de OECD (Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare). Principiile cu privire la Guvernanța Corporativă constituie o parte esențială a unui sistem financiar eficient: aceste principii asigură întărirea piețelor de capital și protejează investitorii.

Din mesajul președintelui IFAC, Robert L. Bunting

Președintele IFAC a declarat îngrijorat că anul 2009 a reprezentat un moment dur pentru economia mondială. Deși s-au depus eforturi concentrate, întreaga lume, statele au fost martorii agravării crizei mondiale, care a declanșat o instabilitate mai pregnantă și sporirea îngrijorării cu privire la sănătatea sistemului financiar. Pe măsură ce a crescut efectul acestei instabilității, organismele de reglementare, oficialii statelor, investitorii, directorii, proprietarii de afaceri – toți participanții la sistemul financiar global – au fost obligați de împrejurări să-și reevalueze rolul pe piață și să procedeze la operațiuni și activități care să restabilească încrederea în informația financiară și instituțiile publice financiare. *„Cu toții am avut roluri importante”* - afirmă președintele IFAC- *„și credem că aceste roluri nu și-au încheiat încă menirea. Criza economică globală este în plină desfășurare, iar semnalele de alarmă nu conțin încă o agravare și nu o diminuare a stării generale economice mondiale”*.

Rolul IFAC în acest iureș al crizei a constat tocmai în reprezentarea la nivel mondial a vocii profesiei contabile care a susținut, a promovat și subliniat principiile esențiale pentru restabilirea sistemului financiar și a încrederii publice. De asemenea, IFAC a continuat munca sa în ce privește realizarea și emiterea de standarde internaționale de înaltă calitate, instrumente și sprijin profesional care să asiste contabilii în oricare dintre domeniile de activitate.

Președintele a mai afirmat că prin Programul de Conformitate pentru Organismele Membre vor continua să ridice

ștacheta în vederea convergenței la un singur set de standarde.

Activitatea profesională a IFAC

Activitatea profesională a IFAC a fost constituită teoretic în patru trimestre pentru anul 2009. Principalele realizări au vizat diferitele domenii de interes pentru profesia contabilă și se pot rezuma succint în următoarele acțiuni:

- **În trimestrul I** – studii și cercetări privind principiul continuității activității și sustenabilitatea; îndrumări privind Guvernanța Corporativă; finalizarea Proiectului de Clarificare a șapte noi standarde de către Comitetul pentru Stabilirea Standardelor Internaționale pentru Audit și Asigurare (IAASB); Ghidul pentru IMM-uri; Manualul 2009 privind Educația; Manual de Standarde Internaționale pentru Sectorul Public.
- **În trimestrul II** – IFAC participă la summit-urile Grupului celor 20, făcându-le recomandări cu privire la obiectivele de îndeplinit în situația gravă actuală economică; emite Manualul 2009 pentru Sectorul Public; Președintele ia cuvântul la întrunirea Băncii Mondiale în numele profesiei contabile de pretutindeni; emite 36 de Standarde clarificate pentru audit și controlul calității.
- **În trimestrul III** – este emis noul Cod Etic pentru Profesioniștii Contabili, care se concentrează asupra întăririi principiului independenței și care este aplicabil începând de la 1 ianuarie 2011. IFAC găzduiește summit-ul internațional al contabilii-

tății; transmite și reînnoiește recomandările făcute grupului celor 20.

- **În trimestrul IV** – se realizează un studiu cu privire la IMM-uri; emite o serie de module constând în prezentări cu privire la Instrumentele financiare complexe, o altă serie de module privind adoptarea și implementarea Standardelor Internaționale de Audit; IFAC oficiază primirea de noi membri, promovează convergența IFRS-urilor, a cadrului de reglementare.

Membrii IFAC în anul 2009

La 31 decembrie 2009, IFAC era constituit din 154 de membri cu drepturi depline și asociați din 124 de țări. Membrii IFAC sunt în general, organizații profesionale contabile, de audit, înființate prin cadru legislativ sau acorduri de înțelegere încheiate cu statul, prin care acestea sunt recunoscute ca organizații profesionale naționale cu rol decisiv în respectivul domeniu.

*

Camera Auditorilor Financiarilor din România, ca membru cu drepturi depline din 2008, și-a adus în anul 2009 o contribuție activă la documentele și activitățile organizate de IFAC. Astfel, a participat la întrunirile și conferințele IFAC, reprezentând interesele profesiei contabile din România, a demarat traducerea noului Cod Etic pentru profesioniștii Contabili pe care l-a finalizat în prezent, care este aplicabil din 1 ianuarie 2011. De asemenea, o acțiune importantă desfășurată de CAFR a constituit-o și traducerea Standardelor Internaționale de Audit 2009, clarificate, care au fost publicate de CAFR pentru a sprijini și ține la curent profesia contabilă cu practicile și metodele care asigură cea mai înaltă calitate a activității de audit. *[Alexandra Jora, expert relații internaționale]*

Participarea CAFR la Conferința transfrontalieră din Ungaria

Camera Auditorilor Financiari din România a participat, în perioada 18-20 iunie 2010, la Hajduszoboszlo, la Conferința transfrontalieră organizată de Camera Auditorilor din Ungaria. Delegația CAFR a fost compusă din prof.univ.dr. **Ion Mihăilescu**, președinte, **Emil Cudla**, vicepreședinte, **Alexandru Groza**, membru al Consiliului, **Adriana Coșa**, șef birou relații internaționale și **Zoltan Szmotku**, auditor financiar din Baia-Mare, membru CAFR. Invitatul de onoare al acestei manifestări a fost **Philip Johnson**,

președinte adjunct al Federației Experților Contabili Europeni, FEE.

Acest eveniment a reunit delegații ale Asociației Contabililor și Auditorilor Profesioniști din Republica Moldova, Camerei Auditorilor din Ungaria, Federației Contabililor și Auditorilor din Ucraina, Camerei Auditorilor Autorizați din Serbia, Camerei Auditorilor din Slovacia, din România fiind prezente ambele organisme profesionale, atât Camera Auditorilor Financiari, cât și Corpul Experților Contabili și Contabililor Autorizați.

În cadrul lucrărilor profesionale, reprezentanții fiecărei delegații au prezentat situația profesiei de audit pe plan național, axându-se pe educație, dezvoltarea profesională continuă a membrilor, controlul de calitate și sistemul de supraveghere publică. În prezentarea pe care a susținut-o cu această ocazie, prof.univ.dr. **Ion Mihăilescu**, președintele CAFR, a insistat asupra preocupărilor cu care se confruntă profesia de audit din țara noastră, ridicând și unele probleme ale profesiei la nivel regional și european.

Important pentru autori!

Evaluarea articolelor științifice se realizează, în paralel, de către cel puțin doi membri din Consiliul Științific al revistei, în modalitatea double-blind-review, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: originalitatea, actualitatea, importanța și încadrarea în aria tematică a revistei; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea și relevanța prezentării și argumentării; relevanța surselor bibliografice utilizate; contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific. Articolele se trimit redacției la adresa de e-mail: **revista@cafr.ro**, obligatoriu în format electronic cu extensia **.doc**, cuprinzând următoarele elemente: limba de redactare a articolului - **română**, pentru autorii români sau **engleză**, pentru autorii străini; textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripțiilor

lingvistice ale Academiei Române; dimensiunea maximă a articolului 7-10 pagini/2000 caractere grafice cu spații/pagină; în articol se precizează metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor și referințele bibliografice în subsolul paginii; un rezumat în limbile engleză și română de circa o pagină, în care se prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate și contribuția autorilor; rezumatul este însoțit de 4-5 termeni cheie, în limbile română și engleză.

Detalii pe site-ul www.revista.cafr.ro, la secțiunile „Recenzii” și „Manuscrise”.

Important for the Authors!

The review of the articles is performed in parallel by at least two members of the Scientific Council of the „Financial Audit” Journal, a double-blind-review, which means that those who perform the reviews do not know the names of the authors, and also the authors do not know the names of the reviewers.

Assessment criteria for articles: innovative input, actuality, importance

and the relevance for the subject matter of the review; the quality of the research methodology; presentation and argumentation clarity and pertinence; the relevance of the bibliographic sources used; contribution made to the research in the area.

The recommendations of the Scientific Council are: accepted, accepted with reviewing, rejected. The results of the assessments are communicated to the authors and only the articles approved by the Scientific Council are published. The articles are submitted to the editor by e-mail at: **revista@cafr.ro**, compulsory in Microsoft Word format containing the following elements: the language the article is drafted is **English**; the maximum size of the article 7-10 pages/2000 signs/page spaces included; the article mention the research methodology used, authors' contributions, footnote references from the bibliography; an abstract in English presenting the subject of the research and authors' contributions; the abstract is accompanied by 4-5 key words, in English.

Details on our website www.revista.cafr.ro, section: „Reviews” and „Manuscripts”.

